

**T.C.
İZMİR K ÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**1996'DAN GÜNÜMÜZE KADIN PARLAMENTER
ELİTİNİN TOPLUMSAL KÖKENLERİ VE
SİYASET PRATİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Yüksek Lisans Tezi

**GİZEM EREN
(ORCID No: 0000-0001-6753-3926)**

İZMİR-2020

T.C.
İZMİR K ÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

1996'DAN GÜNÜMÜZE KADIN PARLAMENTER
ELİTİNİN TOPLUMSAL KÖKENLERİ VE
SİYASET PRATİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Yüksek Lisans Tezi

GİZEM EREN
(ORCID No: 0000-0001-6753-3926)

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ İREM ÖZGÖREN KINLI

İZMİR-2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “1996’dan Günümüze Kadın Parlamenter Elitinin Toplumsal Kökenleri ve Siyaset Pratikleri Arasındaki İlişki” isimli çalışmanın, kendi tarafımdan etik kurallara ve değerlere uygun olarak yazıldığı ve yararlanmış olduğum kaynakların kaynakçada gösterildiğinden uluştuğunu, bunlara atıfta bulunarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

/06/2020

Gizem EREN

TEZ SINAVI TUTANAK FORMU

GÖNDEREN : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans Programı öğrencisi Gizem EREN ile ilgili Tez Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih:
Sayı :

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Başkanı

İmza

SINAV TUTANAĞI

Tez Sınav Jürimiz tarafından incelenen "1996'dan Günümüze Kadın Parlamenter Elitinin Toplumsal Kökenleri ve Siyaset Pratikleri Arasındaki İlişki" başlıklı tezli yüksek lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 26.06.2020 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez Sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında OYBİRLİĞİ/ÇOKLUĞU ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Tezli Yüksek Lisans tezi:

- i) Bilime yenilik getirmiştir
- ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir
- iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır
- iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisans'ta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi İrem ÖZGÖREN KINLI	
Üye	Doç. Dr. Neslihan DEMİRTAŞ MİLZ	
Üye	Doç. Dr. Elif YENEROĞLU	
Üye		
Üye		

Eki : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

1996'dan Günümüze Kadın Parlamenter Elitinin Toplumsal Kökenleri ve Siyaset Pratikleri Arasındaki İlişki

Gizem EREN

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kadınların siyasi temsil mekanizmalarında aktif olarak yer alması, toplumsal yaşamda kadın haklarının savunulmasını ve çeşitli taleplerinin bildirilmesine olanak sağlamakta ve böylece kadınların birçok alanda güçlenmesinin önü açılmaktadır. Türkiye'de hangi sosyal, ekonomik ve demografik kesimlerden gelen kadınların siyasette temsil hakkı elde edebildiği ve karar verici konumlara gelebildiği sorusu bu noktada önem kazanmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 1996 ile 2018 yılları arasındaki 8 Yasama Döneminde (20.-27.Yasama Dönemleri) parlamenterlik yapmış ve yapmakta olan kadın parlamenter elitinin, toplumsal, sosyolojik, ekonomik ve demografik profillerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda kadın parlamenter elitinin yaş, eğitim seviyesi, meslek, yabancı dil seviyesi, medeni durum, çocuk sayısı, eşinin eğitim durumu, parlamento ve bürokrasi deneyimi açısından değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda 20. ve 27. Yasama Dönemleri arasında parlamentoda yer alan kadın elitinin genelinin genç yaşta, lisans mezunu, evli, en az bir yabancı dil bilen, eğitimci ve hukukçu kökenli, eşleri lisans mezunu, parlamento deneyimleri bulunurken bürokrasi deneyimlerinin ise bulunmadığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Elit, Kadın Siyasi Elit, Toplumsal Köken, Parlamento, Kadının Temsili

ABSTRACT

Master Thesis

**RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL ORIGINS OF FEMALE
PARLIAMENTARY ELITES AND THEIR POLITICAL PRACTICES FROM
1996 TO THE PRESENT**

Gizem EREN

Izmir Katip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Political Science and Public Administration Program

The active involvement of women in political representation mechanisms enables advocacy of women's rights in social life, and thus women's political representation paves the way for women's empowerment in various fields. It is a critical question to analyze, at this point, which social, economic and demographic background becomes more influential in terms of participation of women in politics in Turkey.

This study aims to explore the eight legislative periods in between 1996 and 2018 (20th-27th Legislative Periods) in the Grand National Assembly in Turkey. In this context, the goal is to demonstrate the economic, sociological and demographic profiles of women parliamentarians in the periods in question. This master thesis evaluates the female parliamentarian elites in terms of their age, education, profession, foreign language level, marital status, number of children, education status of their spouse, and their experience of bureaucracy. As a result of this study, it was concluded that the majority of the female elite in the parliament between the 20th and 27th Legislative Periods, is young, graduated, married, having at least one foreign language, educator or lawyer, married with graduated spouses, and having experiences in parliament institution, but not experienced in bureaucracy.

Keywords: Elite, Female Political Elite, Social Origin, Parliament, Representation of Women

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
TEZ SINAVI TUTANAK FORMU.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
ÖNSÖZ.....	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: ELİT TEORİSİ.....	9
İKİNCİ BÖLÜM: PARLAMENTOLARIN TARİHSEL DEĞİŞİMİ.....	17
2.1 PARLAMENTO KAVRAMI	17
2.2 OSMANLI DÖNEMİNDE PARLAMENTO	19
2.3 TÜRKİYE CUMHURİYETİ PARLAMENTOLARI	22
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KADIN ELİTİNİN TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDEKİ TEMSİLİ.....	26
3.1 OSMANLI DÖNEMİ KADIN ELİTİ.....	26
3.2 CUMHURİYET DÖNEMİ KADIN ELİTİ	36
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: KADIN PARLAMENTER ELİTİNİN TOPLUMSAL KÖKEN ANALİZİ (1996-2018).....	48
4.1. KADIN PARLAMENTERLERİN PARTİ DAĞILIMI (1996-2018)	48
4.2. KADIN PARLAMENTERLERİN YAŞ DAĞILIMI (1996-2018).....	50

4.3. KADIN PARLAMENTERLERİN EĞİTİM DÜZEYLERİ (1996-2018).....	55
4.4. KADIN PARLAMENTERLERİN MESLEK DAĞILIMI (1996-2018)...	60
4.5. KADIN PARLAMENTERLERİN YABANCI DİL SEVİYELERİ (1996-2018).....	67
4.6. KADIN PARLAMENTERLERİN MEDENİ DURUMLARI (1996-2018).....	71
4.7. KADIN PARLAMENTERLERİN ÇOCUK SAYISI DAĞILIMI (1996-2018)	75
4.8. KADIN PARLAMENTERLERİN EŞLERİNİN EĞİTİM DÜZEYLERİ (1996-2018).....	79
4.9. KADIN PARLAMENTERLERİN PARLAMENTO DENEYİMİ (1996-2018).....	83
4.10. KADIN PARLAMENTERLERİN BÜROKRASİ DENEYİMİ (1996-2018).....	87
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA	99
EKLER.....	107

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye’de Kadın ve Erkek Parlamenter Sayıları (1996-2018).....	46
Tablo 2. Kadın Parlamenterlerin Parti Dağılımı (1996-2018)	108
Tablo 3. Kadın Parlamenterlerin Yaş Dağılımı (1996-2018).....	51
Tablo 3.1. ANAP-DSP-DYP Kadın Parlamenterlerinin Yaş Dağılımı.....	52
Tablo 3.2. AKP-CHP Kadın Parlamenterlerinin Yaş Dağılımı	53
Tablo 3.3. HDP-MHP Kadın Parlamenterlerinin Yaş Dağılımı	54
Tablo 4. Kadın Parlamenterlerin Eğitim Düzeyleri (1996-2018)	56
Tablo 4.1. ANAP-DSP-DYP Kadın Parlamenterlerinin Eğitim Düzeyleri	57
Tablo 4.2. AKP-CHP Kadın Parlamenterlerinin Eğitim Düzeyleri	58
Tablo 4.3. HDP-MHP Kadın Parlamenterlerinin Eğitim Düzeyleri	59
Tablo 5. Kadın Parlamenterlerin Meslek Dağılımı (1996-2018).....	109
Tablo 5.1. ANAP-DSP-DYP Kadın Parlamenterlerinin Meslek Dağılımı	61
Tablo 5.2. CHP Kadın Parlamenterlerinin Meslek Dağılımı	63
Tablo 5.3. AKP Kadın Parlamenterlerinin Meslek Dağılımı.....	64
Tablo 5.4. HDP-MHP Kadın Parlamenterlerinin Meslek Dağılımı.....	65
Tablo 6. Kadın Parlamenterlerin Yabancı Dil Seviyeleri (1996-2018)	67
Tablo 6.1. ANAP-DSP-DYP Kadın Parlamenterlerinin Yabancı Dil Seviyeleri	68
Tablo 6.2. CHP Kadın Parlamenterlerinin Yabancı Dil Seviyeleri	69
Tablo 6.3. AKP Kadın Parlamenterlerinin Yabancı Dil Seviyeleri	69
Tablo 6.4. HDP-MHP Kadın Parlamenterlerinin Yabancı Dil Seviyeleri	70
Tablo 7. Kadın Parlamenterlerin Medeni Durumları (1996-2018)	71
Tablo 7.1. ANAP-DSP-DYP Kadın Parlamenterlerinin Medeni Durumları	72
Tablo 7.2. CHP Kadın Parlamenterlerinin Medeni Durumları	72

Tablo 7.3. AKP Kadın Parlamenterlerinin Medeni Durumları	73
Tablo 7.4. HDP-MHP Kadın Parlamenterlerinin Medeni Durumları	73
Tablo 8. Kadın Parlamenterlerin Çocuk Sayısı Dağılımı (1996-2018)	75
Tablo 8.1. ANAP-DSP-DYP Kadın Parlamenterlerinin Çocuk Sayısı Dağılımı.....	75
Tablo 8.2. AKP-CHP Kadın Parlamenterlerinin Çocuk Sayısı Dağılımı	76
Tablo 8.3. HDP-MHP Kadın Parlamenterlerinin Çocuk Sayısı Dağılımı	77
Tablo 9. Kadın Parlamenterlerin Eşlerinin Eğitim Düzeyleri (1996-2018).....	79
Tablo 9.1. ANAP-DSP-DYP Kadın Parlamenterlerinin Eşlerinin Eğitim Düzeyleri....	80
Tablo 9.2. AKP-CHP Kadın Parlamenterlerinin Eşlerinin Eğitim Düzeyleri.....	81
Tablo 9.3 HDP-MHP Kadın Parlamenterlerinin Eşlerinin Eğitim Düzeyleri.....	81
Tablo 10. Kadın Parlamenterlerin Parlamento Deneyimi (1996-2018).....	83
Tablo 10.1. ANAP-DYP-BDP Kadın Parlamenterlerinin Parlamento Deneyimi.....	84
Tablo 10.2. AKP-CHP Kadın Parlamenterlerinin Parlamento Deneyimi.....	84
Tablo 10.3. HDP-MHP Kadın Parlamenterlerinin Parlamento Deneyimi.....	85
Tablo 11. Kadın Parlamenterlerin Bürokrasi Deneyimleri (1996-2018)	87
Tablo 11.1. ANAP-DSP-DYP Kadın Parlamenterlerinin Bürokrasi Deneyimi	88
Tablo 11.2. AKP-MHP Kadın Parlamenterlerinin Bürokrasi Deneyimi	88

KISALTMALAR

AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Adalet Partisi
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DBP	: Demokratik Bölgeler Partisi
DSP	: Demokratik Sol Parti
DP	: Demokrat Parti
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
DYP	: Doğru Yol Partisi
FP	: Fazilet Partisi
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
KADAV	: Kadınlarla Dayanışma Vakfı
KADEM	: Kadın ve Demokrasi Vakfı
KA-DER	: Kadın Adayları Destekleme Derneği
KAGİDER	: Kadın Girişimcileri Derneği
KEDV	: Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı
KP	: Kadın Partisi
MBK	: Milli Birlik Komitesi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MP	: Millet Partisi
ÖDP	: Özgürlük ve Dayanışma Partisi
SP	: Saadet Partisi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
YTP	:Yeni Türkiye Partisi

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında 1996 yılı ile 2018 yılları arası parlamentoda yer almış ve halen yer almakta olan kadın parlamenter elitinin toplumsal kökenleri incelenmiştir. Parlamentoda bulunan kadın elitlerinin yaşları, eğitim durumları, meslekleri, medeni durumları, çocuk sayıları, yabancı dil seviyeleri, eşlerinin eğitim durumları, parlamento deneyimleri ve bürokrasi deneyimleri ayrı ayrı ele alınmıştır. Amaç, parlamentoda yer alan bu elitlerin sosyolojik ve demografik özelliklerinden yola çıkarak, hangi tip özelliklere sahip kadınların parlamentoda daha fazla yer aldığının incelenmesidir.

Çalışmada elit teorisi kapsamında Türkiye’de yer alan kadın elitinin zaman içerisinde hak arama mücadelesine değinilmeden önce Türkiye’de ve dünyadaki parlamentoların geçirdiği değişimler ele alınmıştır. Son bölümde ise 20. ve 27. Yasama Dönemi arasındaki kadın parlamenterler yukarıda belirtilen kriterler çerçevesinde tablolar halinde sınıflandırılmış ve bu tablolar yorumlanmıştır.

Bu çalışmamda beni direktifleriyle yönlendiren ve her zaman yanımda olduğunu hissettiren, danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi İrem ÖZGÖREN KINLI’ya çok teşekkür ederim. Ayrıca her zaman yanımda olan aileme bu çalışmamda da beni destekledikleri için çok teşekkür ederim.

GİRİŞ

Kadınların siyasi katılımlarını sağlama ve arttırmaya yönelik politikalara rağmen siyasette erkek egemen zihniyet hala devam etmektedir. Kadınların siyasi temsil mekanizmalarında ve karar verme süreçlerinde erkeklerle eşit seviyede yer almadığı bilinmektedir. Çünkü uzun yıllar toplumun sadece erkekler tarafından yönetilebileceği düşünülmüş ve neredeyse her toplumda bu şekilde erkeklerin egemen olduğu eril bir siyaset anlayışı benimsenmiştir. Kadınların da iktidara yönelik mücadeleler içinde bulunmaları ile birlikte bu eril siyaset anlayışı sorgulanmaya başlanmıştır. Kadınların siyasal alandaki haklarını elde etmeleri ve yeterli derecede temsil edilmeleri, aynı zamanda başka alanlardaki haklarını ve temsil durumlarını da büyük ölçüde etkilemektedir. Kadınların güçlendirilmesi ve haklarının geliştirilmesi için hem siyasette yer alan kadın sayısının artması hem de siyasal alanda var olan kadın siyasetçilerin yasama süreçlerine daha etkin bir şekilde katılmaları oldukça önemlidir (aktaran Ertan ve Aykaç, 2019: 76). Kadınlar siyasi faaliyette bulunan çeşitli kurum ve kuruluşlarda daha aktif olarak yer almaları sayesinde, toplum kurallarına etki edecek kararlarda kendi çıkarlarını da bulundurmak konusunda daha çok sorumluluk alma yetkisini elde etmişlerdir. Bu durum da kadınların güçlenmesinin yanında kadın haklarına yönelik sorunların çözülmesi için de oldukça önemli bir kazanımdır.

Dünya tarihinde kadınların siyasi alanda yer almaları aslında yeni bir mesele değildir. Ataerkilliğin en güçlü dönemlerinde bile güçlü kadın figürleri tarihte söz konusu olmuştur. Bu kadın figürleri 'she-wolves' kavramı ile anılmaktadır. Siyasi tarihte Kraliçe Elizabeth ve ondan önce de İngiltere'yi yönetmiş olan İmparatoriçe Matilda, Aquitaine Eleanor, Kraliçe Isabella, Anjou Margaret gibi kadın figürleri bulunmaktadır. Bununla birlikte bizim tarihimizde de bu kavrama karşılık olarak Hürrem Sultan, Kösem Sultan gibi devlet yönetiminde dolaylı ya da doğrudan payı bulunan kadınlar söz konusu olmuştur. Tez bağlamında bu konuya

girilmeyecektir; ancak bu güçlü kadın figürlerinin dünya siyasetindeki belirleyici rollerinin farkında olunmasının gerekliliğine dikkat çekilmek istenmiştir.

Avrupa’da kadınların seçme ve seçilme hakkını elde etmeleri konusunda en zorlu mücadelelerden birisi Birleşik Krallık’ta gerçekleşmiştir. ‘Suffragettes’ (Süfrajeterler) adı verilen bir gruba üye olan kadınlar, bu haklarını elde etmek uğruna yasaları çiğnemeyi bile göze almışlardı. Bu hareketin tanınmasını sağlayan Emily Davison ölümü göze alarak hak isteminde bulunmuştur. ‘Kadınların Sosyal ve Politik Birliği’ adlı organizasyonun kurucusu olan Emmeline Pankhurst, kızları Christabel ve Sylvia gibi isimler harekette yer almışlardır. Kadınlar oy hakkı için ölüm oruçları, eylemler ve direnişlerde bulunmuşlardır. Bu çabalar kısmen de olsa amacına ulaşmış ve 6 Şubat 1918 tarihinde çıkarılan bir kanunla, 30 yaşın üzerinde olan ve belli miktarda mal varlığı olan kadınlara, seçimlere katılma hakkı verilmiştir (Hille, 2018).

Fransız yazar Simone de Beauvoir da dünya kadın tarihindeki önemli kadın figürlerden biri olarak karşımıza çıkar. Beauvoir tüm yok sayılmalara inat, kadının varlığını ataerkinin yüzüne vururken, o dönem de kabul edilemeyecek bu hareketi gerçekleştirmekten vazgeçmemiştir. Öteki olarak görülen kadını, kendisinden başlayarak görünür kılmanın mücadelesini vermiştir. Konumunu sorgularken kendi çağına meydan okudu ve kadınların, kendilerine dayatılardan kurtulup eğitimle istedikleri alanlarda yer almaları gerektiğine inanmıştır (Çetin, 2016).

Kadınlara seçme ve seçilme hakkını ilk veren Avrupa ülkesi Finlandiya’dır. 1907 yılında dünyanın ilk kadın parlamento üyeleri de Finlandiya’dan çıkmıştır. 1907 yılında yapılan seçimlerde 200 üyeli parlamentoda 19 kadın yer almıştır (Gökçimen, 2009:1). Seçme ve seçilme hakkının kadınlara ve erkeklere evrensel olarak tanınması aşamalı bir şekilde olmuştur. Öncelikle belirli sosyal sınıftan ve belirli ırktan olan erkeklere tanınan oy verme ve seçimlere katılma hakkı zaman içinde başka sosyal sınıf ve ırktan erkeklere, daha sonra ise kadınlara tanınarak günümüzde genel oy kullanma hakkı olarak bilinen seçme ve seçilme hakkına dönüşmüştür. Kadınların ulusal parlamentolarda temsil edilme dünya ortalaması % 21,4 iken hükümette temsil edilme oranı ise % 19,4’ dür. Kadınların mecliste temsil oranlarının en yüksek olduğu bölge ise % 42,1 ile İskandinavya’dır. Bölgesel ortalamaya bakıldığında Arap ülkeleri % 17,8’lik oranla Türkiye’nin önünde yer

almaktadır. Avrupa ülkelerinin ortalaması ise İskandinav ülkeleri dâhil olmamak üzere %23,1, iken; İskandinav ülkeleri dâhil kadın oranı %24,7'dir.

Avrupa Birliği'ne girme müzakereleri süren Türkiye (%14,4), Avrupa Ülkeleri sıralamasında da ancak en son sıradaki Malta'nın (%14,3) önünde yer alabilecek pozisyonda bulunmaktadır (Yaylı & Eroğlu, 2015:512). Dünyada parlamentoda en fazla kadın parlamenter oranına sahip ülke %63,8 ile Ruanda olurken; Andora %50 ve Küba ise %48,9 ile ilk üç içinde yer almaktadır. Ruanda parlamentosunda kadınların oranının yüksek olmasının sebeplerinden biri Ruanda'da 1994 yılında yaşanan iç savaşta 3 ay gibi kısa bir süre içerisinde 800 bin kişinin katledilmesidir. Katliamdan sonra Ruanda nüfusunun yüzde 70'ini kadınlar oluşturuyordu. Bu nedenle parlamentoda kadın oranının bu kadar yüksek olmasında yaşanan soykırımın önemli etkisinin olduğu söylenebilir. (<https://tr.euronews.com/2015/03/22/ulke-ulke-kadin-parlamenter-sayisi>)

Türkiye'de ise kadınların hak mücadelesinin II. Meşrutiyet ile başladığı söylenebilir ancak asıl değişiklik Milli Mücadele döneminde kadınların savaşta erkeklerle beraber mücadele etmesi ve erkeklerin askerde olması nedeniyle sosyal alana girmesi ile gerçekleşmiştir. Özellikle II. Meşrutiyet döneminde Demet, Kadınlar Dünyası, Kadınlık Duygusu, Hanımlara Mahsus Gazete gibi gazete ve dergilerde sosyal ve toplumsal hayatta hak arayışı içine girmişlerdir. Bu hak arayışlarına Cemiyet-i Nisvan Heyet-i Edebiyesi, Teali-i Nisvan Cemiyeti, Kırmızı-Beyaz Kulübü gibi dernekler kurarak devam etmişlerdir.

Cumhuriyetin ilanı ile siyasal hak talepleri daha artan kadınlar Nezihe Muhittin önderliğinde 16 Haziran 1923 yılında Cumhuriyet tarihinin ilk partisi olan Kadınlar Halk Fırkası'nı kurmuşlardır. Ancak bu dönemde henüz Türk kadınının seçme ve seçilme hakkı bulunmadığı için parti Türk Kadınlar Birliği adıyla derneğe dönüşmüştür. Tabii kadınlar bu süreçte siyasal haklarını talep etmekten geri durmamışlardır. Bunun sonucu olarak da kadınlar ilk olarak 1930 yılında belediye seçimlerinde, 1933 yılında muhtarlık seçimlerinde ve 1934 yılında ise milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkına sahip olmuşlardır. 11 Aralık 1934 tarihinde, Teşkilat-ı Esasiye Kanununun 10. ve 11. maddesinin yeniden düzenlenmesiyle, milletvekilleri seçimlerinde 22 yaşını dolduran kadınlara seçme hakkı verilirken; 30 yaşını dolduran kadınlara da seçilme hakkı verilmiştir (Mevzuatı Geliştirme ve

Yayın Genel Müdürlüğü, 1934: 4521). Kadın haklarına yönelik ülkemizde yapılan bu değişiklikle beraber kadınların sosyal hayata katılımının yanı sıra siyasi hayata katılımı da sağlanmış oldu.

1935 genel seçiminin kadınlar açısından önemi ilk kez parlamentoda yer almaları olmuştur. Bu dönemde parlamentoda ara seçim de dahil olmak üzere toplamda 18 kadın parlamenter yer almıştır. Ancak devam eden süreçte kadın parlamenter sayısı istatistiksel olarak kadın nüfusunun tamamını temsil edebileceği orana bir türlü ulaşamamıştır. 1935 yılındaki seçimlerde %4,5 oranında parlamentoda temsil edilen kadınların aldıkları bu oran, 2007 yılında yapılan ve %9,1 oranında parlamentoda yer aldıkları seçime kadar elde ettikleri en yüksek orandır. Çünkü kadın parlamenterler 1939 ve 1943 yılındaki seçimlerde 16 parlamenter ile %3,5 oranında parlamentoda yer alırken; 1946 seçimleriyle birlikte temsil oranları sürekli düşmüştür. Hatta en düşük temsil oranına 9.Yasama Dönemi olan 1950-1954 arası yıllarda sahip olmuştur. Bu dönemde kadın parlamenterlerin oranı %0,6'ya gerilemiştir. Bununla birlikte en yüksek orana ise 2015 Haziran seçimlerinde ulaşmışlar fakat bu seçimde tek başına iktidara gelecek çoğunluğu hiçbir parti sağlayamadığından ve koalisyon hükümeti de kurulamadığından dolayı Kasım ayında tekrar seçime gidilmiştir. Bu seçimle birlikte ise kadın parlamenterlerin oranı Haziran seçimlerindeki %17,8'lik oranın altında kalarak %14,7'ye gerilemiştir. Bu sebeple kadın parlamenterler parlamentoda en yüksek oranlarına ulaştıkları yasama dönemi sadece 5 ay sürebilmiştir. Bilindiği üzere çağdaş demokrasilerin en önemli ve değiştirilemez özelliklerinden biri kadınların siyasette yer almasıdır. Bu nedenle de, kadınların parlamentodaki temsilinin incelenmesi, kadınların yasama süreçlerindeki yerinin ve öneminin daha iyi anlaşılması açısından gereklidir.

Parlamenterlerin sosyolojik özellikleri, her dönem farklılıklar göstermektedir. Ülkenin gelişme durumuna istinaden bu tip farklılıkların oluşması normaldir. Milletvekillerinin karakteristik ve kişilik özellikleri, yetiştikleri ortam, toplumsal statüleri bu farklılığın ana sebepleri arasındadır. Bu durumunda ülke çapında uygulanan çeşitli siyasal, ekonomik, sosyal, vb. politikalara direkt etkisi bulunmaktadır. Milletvekillerinin mesleki açıdan bürokrat, hukukçu ya da serbest meslek sahibi olması, yaş olarak genç veya yaşlı olması, eğitim durumları, medeni durumları vb. özellikleri, alınacak meclis kararlarına bakış açılarını etkileyecektir.

Tüm bu özellikler de, parlamentonun sosyolojik yapısının ülkede hayata geçirilen politikalarla ne derece ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu açıdan bakılınca, toplumsal, sosyal, ekonomik, siyasal olan tüm konularda kanun yapma yetkisine sahip olan Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin sosyolojik özellikleri, toplumun sosyolojik özelliklerini ne kadar fazla yansıtırsa, alınacak kararların toplumca kabul edilmesi de o kadar basit ve çabuk olacaktır. Bu nedenle parlamentonun sosyolojik yapısı, ülkede uygulanacak her türlü politikayı belirleme aşamasında oldukça önem arz etmektedir (Altan, 2008:3). Örneğin 1935 yılında yapılan seçimlerde parlamentoda ilk köylü kadın olarak yer alan Hatı Çırpan, parlamentoya köylünün isteklerini iletmiş ve onların parlamentodaki temsilcisi olmuştur. Bununla birlikte parlamentoda özellikle son yıllarda köylü ya da çiftçi olan kadın parlamenterin bulunmadığı görülmektedir. Bu durum bize parlamentoda yer alan kadınların elit kategorisine girebileceğini gösterebilir. Çünkü elit ‘en iyi, en yetenekli, en üstün’ kavramlarıyla tanımlanırken, yönetme yetkisini elinde bulunduran kişilere siyasal elitler adı verilir. Bu elitlerin toplum üzerinde belirli yetkileri bulunur. Toplumu yönlendirme, toplum için kurallar koyma, karar verme vs. gibi. Elit olarak adlandırılan kişiler aynı zamanda toplumdan daha üst kademelerde yer almaları için eğitim seviyelerinin ve bilgi düzeylerinin yüksek olması beklenir. Bu açıdan parlamentoda işçi, çiftçi vs. yüksek eğitim gerektirmeyen ve toplumda saygın olarak değerlendirilmeyen mesleklerin bulunmaması, bu kişilerin elit kategorisinde yer alması için bir bakıma gereklidir. Ancak tabii ki durum bundan ibaret değildir. Siyasal elitten bahsedebilmek için bu kişilerin özellikle siyasal gücü elinde bulundurmaları da gereklidir. Tez kapsamında özgeçmişleri incelenen kadın parlamenterlerin elit kategorisine alınıp alınmayacağı da değerlendirilecektir.

20.Yasama Döneminden 27.Yasama Dönemine parlamentoda yer alan ilkökul mezunu kadın parlamenter sadece 2 dönemde %1 oranında var olurken; lisans mezunu kadın parlamenter oranı dönemler boyunca %50 ve üzerinde seyretmiştir. Bununla birlikte kadın parlamenterlerin meslekleri ise 20. dönem ile 22.dönem arasında öğretim üyesi; 23. dönemde serbest meslek iken, 24 ile 27.dönem arasında ise en yüksek oran olan avukatlık olmuştur.

Bu çalışmada 20.Yasama Dönemi olan 8 Ocak 1996 tarihinden başlayarak içinde bulunduğumuz 27.Yasama Dönemi olan 25 Haziran 2018’e kadar

parlamentoda yer almış ve hala yer almakta olan kadın parlamenterlerin yaş, meslek, eğitim, medeni durum, çocuk sayısı, yabancı dil, eşlerinin eğitim durumu, parlamento ve bürokrasi deneyimleri gibi sosyolojik ve toplumsal özellikleri incelenmiştir. Amaç bu 23 yıllık süreçte parlamentoda yer alan kadın parlamenterlerin toplumsal kökenlerinin ne gibi değişiklikler gösterdiğinin belirlenmesidir. Bu konuda daha önce de çeşitli çalışmalar yapılmış fakat milletvekili olan kadınların hangi sosyo-ekonomik ve demografik özelliklere sahip olduğu ve aktif siyasette yer almak için hangi yolları izlediği konusu literatürde yeteri kadar ele alınmamıştır.

Bu konuda ilk çalışmalardan bir tanesi 2001 yılında Ali Arslan'ın Cumhuriyet Dönemi (1920-1995) Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profili adındaki çalışmasıdır. Arslan çalışmasında toplumların iktidar kaynaklarının çoğunlukla yaş, eğitim, cinsiyet, meslekler bazında eşitsizlikçi bir görünüm içerisinde yer aldığı sonucuna ulaşmıştır. 2002 yılında Hakkı Uyar'ın Tek Parti İktidarının Toplumsal Kökenleri adlı çalışması bulunurken; 2005 yılında ise Ali Arslan'ın Tek ve Çok Partili Dönemlerde Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profillerinin Karşılaştırmalı Analizi adında ve 1995'ten Günümüze Türk Siyasi Elitlerinin Sosyolojik Analizi adlarıyla iki ayrı çalışması daha bulunmaktadır. Arslan bu çalışmalarında da hem tek partili dönemde hem de çok partili dönemde, siyasi gücün toplum kesimleri arasında dağılımı noktasında büyük bir eşitsizliğin olduğu sonucuna varmıştır.

2008 yılında Cemal Altan'ın Türkiye'de 1950-1960 Dönemi Milletvekillerin Sosyolojik Özellikleri adlı makalesi 10 yıllık süreçte mecliste yer alan milletvekillerinin özellikleri incelenmiştir. Çalışmasında eğitim düzeyleri, meslek ve yaş açısından parlamentonun profilinde çok büyük değişiklikler olduğu sonucuna varırken, değişmeyen tek şeyin kadınların siyasete katılımının sağlanamamış olması meselesi üzerinde durmuştur. Altan, 2017 yılında ise 1960-1980 Dönemi Parlamenterlerin Sosyolojik Özellikleri ile ilgili bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmasında incelediği dönemde, temsil açısından, önceki dönemlere (1960 öncesi) göre, ilerleme sağladığı kanısına varmıştır.

2010 yılında ise Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Kökeni (1920-1950) adıyla Mutlu Sesli ve Şeyhmus Demir'in bir çalışması bulunmaktadır. Çalışmaları ile orta ve ortanın üstü yaştaki, üniversite mezunu, asker-sivil bürokrat-yönetici kökenli

erkeklerin, diğerk kesimlere oranla daha etkin bir şekilde parlamentoya seçildikleri sonucuna varmışlardır.

2011 yılında Ali Fuat Gökçe'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki Siyasal Seçkinlerin Sosyal Yapılarının İncelenmesi: 23. Dönem Milletvekilleri adıyla bir çalışması bulunmaktadır. 2012 yılında Gülten Arslan ile Ali Arslan, Geçmişten Günümüze Artvin Milletvekilleri: 1946'dan Bugüne Artvin Milletvekillerinin Sosyolojik Analizi adıyla bir çalışmada bulunmuşlardır. Çalışma sonucunda Artvin milletvekillerinin erkek, genç yaşta, evli, lisans mezunu, en az bir yabancı dil bilen ve hukukçu oldukları saptanmıştır. Bu çalışmaya benzeyen ve sadece tek bir ili odak noktasına alan bir başka çalışma ise Maraş Milletvekillerinin Karakteristik Özellikleri ve Yasama Faaliyetleri (1923-1950) adıyla 2018 yılında Erhan Alpaslan tarafından yapılmıştır. Çalışması sonucu Maraş'tan vekil seçilen kişilerin hepsinin erkek olduğu, büyük oranda evli, tıp eğitimi almış, en az bir yabancı dil bildikleri tespit edilmiştir. 2019 yılında ise Elif Haykır Habikoğlu Parlamenter ve Elitler: Sosyoekonomik ve Sosyokültürel Analiz adlı kitabını yayınlamıştır. Bu çalışmalar ile parlamentoda yer alan tüm parlamenter elitin özellikleri incelenmiştir.

Sadece parlamentodaki kadın parlamenterlere yönelik incelemeler sınırlı olmakla birlikte; 2017 yılında Filiz Çolak'ın yaptığı Demokrat Parti Döneminde TBMM'deki Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Faaliyetleri adlı bir çalışması bulunmaktadır. Çolak, bu çalışmasından mecliste yer alan toplam 12 milletvekilinin özgeçmişlerine yer vermiştir.

Sevil Sargın ve Selin Yıldız ise 2018 yılında Türkiye Siyasetinde Kadın Milletvekillerinin Mekansal Dağılımı ve Dağılıma Etki Eden Faktörler adlı çalışmalarında parlamentoda yer alan kadın parlamenterlerin bölge ve illere dağılımları incelemiştir. Bununla birlikte Senem Ertan ve Hümevra Rojda Aykaç, Elit Teori Çerçevesinde Türkiye'de Kadın Milletvekilleri Üzerine Bir İnceleme adıyla makale yayınlamışlardır. Bu çalışmada 2002 ile 2015 yılları arasında meclise giren kadın vekillerin özellikleri üzerinde durmuşlardır. Çalışma ile Arapça ve Kürtçe bilen kadın milletvekillerinin sayısında da bir artış olduğunu ve mecliste yer alan siyasal partilerin ideolojik, etnik, bölgesel özelliklerine de bağlı olarak, dindar, muhafazakâr ve etnik kökenli kadın elitlerin kendine mecliste daha geniş bir yer bulduğu sonucuna varmışlardır.

Bir başka çalışmada ise İlyas Topçu, Demokrat Partili Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Faaliyetleri (1950-1960) adlı çalışması ile mecliste 10 yıl boyunca yer alan kadın vekillerinin özgeçmişleri ve meclisteki çalışmalarını incelemiştir. Çalışmada ise milletvekillerinin verdiği kanun teklifi ve önerileri üzerinde durulmuştur.

Kadınların siyasi temsil mekanizmalarındaki varlıklarının incelenmesi, kadınların siyasette daha fazla yer alabilmesi açısından son derece önemlidir. Kadınların karar alma organlarında daha fazla yer alması, toplumsal yaşamda kadın haklarının savunulmasını ve çeşitli taleplerinin bildirilmesine olanak sağlamakta ve böylece kadınların birçok alanda güçlenmesinin önü açılmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümü teorik temelin dayandığı elit teorisi ve bu teoriyle ilgilenerek bilimsel literatürde yer alan önemli düşünürlerin üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, parlamentoların tarihsel dönüşümü ele alınmıştır. Dünyada yer alan parlamentoların nasıl kurulduğu açıklanmıştır. Bunun yanında Osmanlı Devleti'nde kurulan parlamentolar ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne geçiş ele alınarak; TBMM'nin ne gibi değişimler geçirdiği belirtilmiştir. 3.bölümde ise kadın elitinin tarihsel süreç içerisindeki temsili üzerinde durulmuştur. Osmanlı Devleti'ndeki Kadın elitinin dönüşümünden başlayarak kadınların içinde buldukları ortam ve hak arama mücadeleleri üzerinde durulmuş; Cumhuriyet ile birlikte seçme ve seçilme hakkına nasıl ulaştıkları incelenmiştir. Ardından Cumhuriyet dönemindeki kadın elitinin dönüşümü ele alınmış ve seçme ve seçilme hakkıyla birlikte kadınların TBMM'de temsil oranları ile ilkleri gerçekleştiren kadın siyasetçilerden bahsedilmiştir. Son bölüm olan 4. bölümde ise TBMM albümlerinden toplanan bilgiler ve ikincil kaynaklarla elde edilen kadın milletvekili özgeçmişleri ile SPPS programından elde edilen veriler tablo haline getirilmiş, bu tablolarda 20.dönemden başlayarak kadın parlamenter elitinin demografik özellikleri yorumlanmıştır. Bu 8 dönemlik süreç içinde parlamentoda bulunan kadın elitinin özelliklerinin ne gibi değişimlere uğradığı incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ELİT TEORİSİ

‘Elit’ kelimesi, köken anlamı Latince olan, ‘eligre’ ve ‘electa’ kelimelerinden türemiş ve Fransızca anlamı ‘élite’ olan kelimedden dilimize girmiştir. Eligre kelimesi Latince anlamıyla seçme demek iken; ‘Electa’ kelimesi de seçilmiş olan, en iyi anlamlarında kullanılmaktadır. Elit kelimesinin batıdaki topluluklarda gün içinde konuşulan dilde kullanımı 17. yüzyıla dek götürülebilir. İlerleyen zamanlarda ise yüksek rütbeli ordu mensupları ve soylular gibi toplumda saygınlığı oldukça yüksek olan kitleleri tanımlayabilmek amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Kelimenin sosyal bilimler alanında kullanılması ise 19. yüzyılın sonlarında olmuştur. Elit kavramının İngiltere ve Amerika gibi ülkelerde, bilimsel literatürde sürekli bir biçimde kullanılması da 1930’lu yıllarla birlikte başlamıştır (Arslan, 2004:3).

Genel anlamıyla ‘elit’ kavramı aslında toplumsal yapının içinde bulunan en üst düzey sınıfta yer alan kişileri tanımlamada kullanılmaktadır. Elitler toplumda bulunan diğer insanlara nazaran toplumda yüksek değer atfedilen refah, zenginlik, iktidar, saygınlık gibi sosyal-ekonomik varlıklardan daha fazla paya sahip olmaktadır (Arslan, 2004:3). Kısacası, yapılan bu açıklamada, elit kavramının anlaşılmasına yarar sağlayan başlıca kriterler üç tanedir. Bunlar: ‘güç (iktidar)’, ‘kontrol’ ve ‘etki’dir. Kişilerin aktif veya potansiyel güç sahibi olmaları, direkt veya dolaylı yollardan karar verme sürecine etki edebilecek durumda olmaları ve daha önce bahsedilen sosyal kaynakları kontrol edebilecek durumda bulunmaları, onların elit olarak adlandırılabilmesi için gereken durumlardır (Arslan, 2004:4).

Bilim dünyasında, elit kavramının yaygın kullanımı Vilfredo Pareto ve Gaetano Mosca sayesinde olmuştur. Her ne kadar elit ifadesini kullanmasa da, elit ve kitle ayrımını yönetici sınıf kavramını kullanarak ilk defa sistemleştiren Mosca (1939)’dır. Mosca’nın elit kavramsallaştırmasında Fransız sosyolog Henri de Saint

Simon'ın etkisinden bahsetmek mümkündür Elit ifadesini kullanarak bu kavramın bilimsel literatürde popüler olmasını sağlayan kişi ise Pareto'dur. Toplumların daima seçkin bir azınlık tarafından yönetildiğini belirten Pareto (Pareto, 2010:35), elit kelimesinin anlamını; en güçlü, en yetenekli, en hareketli, en iyi olmak anlamında, etimolojik bağlamı içerisinde kullanmıştır.

Pareto 'elit'i, varolan oluşumlar içinde en üst yetkiye sahip olanlar veya faaliyette buldukları alanın en iyileri ve en yetkinleri olarak tanımlamıştır. Başka bir deyişle, Pareto açısından elit, içinde buldukları çalışma ortamlarında en üst düzeyde yani zirvede yer alan bireylerin oluşturduğu toplumsal bir sınıftır (Arslan, 2004:4).

Pareto, elitleri kısaca şöyle tanımlar:

“her insan faaliyeti dalında not verme yoluyla bir endekslemeye gidildiğinde, kendi faaliyet dallarında en yüksek endekslere sahip olanlardır. En iyi avukatlar, en iyi memurlar, en çok kazananlar, en iyi politikacılar, en iyi polisler kısacası herhangi bir kesimde var oluş koşulları, akılları ve varlıkları sayesinde başkalarına oranla üstün bir çizgide yer alan kişiler toplumun elitleridir.” (aktaran Arslan, 2015:80)

Pareto toplumu elit olmayanlar ve elitler olarak iki sınıfa ayırmıştır. Ayrıca elitleri de kendi içlerinde ikiye ayırarak; yönetimde dolaylı ya da dolaysız olarak belirli oranda paya sahip kişilerden oluşan gruba yönetici elitler; geri kalan grubu da yönetici olmayan elitler şeklinde nitelemiştir. Doğal olarak da, toplumu yöneticilerden oluşmuş olan üst sınıf ve yönetilenlerden oluşmuş olan alt sınıf olarak ayırmak da mümkündür (aktaran Arslan, 2015:80).

Pareto'ya göre insan davranışını iki unsur oluşturmaktadır. Bunlardan ilki olan *Türevler*, toplumsal hayatı mümkün olmasını sağlayan üzeri örtük veya açık olan her şey, her türlü hareketi yasallaştıran ve akılcılaştıran her türlü düşüncelerdir. İkincisi olan *Tortular* ise, bireyin gerçek olarak hareketini etkileyen başlıca içgüdülerdir. Güç/iktidar oluşumunda birbirine karşıt iki tür tortu vardır ve bu tortular tarih boyunca aynı şekilde var olmuşlardır. İlki, '-birleştirme içgüdüleri'dir-; ki bu yeni toplumsal gruplaşmalar oluşturma durumları demektir. İkincisi ise, varolanın devamlılığını sağlayan içgüdülerdir ve önceden kurulmuş olanları devam ettirme durumu demektir. Her insanda bu tortu çeşitlerinden bir tanesi ağır basmaktadır. İlk tortu türünün fazla olduğu insanlar, başkalarına kendilerini

takip ettirebilen, oldukça kurnaz ve akıllı bireylerdir. Bu anlamda, -Machiavelli'nin anlattığı tilkiler ile aynı anlamdadır.- İkinci türün ağır bastığı kişiler ise rantiyecilerdir yani bunlara aslanlar da denir ve bu kişiler oldukça tutucu ve hayal gücüne sahip olmayanlardır (Kurtbaş, 2017:395).

Pareto'ya göre, seçkin kişiler üstün nitelikli diye tabir ettiğimiz bireylerdir fakat bu bireylerin çocukları da üstün nitelikli olacak diye bir kanı yoktur. Aile ve soyun yanında, varlıklı, yetenekli, akıllı, güzel ahlaklı olmak da seçkinlik kıstasları içinde bulunmaktadır (Kışlalı, 2010: 330). Pareto, üstün yetenekli ve güçlü olan insanların kendilerini, içinde buldukları topluma kabul ettirme çabasında bulduklarını iddia etmektedir. Pareto'ya göre, bu çabaların sonucu olarak da toplumsal sınıflar oluşmuştur. Bu sınıflarda yer alan bireylerin belirli bir süre sonra üst kısımda bulunan elit bireyleri örnek alarak tıpkı onlara benzemeye çalıştıklarını bildirmiştir. Bu durum birkaç hırslı ve yetenekli olan alt sınıfa mensup üyelerin üst sınıfa mensup olmaları ile sonuçlanmaktadır. Bu süreç bütün tarih boyunca bu şekilde olmuştur ve Pareto bunun adına 'elitlerin dolaşımı' demektedir.

Elitlerin dolaşımıyla kastedilen üst noktadaki sınıfın içinde yer alabilmek için alt sınıftaki bireylerin daima bir çaba içinde olması ve bu sebeple yeteneklerini ve becerilerini sürekli değiştirerek üst sınıfta yer almayı amaçladıklarıdır (Arslan, 2010:59-60). Pareto'nun bahsettiği yönetici olan elit değişmez, kalıcı ve sürekli değildir (Kapani, 2002:114-115). Ayrıca bu elit grupta bulunmanın kişinin yeteneği olmadan babadan oğula geçmesi imkansızdır. Her toplumda mutlaka elit bir grup bulunacağına göre, toplumda bulunan eski elitlerin yerini yenilerin alması kaçınılmaz olacaktır. Bu durum da ancak iki yolla olabilir; ya 'elitlerin dolaşımı' şeklinde belirtilen bir yolla ya da bir elit grubun komple yer değiştirmesine sebep olacak bir devrimle olur. İlk bahsedilen yol yavaş olmakla birlikte sürekli iken, ikinci bahsedilen yol ise, elitlerin bu dolaşımının engellenip engellenmemesine bağlıdır. Eğer bu dolaşım engellenirse, devrim kaçınılmaz olacaktır (Türküne, 2006:384). Ayrıca bu elit dolaşımına birtakım faktörler damga vurmaktadır bu sosyo-kültürel ve psikolojik faktörler şunlardır; meslek, eğitim, cinsiyet, ailesel özgeçmiş, yaş, vs. (Sesli & Demir, 2010:6). Ayrıca Pareto'nun elit dolaşımı toplumsal bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkar (Kurtbaş, 2017:396).

Elitizm teorisine, en yararlı katkıda bulunan kişilerden biri olan İtalyan siyaset bilimci Mosca, elit sorunları üzerine çalışmalarda bulunan ilk düşünür olmuştur. Aslında Mosca, ‘elit’ kelimesini direkt kullanmamış olsa da; kitle ve seçkinler arasındaki ilişkiyi ve farkı ilk kez kuram haline getiren sosyologdur. Hem Mosca hem de Pareto, Marksizmin sınıf çatışması ile ilgili olan görüşü yerine seçkinler arasındaki çatışmayı koymaktadırlar. Pareto ve Mosca’ya göre, sınıflar yalnızca seçkinlerin kendi aralarındaki kavganın bir yardımcı gücünü oluşturmaktadır. Ayrıca yöneticilerin her zaman değişebilmelerine karşın yönetilenler hep aynı kalacaklardır. Bu sebeple de demokrasi denilen çoğunluğun yönetiminin gerçekleşmesi mümkün değildir (Kışlalı, 2010:331).

Tıpkı Pareto’nun kabul ettiği şekilde Mosca’da toplumların gerçekte küçük gruplar tarafından yönetildiğini kabul etmektedir. Mosca’ya göre, iki farklı seçkin türü bulunmaktadır:

“Bunlardan ilki olan otokratik/baskıcı aristokratik olarak adlandırılan seçkin yapısında otorite, yukarıdan aşağıya doğrudur ve seçkinler, kendi kendilerine iş verirler. İkincisi olan liberal-demokratik olarak adlandırılan seçkin yapısında ise, yöneticilere, seçkin olmayanlar tarafından yönetme yetkisi verilir ve seçkin olanlar ile olmayanlar arasında bireylerin dolaşımı söz konusudur.” (Waters, 2008:340)

Ayrıca Mosca’da Pareto’da olduğu gibi toplumda ikili bir ayrıma gider. Çok geride kalmış toplumlardan, günümüzdeki gelişmiş toplumlara değin neredeyse bütün yönetimlerde ikili bir sınıf yapısının varlığından bahseden Mosca, bunlardan ilkinin siyasi faaliyetleri yerine getiren azınlıkların oluşturduğu ‘yönetici sınıf’, diğerini ise şiddete maruz kalan ‘yönetilen sınıf’ olarak belirtir. Mosca’ya göre tüm siyasal yapılarda kaçınılmaz olarak görülebilecek olan bu yapı, en güçlü toplumdan çok az gelişmiş olan toplumlara kadar ortaya çıkar. Yönetici sınıf, daha az sayıda üyeye sahip olup bütün siyasal işlemleri yerine getirirken; iktidarı eline alır ve iktidarın ona sunduğu bütün üstünlüklerden yararlanır. Bir diğer sınıf olan yönetilen sınıf ise daha kalabalık, yönetilen sınıftan az çok hukuki ve sert bir şekilde yönetilip, denetime tabi tutulur ve yönetici sınıfın siyasal yaşamı için gerekli olanakları sağlar (Kurtbaş, 2017: 397).

Michels, Mosca ve Pareto’dan bazı noktalarda ayrılmakla birlikte Michels teorisini daha çok bu iki teorisyenin bir sentezi üzerine kurar. Michels’in sentezi

Mosca'nın politik sınıf fikri ve Pareto'nun elit dolaşım fikri üzerinden ilerler (aktaran Ertan & Aykan, 2019:79). Michels'e göre, vatandaşların büyük bir kısmının siyasal meselelerle ilgileri yoktur ve bireyin refahı ile toplumun refahı arasında bulunan ilişkiyi göremezler. Tek başlarına hareket edemeyen kitleler yönetilmeye ihtiyaç duyarlar (Kışlalı, 2010:331). Mosca ve Pareto'nun askine, Michels elit ve elit olmayan arasında yapılan ayırımın ölçütünün bazı kişisel üstünlüklerden ileri geldiğini savunmaz. Elit olmada belirleyici durum, bireylerin içinde buldukları örgütlerdeki konumları ve o mevkide bulunmaları sayesinde elde ettikleri iktidarın kullanımınıdır. İktidar kullanımı ise mevkileriyle direkt bağlantılıdır (Turhan, 1995:42).

Michels, Mosca ile Pareto'nun savunduğu elitlerin dolaşımı kuramına karşı çıkmaktadır. Bunun yerine 'oligarşinin demir yasası' kuramını getirmiştir. Toplumda bulunan sendika, şirket, siyasi parti vb. örgütlerin iç uyumları ile ilgili her türlü sorun ve amaçlarını gerçekleştirebilmek için birtakım zorlukları bulunmaktadır. Bu tarz durumları idare etmek için uzmanlık gerekmektedir ve bu uzmanlık da ancak liderlik tecrübesiyle kazanılabilir. Liderlik tecrübesini ise az sayıda birey elde edebilir. Yani oligarşi demokratik olarak belirtilen örgütler içerisinde oluşmaktadır. Bürokrasi tüm kontrolü belirli bir azınlık grubuna vermektedir. Bu azınlık grup ise kontrolü elinde tekelleştirerek, kendini koruma ve yerini sağlamlaştırma amacındadır (Waters, 2008:341).

Bir başka ifadeyle, elitler, hangi yollarla yönetime gelirlerse gelsinler, yönetim ağının en üst noktasında yer aldıktan sonra, iktidarlarını devam ettirme ve belirleme eğiliminde olurlar. Michels, demokratik yapıya sahip bu örgütlerin oligarşik eğilimlere yönelmesinin sebepleri olarak şunları belirtmiştir;

“örgütlerin büyümesi, bu büyümeden kaynaklanan karmaşıklık ve hiyerarşiyle yetkilerin tepede dar bir alanda toplanmasını görür. Öncelikle, örgütsel büyüme, o örgüt mensuplarının karar verme süreçlerine katılmasını engellemektedir. Dolayısıyla delege ve vekâlet gibi yöntemler devreye girmektedir. Örgütün büyümesi ve gelişmesi ise karmaşıklıkla beraber işbölümü ve uzmanlaşmayı zorunlu kılmaktadır. Örgüt üyeleri kararlara katılsalar bile bu durumda bilgi düzeyleri teknik ya da uzmanlık düzeyinde olmadığı için etkin de olamayacaklardır. Son olarak, hiyerarşik yapıda bilgiler tepede toplandığından yüksek yöneticilerin egemenlik alanları genişleme yönünde olmakta ve tüm bunların sonucunda örgüt oligarşik bir yapıya bürünmektedir.” (Demirci, 2012:396)

Bu anlamda, demokrasiyi gerçekten içselleştirmiş gibi görünen partilerin dahi gerçekte içlerinde oligarşik eğilimler gösterdiğini, bu sebeple aslında bu partilerin demokratik bir içyapılarının bulunmasının imkânsız olduğunu belirtmektedir (aktaran Kurtbaş, 2017:398).

Michels, bu teorisi için özellikle, sosyal demokrat partileri ve sendikaları araştırmıştır. Parti ve sendikaya üye olan kitlelerin bu örgütlerin yönetim görevine sürekli aynı bireyleri getirdiklerini ve bu yönetime seçilenlerin ise partiyi daima kendi siyasi çıkarlarına uygun olarak yönettiklerini belirtmektedir. Bunun sebepleri olarak demokratik olan modern kitle partilerinin tabanlarındaki üyelerinin eğitim düzeyinin az olması, bunların parti içindeki karmaşık işleyişten haberlerinin olmaması ve bu sebeple de parti yönetimlerine herhangi bir ilgi duymamalarını göstermektedir. (Arslan, 2010:94).

Michels, siyasal partilerde bulunan oligarşi eğilimini üç nedene bağlar ve bunu şöyle izah eder:

“Öncelikle demokratik örgütlenmeye yönelik teknik sorun vardır. Büyük bir demokratik parti eşit ve doğrudan katılımı sağlama yolunda aşılmaz sorunlarla karşılaşır ve işbölümü ile işlevin uzmanlaşmasına gerek duyar. Parti içinde profesyonel politikacılar sınıfı ortaya çıkar. Bu sınıf uzmanlığa sahip olur ve kendilerini sıradan parti üyelerinden ayıran örgütsel beceriler geliştirir. İkincisi, bu farklılaşmaya bağlı olarak örgüt içinde erk ilişkisi sorunu belirginleşir. Seçkinlerin konumlarını kalıcı kılmaya çalışmaları ve bunun vazgeçilmezliğinde ısrar etmeleri doğaldır. Üçüncüsü ise, önderlere karşı çıkılması ve önderlerin demokratik süreçlerle değiştirilmesi kuramsal olarak olanaklı olmasına karşın uygulamada bunun gerçekleşmesi güçtür. Çünkü taraflar ikincil konumlarını kabul eder ve kendilerini yetersiz hisseder.” (Bogdanor, 1999:77-78)

Amerikalı bir sosyolog olan C. W. Mills ise, iktidar yapısı içerisinde siyasi, askeri ve ekonomik elitler olmak üzere etkin ve güçlü 3 elit grubun bulunduğunu belirtir (Mills, 2017: 231). Bu elit gruplarının aralarında karşılıklı etki, işbirliği ve dayanışma, ortak ilgi ve amaçlar bulunmaktadır. Ayrıca bu 3 elit grubun üyesi olan elitler, birbirleriyle aynı geçmişlere sahiptirler. Bu nedenle de gruplar arası geçişler sıklıkla yaşanmaktadır. Bu üç elit grubunun bir araya gelmesiyle ‘iktidar seçkinleri’ oluşur. Toplum için kritik durumdaki her türlü politika bu iktidar seçkinleri tarafından belirlenirken; önemli düzeydeki sosyal, ekonomik ve siyasi olan tüm kararlar da aynı şekilde bu grup tarafından biçimlendirilir (Arslan, 2003:119).

Bir diğer elitist sosyolog ise Amerikalı olan Domhoff'tur. Domhoff'un fikirleri de Mills'in fikirleri ile benzerlik gösterir. Ancak Domhoff, Mills'in aksine iktidar seçkinlerini, 'üst sınıfın eylem timi' şeklinde konumlandırır. Domhoff'a göre yalnızca en önemli toplumsal ve siyasi kararlar değil aynı zamanda kurallar da, bu üst sınıf üyelerince belirlenmektedir (aktaran Arslan, 2003:119).

Yukarıda genel olarak ana hatları belirtilen elit teorisi, özünde toplumda bir eşitsizliğin olduğunu kabul eder. Bu anlayışa göre, toplumların hiçbirinde siyasi iktidar insanlara eşit bir şekilde dağıtılmaz. Bazı kesimdeki insanlar diğer insanlara oranla iktidarı daha fazla ellerinde bulundururlar (Türköne, 2006:380). Elit teorisi bu bağlamda tüm toplumları iki kategoriye ayırır; gücü elinde bulduran aynı zamanda yöneten 'azlar' (the fews) ve yönetilen 'çoklar' (the many). Yöneten grubun bilinci ve kendi içerisinde örgütlü olduğu, diğer grubun ise bilinçsiz ve örgütsüz olduğu kabul edilir. Elit/seçkin evrensel bir olgudur ve aynı zamanda elitlerin gücü ise etkin ve kaçınılmazdır (Arslan, 2003:125). Elit teorileri, toplum var olduğu sürece, yöneten bir azınlıkla, yönetilen bir çoğunluğun daima var olacağını kabul ederler (Türköne, 2006:380). Elit teorisi çoğunlukla iktidar (güç/power) üstünde yoğunlaşmasına karşın başka toplumsal kaynaklar üzerinde de durur. Elit olarak isimlendirilen yöneten az grup, gücü etkili bir şekilde tekelinde tutar, önemli kararları da onlar alırlar. Ötekiler denilen büyük halk grubu ise yeterince güçlü olmayıp azınlığın kararlarına boyun eğmek zorundadırlar (Arslan, 2005:56).

Klasik elitizmin yanında tez konusu kapsamında siyasal elit kavramına değinmek gerekir. Bottomore'ye göre siyasal elit; *"hükümet üyelerini, devlet yönetiminin doruklarındaki kişileri, askeri liderleri ve bazı durumlarda kral ailesinin ve aristokrasinin üyelerini ve güçlü ekonomik girişimlerin liderlerini kapsar."*(aktaran Turhan, 1984:77) Daha geniş bir tanımlama yapmak gerekir ise siyasi elit; toplumda, kaynakları yönetme, siyasal kararları alma ve bu kararları uygulama gücüne sahip olma aracılığıyla iktidarı elinde bulduran, birbiriyle rekabet halinde olan sayıca küçük küme veya kümelerdir. Bu bakımdan toplumda, kültürel, ekonomik, dini ve askeri açıdan seçkin olan her kişinin, siyasal elit kategorisinde değerlendirilemeyeceği söylenebilir. Siyasal elit kısaca, toplumda siyasetle ilgilenen seçkin kişiler olarak açıklanabilir. Pareto gibi Kurtbaş'a göre de, siyasal elitleri iktidar sahibi olanlar ve olmayanlar şeklinde bir ayrıma tabi tutmak, son derece

işlevsel olacaktır. Böylece iktidar sahibi siyasal elitler, devlet içinde üstün bir yer tutma, toplumsal kaynakları bölüştürme ve hatta iktidardan faydalanma konularında daha fazla güç ve etkiye sahipken, iktidar sahibi olmayan siyasal elitlerin bu şansı ya iktidar sahibi siyasal elitlere göre çok daha sınırlıdır ya da hiç yoktur (Kurtbaş, 2017b:180-181). Bu tanımlamalardan yola çıkarak tez kapsamında ele alınan kadın eliti olarak adlandırılan parlamentoda yer alan kadın parlamenterlerin ‘siyasi elit’ kavramının içine alınıp alınamayacağı özgeçmişleri dahilinde yapılan sınıflandırma ile incelenecektir.

Siyasi elit olarak adlandırılan ve halkı yöneten azlar bu yönetme işini parlamento aracılığıyla yapmaktadırlar. Bu parlamentoya ancak yönetilen çoğunluğun verdiği oylarla girebilmektedirler. Parlamentolar her ülkede farklı zamanlarda ve yapılarda ortaya çıkmıştır. Gelecek bölümde Dünya’da parlamentoların ortaya çıkışı, görevleri ve ülkemiz parlamentosunun yıllar içinde geçirdiği değişimler ile parlamentoya giren parlamenter elit sayıları incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

PARLAMENTOLARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1 PARLAMENTO KAVRAMI

Parlamento; yasama, hükümeti denetleme gibi görevleri olan ve üyelerinin halkoyu ile belirli bir zaman aralığında görev yapması için seçilen yasama kurullarının aldığı addır. İngiltere’de, Parlamentonun sadece hükümdarda bulunan yasama erkini, milleti temsil edenlerle paylaşmaya başlaması 18. yüzyıl ortalarında meydana gelmiştir. Parlamento kelimesinin kökü Fransızca anlamı ‘konuşmak’ olan -‘parlare’ kelimesinden gelmektedir. Fransızcada ve Almancada ‘parlement’, İngilizcede ‘parliament’, İtalyancada ‘parlamento’, İspanyolcada ‘parlamento’ veya ‘cortes’, olarak adlandırılmaktadır. Türkçede ise parlamentoya 1876 Anayasası’nda ‘Meclis-i Umumi’; 1921 yılı ve sonrasında ise Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) denilmiştir (Özgişi, 2012:1). Ayrıca bazı parlamentoların kendine özgü isimleri bulunmaktadır. Bunlar: İngiltere’deki Avam Kamarası, Amerika’da Temsilciler Meclisi, Almanya’da Bundestag, Temsilciler Odası ve Senato’dur.

İlk kez İngiltere’de parlamento kelimesi kullanılmıştır. Zaman içinde hukuki ve siyasal bir kavram olarak kapsamı genişlemiş, kral, derebeyleri ve din adamlarından oluşan büyük konseye ‘parlamento’ denmiştir. Bu nedenle parlamentonun ana merkezi İngiltere olarak görülmektedir. Parlamentonun hukuki tek kaynağı ise kraldır. Tüm yasama, yürütme ve yargı yetkilerini elinde bulunduran kral; gerek görürse parlamentoyu toplantıya çağırır, toplantının yerini ve süresine karar verir, isterse de parlamentoyu dağıtırdı (Altuğ, 2003:1-3).

Dünya tarihi açısından bakıldığında ilk parlamento örneği yapılara daha çok doğrudan demokrasinin yerleşmiş olduğu Antik Yunan kent devletçiklerinde rastlanmaktadır. Buralarda üye sayısı çok az olmakla birlikte, bütün ‘vatandaşların’

çıkarılacak düzenlemeler hakkında kendi görüşlerini doğrudan iletebildikleri meclislerden bahsetmek mümkündür. Siyasal haklar ise, dört gelir dilimine ayrılan ‘vatandaş’ olarak adlandırılan kişilere tanınan haklardı. Bu gruplar; 500 kile buğday veya bu değere eşit şarap veya zeytinyağı üreten, ya da bu değerinde yıllık gelirleri olanlar, ‘500 kilelikler’ adı verilen ilk sınıfa giriyordu. İkinci sınıfa ‘300 kilelikler’, üçüncü sınıfa ise ‘150 kilelikler’ giriyordu. Yıllık geliri bunların altında kalanlar ise dördüncü sınıfta bulunuyorlardı. Ayrıca ilk üç sınıfın yapmaları zorunlu olan askerlik görevi bulunuyordu. Fakat bu bir görev olarak değil de ödül olarak görülebilir. Bunun nedeni Eski Yunan’da, askerlik görevi ile siyasal hakların birbirleriyle sıkı bir ilişkisinin olmasıdır. Dolayısıyla da dördüncü sınıf, askerlikten ve aynı zamanda vergiden de muaf tutulurken, kendilerinin seçme hakkı bulunuyordu. Fakat, memur veya yönetici olabilme gibi durumları yoktu. Atina nüfusunun diğer kesimlerinin, ülkeye yerleşmiş yabancı olan (Atina vatandaşının oğlu olarak doğmamış olan, bundan dolayı Atina vatandaşı sayılmayan) ‘metoikos’ların, kölelerin ve kadınların siyasal hakları bulunmuyordu. ‘500’ler Meclisi’, ‘Halk Meclisi’ v.b meclisler Antik Yunan polisleri’nin ortak karar alma birimleri idi. Her bir mahalleden ellişer kişi olacak şekilde on mahalleden seçilen toplam 500 kişiden oluşan ‘500’ler meclisinde, üyeler yılda toplam 36 günde meclisin başkanlık kurulunu oluşturuyorlardı. Bu kurulun ve meclisin başkanlığına ise kura ile her yeni gün bir başka Atina vatandaşı seçiliyordu (Şenel, 2017:117-118).

Ortaçağda ise, halk meclislerinin yerine daha çok feodal beylerin oluşturduğu meclisler vardı. Bu meclislerin kuruluş amacı daha çok kralın yetkilerinin önemli yerel güç olan toprak sahipleriyle paylaşılmasıydı. Bu parlamentolara da katılım sınırlıydı. Ancak toprak soyluları meclislerde görev alabiliyorlardı. Sanayi devrimiyle birlikte dünyada ortaya çıkmaya başlayan yeni güç dengesi siyasal kurumların yapısını da değiştirmeye başladı.

Kıta Avrupası’ndaki modern anlamda parlamentonun oluşması ise Fransız Devrimi ile gerçekleşmiştir. Aynı zamanda, Fransa’da eski rejimin kurumlarından biri olan parlamento ile ‘Etats Généraux’un da modern parlamentonun oluşmasına yardımcı olmuştur. 19. Yüzyılda parlamentoların tüm Avrupa demokrasilerinin en önemli anayasal kurumu haline gelmeleri Fransız Devrimi ve İngiliz parlamentarizminin etkisiyle olmuştur (İba, 2010:4).

Sanayi üretiminin ve ticaretinin gelişmeye başlamasıyla zenginleşen yeni sınıf olan Burjuvazi, zenginliğine paralel olarak siyasal kararlarda da söz sahibi olmak isteyince kendi parlamentosunu oluşturmak için mücadele vermeye başladı ve bir süre sonra da amacına ulaştı. Özellikle İngiltere ve Fransa gibi ülkeler başta olmak üzere Batı Avrupa ülkelerinde Feodal beylerin oluşturduğu meclislerin yanında Burjuvazinin oluşturduğu meclisler de oluşmaya başladı. Böylece günümüzde Avrupa ülkelerinin çoğunda görülen çok parçalı meclislerin temeli böylece atılmış oluyordu. Örneğin İngiltere’de ‘Lordlar Meclisi’ nin yanında ‘Avam Meclisi’ ortaya çıkmıştır (Moore, 1989).

İngiltere’de 1295 yılında, Kral olan I. Edward tarafından temel amacı krala vergi toplama hususunda yardımcı olması için ‘Modern Parlamento’ oluşturulmuştur. 1341 yılında ise iki meclisli bir yapı oluşturuldu ve bu yapı Lordlar ve Avam Kamarası’ndan meydana geliyordu (Durgun, 2012:17). 1400’lü yıllara değin parlâmentonun yasama görevi olmamış yalnızca vergi toplanması durumuna izin verme yetkisi olmuştur. Bu sebeple, parlâmentonun başlangıçta bir yasama organı olmadığını çünkü yasama yetkisinin sadece Krala tanındığını söyleyebiliriz (Doğan & Şentürk, 2017:365).

Genel oy hakkının yaygınlaşmasıyla birlikte, devlet yönetimine katılma ancak temsille mümkün hale geldi. Çünkü artan nüfus ve bu nüfusun önemli bir kısmına tanınan devlet yönetimine katılma hakkıyla birlikte herkesin, yönetime doğrudan katılımı teknik olarak imkansız hale gelince, ‘Temsili Demokrasi’ kavramı gelişmeye başladı. Temsiliyetin artması, parlamentolara girecek bireylerin hem niteliğini hem de koşullarını değiştirdi. Artık çoğu yerde parlamentolara gireceklerde belirli niteliklerin aranması ve yine bu kişilerin seçim yoluyla belirlenmesi söz konusu oldu (Altan, 2017:91).

2.2 OSMANLI DÖNEMİ’NDE PARLAMENTO

Ülkemizde ise temsili demokrasi yolunda atılan adımlardan ilki, 1877 yılında ilk kez seçimlerin yapılması ve bu seçimlerin sonucunda ilk meclisin kurulmasıdır. 19. yüzyıl, Osmanlı Devleti’nde reform devridir. Kurulan ilk meclisin adı ‘Osmanlı Mebusan Meclisi’dir. Aslında Osmanlı Devleti’nin parlamenter monarşiye geçmesi padişahın isteği ile olmamıştır. Aydınların yoğun baskısı parlamenter yapıya

geçilmesine neden olmuştur denilebilir. Bu baskılar sonucunda ilk meclis açılmıştır. (Altan, 2017:92).

16 Temmuz 1876 yılında hükümet üyeleri, üst düzey bürokrat ve askerlerden oluşan 200 kişinin katılımıyla bir Meclis-i Umumi toplandı. 23 Aralık 1876'da Kanun-i Esasi denilen, bir komisyon tarafından oluşturulmuş Türk-İslam Anayasası ilan edildi. Böylelikle meşrutiyet yönetimine başlandı. Kanun-i Esasi, padişah tarafından Hatt-ı Hümayun şeklinde ilan edildi. Hükümet meclise karşı sorumlu olması gerekirken burada tam tersi padişaha karşı sorumluydu ve kanun teklif etme hakkı bulunmakla birlikte teklifin kanunlaşması ancak Padişahın onayıyla mümkündü (Tanör, 1995:111). Padişahın meclisi açma ve kapama, 6 ay içerisinde tekrar seçim olması kaydıyla meclisi feshetme hakkı bulunuyordu. İlk Osmanlı parlamentosu Heyet-i Âyan ve Heyet-i Mebusan adı verilen iki meclisten oluşuyordu. Bu iki meclis beraber toplandıklarında ise Meclis-i Umumi oluşuyordu. Meclis-i Mebusan üyelerini halk seçecekti ve seçim süresi ise dört yıldır (Arsel, 1953:194). Sadece erkek vatandaşların seçme ve seçilme hakkı vardı. Meclis-i Âyan üyeleri ise Meclis-i Mebusan üye sayısının üçte birini geçmeyecek şekilde padişah tarafından atanacaktı. Kırk yaşını dolduran ve devlet işlerindeki hizmetleri ile tanınan âyan meclisi üyelerinin görev süresi yaşamları boyunca idi. Ayrıca Ayan Meclisinin sadece soyluların bulunduğu bir meclis olmadığı, istisnalar dışında ise belli sülaleden gelmeleri sebebiyle bu Mecliste yer alan üyelerinin bulunmadığı bilinmektedir (Demirci, 2006:385-386). Yasa tasarıları, öncelikle Mebusan Meclisi'nde daha sonra Ayan Meclisinde görüşülerek kararlar alınmıştır. Çoğunluk kazanmayan tasarılar ise reddedilmiş sayılmıştır.

Ayan Meclisi, Mebusan Meclisi tarafından gönderilen yasaları ve bütçe tasarılarını incelerken, bunların dinin esaslarına, padişahının haklarına, Kanun-ı Esasi hükümlerine, özgürlüğe, devletin birlik ve bütünlüğüne, ülkenin güvenliğine ve ahlaka uygun olup olmadığına dikkat etmiş. Bu esaslara göre uygun bulmadıklarını reddetmiş ya da düzeltme ve değiştirme talebiyle Mebusan Meclisine geri göndermiştir (Abadan, 1957:6).

Osmanlı Devleti'nde artık halkın seçtiği bir parlamento padişahın yetkilerinden bir kısmına ortak olabilecekti. Fakat seçimle gelen bir parlamento bulunmasına rağmen iktidarın kaynağı halkın iradesi veya anayasa değildi. Üstelik

güçler ayrılığı ilkesi benimsenmediğinden padişahın yetkileri de azalmamıştı. Parlamento olmasına karşın padişah yasama ve yürütme yetkilerini kullanmayı sürdürecekti. Yani devletin geleneksel yapısı korunmuştu. Ayrıca Parlamentonun hükümeti denetleme hakkı da bulunmuyordu. Bu nedenle 1876 Kanun-i Esasi'nin kurduğu düzen sadece parlamentolu bir yönetim olmuş ve parlamenter sistem kurulamamıştır (Tanör, 1995:120). Meclis-i Mebusan'da toplam 115 mebus yer almıştır ve 19 Mart 1877'de Osmanlı'nın ilk parlamentosu Dolmabahçe Sarayı'nda toplanmıştır. Meclis, 28 Haziran 1877'de ilk dönemini tamamlarken, ikinci dönemi ise 13 Aralık 1877'de başlamıştır. İkinci dönemde ise mecliste 106 mebus görev yapmıştır (Güneş ve diğerleri, 2013:39). Bununla birlikte Parlamenter Monarşik yönetimin altyapısının ve halkın parlamentoyu sahiplenme bilincinin henüz oluşmadığı bu dönemde, Parlamentonun sürekliliği de mümkün olmaz hale gelmişti. Bunun üzerine 1878'de çıkan Osmanlı-Rus Savaşı'nın da etkisiyle Padişah savaşı bahane ederek parlamentoyu kapatmıştır. Bu durumun çok da büyük bir tepkiye yol açmadığı söylenebilir (Altan, 2017:92).

1908 yılında Sultan II. Abdülhamit'e yapılan baskılar sonucu meşrutiyet yeniden ilan edildi ve Kanuni Esasi tekrar yürürlüğe kondu (Tanör, 1995:152). Bu dönemdeki mecliste toplamda 281 milletvekili bulundu. 1909 yılında olan 31 Mart Olayı ile birlikte Kanun-i Esasi'nin artık yeterince etkili olamadığı düşünüldüğünden 21 Ağustos 1909 tarihinde II. Meşrutiyet Meclisi anayasa değişikliğinde bulundu. Bu değişikliklerle yasama, yürütme ve yargı organının yetkileri hakkında önemli değişiklikler oldu. Örneğin, kanun çıkarma yetkisi Meclis'in olacaktı. Böylece parlamento, devletin en güçlü organı haline getiriliyordu (Zürcher, 2013:155).

Padişah, meclisin çıkardığı yasaları veto etme yetkisine sahip değildi. Parlamentoya ise hükümeti denetleme ve gerekirse hükümeti düşürme yetkisi verilmişti. Böylece tam anlamıyla parlamenter sisteme geçiş sağlanmaktaydı. Yürütme yetkilerinin kullanılması ise Heyet-i Vükela'ya aitti. 1.Dünya Savaşı'nın etkisiyle 21 Aralık 1918'de Meclis-i Mebusan kapatıldı. 12 Ocak 1920'de tekrardan açılan son Osmanlı Mebusan Meclisi 21 Nisan 1920'de padişah tarafından tekrar feshedildi (Güneş ve diğerleri, 2013:42-43). Böylece 23 Nisan 1920 tarihine kadar parlamentosuz bir süreç başladı.

2.3 TÜRKİYE CUMHURİYETİ PARLAMENTOLARI

Ulusal kurtuluş mücadelesiyle birlikte, yeni bir parlamentonun oluşturulma çabaları ve bu çabalar sonucu oluşturulan 23 Nisan 1920 parlamentosu, önceki benzerlerine göre, temsil özelliği daha yüksek ve yasa yapma konusunda daha aktifti. Bu mecliste 115 milletvekili bulunuyordu. Yasama, yürütme ve yargı yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde toplanmıştı. Güçler Birliği İlkesi'ni benimseyen bu sistem 'Meclis Hükümeti Sistemi' olarak adlandırılmıştır. Bununla birlikte I. TBMM, devrimci, kurucu, halkçı ve demokrat bir meclis olarak adlandırılmıştır. Milletvekillerinin çoğu 30-40 yaşlarında olması dolayısıyla genç bir meclis olurken, vekillerin öğrenim düzeyleri de yüksekti ayrıca çoğu yabancı dil biliyordu. Ayrıca TBMM olağanüstü bir meclisti ve hem yasama hem yürütme organıydı. Bunun sebebi alınan kararların bir an önce uygulamaya konulmak istenmesiydi. Tabii olağanüstü şartlar altında oluşmuş bu meclisin, 1876 Kanun-u Esasi'nin hükümlerine uygun çalışması söz konusu olamayacağından, 20 Ocak 1921'de Teşkilat-ı Esasiye Kanunu kabul edildi (Turan, 1998:123).

'İnkılapçı' bir meclis olarak anılan II. TBMM ise 11 Ağustos 1923 tarihinde açıldı ve ilk görevini Lozan Antlaşması'nı onaylayarak yerine getirmiştir. II. TBMM'nin inkılapçı meclis olarak anılmasının sebebi bu dönemde devletin rejiminin Cumhuriyet olarak değiştirilmesiyle başlayan çıkardığı birçok kanun ve yaptığı inkılaplar sayesinde. 1924 Anayasasının kabulü ile Meclis Hükümet Sisteminin katı bir şekilde uygulama biçimine son verilmiş, meclis üstünlüğü vurgulanmış Hükümetin Meclisin güvenini alma zorunluluğu getirilmiş ve Meclis'e her zaman hükümeti denetleme ve düşürme hakkı verilmişti.

Bu dönemde çok partili yaşama geçiş denenmiş ve bunun sonucu olarak 1924 yılında Türkiye'nin ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Fakat 1925'de çıkan Şeyh Sait İsyanı ile birlikte parti kapatılmıştır. Bunun üzerine tekrar çok partili hayata geçilmeye çalışılmış ve çeşitli partiler açılmış fakat bu partiler de çeşitli sebeplerden kapatılmıştır. Bu nedenle 1930 ile 1946 yılları arası tek partili bir dönem yaşanmıştır (Özgişi, 2012:29-30).

1946 yılında çok partili döneme geçişle birlikte kurulan 8. Yasama Dönemi'nde mecliste CHP, DP ve bağımsız vekiller bulunuyordu. Toplamda 465

vekilin bulunduğu mecliste 1948 yılında yapılan seçim kanununda değişiklikle 1950 seçimi yapıldı. 1950 seçimiyle birlikte meclise toplamda 487 vekil girerken, bunlardan 408'i DP, 69'u CHP, 1'i MP ve 9 bağımsızlardır. Bu dönem 27 yıldır aralıksız süren CHP iktidarı sona ermesi bakımından önemlidir (Güneş ve diğerleri, 2013:156).

27 Mayıs 1960 askeri darbesiyle birlikte DP'nin 10 yıllık iktidarı sona erdi. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin tüm yetkilerini Milli Birlik Komitesi Meclis tekrar açılıncaya kadar kullanmıştır. Yasama yetkisi doğrudan Milli Birlik Komitesi tarafından, yürütme yetkisi ise devlet başkanının atadığı ve MBK tarafından onaylanan Bakanlar Kurulu eliyle kullanılacaktı. 13 Aralık 1960'da çıkardığı iki kanun ile yetkisini sivil bir kuruluş olan Temsilciler Meclisi ile paylaşmaya başladı. Kurucu Meclis, anayasayı ve seçim kanununu mümkün olduğu kadar hızlı hazırlamakla görevlendirilmişti ve iki kanattan oluşuyordu. İlk kanadı Milli Birlik Komitesi iken, ikincisi ise Temsilciler Meclisi'dir. Kurucu Meclis'in anayasanın ve seçim kanununun en kısa zamanda hazırlanması ve MBK'nin elinde bulunan iktidarın en geç 29 Ekim 1961'de yeni oluşturulacak TBMM'ye verilmesi amaçlanıyordu (Eroğul, 1990:137).

Temmuz ayına gelindiğinde ise siyasi partilerin il, ilçe merkezleri dışında hangi isimle olursa olsun örgüt kurmaları yasaklandı. 1961 yılında ise sivil yönetime geri dönüldü ve 1961 Anayasası oluşturuldu. 1961 Anayasası'nda 1924'ten farklı olarak iki meclisli bir parlamento yapısı benimsenmiştir. İlki Millet Meclisi, ikincisi ise Cumhuriyet Senatosu olmuştur. Millet Meclisi; tamamı halk tarafından seçilen 450 üyeden oluşurken; Cumhuriyet Senatosu'nda ise üç farklı yerden gelen temsilciler bulunacaktır. Bunlar; halk tarafından seçilenler, Cumhurbaşkanı tarafından yalnızca tek dönem için atanan ve ömür boyu koşuluyla atanan üyelerdir. Ayrıca milletvekili sayısı 450 ile sınırlandırılmıştı. Ekim 1961 seçimleri ile mecliste CHP, AP, YTP ve CKMP yer almış ve böylece meclis tarihinde ilk kez 4 farklı parti mecliste yer almıştır (Güneş ve diğerleri, 2013:176-178).

12 Eylül 1980 yılına geldiğimizde asker darbe ile yönetime el koydu. Askeri müdahaleden sonra ülke yönetme görevini, Genelkurmay Başkanı olan Orgeneral Kenan Evren'in başkanı olduğu Milli Güvenlik Konseyi üstlendi. Bu yeni kurulan yönetim, başka bir askeri darbeye hazırlanan ve Türkiye'deki sorunların kaynağı

olarak gördükleri 1961 Anayasası'nı ortadan kaldırmak istedi. Yeni Anayasa için çalışmalara hemen başlandı. Silahlı Kuvvetlerin ülkeyi tümüyle denetimi altında tuttuğu dönemde, 120 tanesi illerden, 40 tanesi de Milli Güvenlik Konseyi'nin seçtiği 160 üyeden oluşan Danışma Meclisi, 27 Ekim 1981'de ilk toplantısını yaptı. Bir Kurucu Meclis niteliği taşıyan Danışma Meclisi'ne üye olanlar, yükseköğrenim mezunu, 30 yaşını tamamlamış ve 12 Eylül 1980'den önce herhangi bir siyasal partiye üye olmayan kişilerdi (Güneş ve diğerleri, 2013:200). Yapılan anayasa halkoylamasına sunuldu ve %91 kabul oyu alarak yürürlüğe kondu ve böylece Kenan Evren Cumhurbaşkanı oldu. 1982 Anayasası ile devletin tekrardan düzenlenmesi hedeflendi. Özellikle yasama-yürütme ilişkileri açısından yeni bir anlayış geliştirildi ve 1961 Anayasası'nda yer alan iki meclisli yapı bırakılarak, yasamanın üstün olduğu bir yapı yerine yasama ve yürütme arasında denklik olan bir yapı öngörüldü. Yargı ise, yasama ve yürütme karşısında güç kaybına uğradı (Özgişi, 2012:475).

6 Kasım 1983 tarihinde 17. Dönem TBMM genel seçimlerinde ANAP, Milliyetçi Demokrasi Partisi ve Halkçı Parti'den daha çok oy alarak tek başına iktidar oldu. Seçim sonucunda Anavatan Partisi %45.15 oy oranı ile 400 üyeden oluşan Meclis'te 211 milletvekili bulundururken, Halkçı Parti %30.46 oyla 117 milletvekili, Milliyetçi Demokrasi Partisi ise %23.27 oy oranı ile 71 milletvekili ile yer aldı. Ayrıca seçimlerde ilk defa %10'luk seçim barajı uygulandı ve %45 civarında bir oy oranına sahip olan Anavatan Partisi bu sayede Meclis'te %52'lik bir oranda temsil olanağına sahip oldu. Böylece askeri darbe sonrasında ara verilen parlamenter dönem yeniden başladı. Türkiye'de normalleşme sürecine girilmiş oldu (Okutan & Tekin, 2015).

20 Ekim 1991 tarihinde yapılan genel seçimlerde ise beş siyasal parti %10 olan seçim barajını aşarak Parlamento'ya girdi ve böylece darbe sonrası kurulan tek partili iktidar modeli 8 yıl sürmüştü. Tekrar koalisyon hükümetlerine dönüldü. 17 Nisan 1993 tarihinde ise Cumhurbaşkanı olan Turgut Özal'ın ölümü üzerine, siyasetin zirvesinde önemli bir değişiklik oldu. Bunun üzerine 16 Mayıs tarihinde TBMM'de oylama yapıldı ve yeterli oyu alan Süleyman Demirel Cumhurbaşkanı seçildi. Ardından Doğru Yol Partisi Genel Başkanlığına seçilen İstanbul Milletvekili olan Tansu Çiller, Süleyman Demirel'den hükümeti kurma görevini aldı ve bir kez daha DYP ile SHP arasında bir koalisyon hükümeti kuruldu. Bu sayede Tansu Çiller,

Cumhuriyet tarihinin ilk kadın başbakanı oldu ve tarihi bir başarıya imza attı. 1982 Anayasası'nda 1995 yılında yapılan değişiklikle seçimlerde oy kullanabilme yaşı 18'e indirilirken ve milletvekili sayısı ise 450'den 550'ye yükseltildi. Ayrıca 'Milletvekilliğinin nasıl sona ereceği' konusundaki tartışmalı madde de yeniden düzenlendi (Güneş ve diğerleri, 2013:205-206).

1991 yılındaki seçimlerden itibaren 11 yıl süren koalisyon hükümetleri 3 Kasım 2002'de Türk siyasal yaşamının en düşük katılımıyla gerçekleşen genel seçimleriyle son buldu. Adalet ve Kalkınma Partisi %34.43 oy oranı ve 365 milletvekili ile birinci parti oldu ve tek başına iktidara geldi. CHP 177 milletvekili ile parlamentoda yer alırken, diğer siyasal partiler %10 olan seçim barajının altında kalarak parlamentoya giremediler. AKP bu yıldan sonra yapılan 2007, 2011, 2015 Kasım - 2015 Haziran'da tek başına iktidar olan parti çıkmadı ve koalisyon hükümeti de kurulamadı, tekrar seçime gidildi - ve 2018 seçimlerini de tek başına iktidar olarak kazandı ve hükümetini kurdu. Ayrıca 2018 seçimleriyle birlikte milletvekili seçilebilme yaşı 18 indirilirken; milletvekili sayısı ise 600'e çıkarıldı.

Buraya kadar elit teorilerini ve parlamentoların doğuşundan Türkiye parlamentosunun yaşadığı değişimler, darbeler, koalisyon hükümetlerine değindik. Elit teoriyle bağlantılı olarak kadın elitlere bakıldığında, elit kadınların da belirli özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Geçmişten günümüze kadınlar kendi hakları için çok büyük mücadeleler vermişlerdir. Siyasal yaşama katılma hakkını dünyadaki birçok devletteki kadınlardan daha önce elde etmiş olsalar da bunun uygulaması hemen ve yeterli düzeyde olamamıştır. Buradan sonraki bölümlerde kadınların siyasetteki rolleri, Türkiye'de kadına ne şekilde bakıldığı ve kadınların ne gibi dönüşümlerden geçtikleri; şu an parlamentomuzda bulunan kadın parlamenter elitinin yaşadığı dönüşümler ve toplumsal kökenleri üzerinde durulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

KADIN ELİTİNİN TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDEKİ TEMSİLİ

3.1 OSMANLI DÖNEMİ KADIN ELİTİ

Türkiye'de kadınların siyasette temsil oranları ve ulusal ile yerel siyasete katılımları oldukça düşük seviyededir. Bunun en önemli sebeplerinden biri, erkek egemenliğine dayalı olan cinsiyet rejiminin sebep olduğu ekonomik ve toplumsal eşitsizlik iken; bir diğer sebebin ise erkeklerin egemen olduğu siyasi kültür olduğu söylenebilir. Bu cinsiyet rejimi içinde üretilmiş olan geleneksel siyaset yapısı, gündelik hayatı özel ve kamusal alan şeklinde ikiye ayırmıştır. Bu alanların zıtlığı, tarih boyunca birçok anlam ve şekiller olsa da, esasen toplumsal cinsiyetin ön planda olduğu bir ayrıma karşılık gelmektedir. Bu ayrım ise, kadınları özel alanda konumlandırırken, ev işleri, çocuk büyütme ve beslenme gibi faaliyetlerden sorumlu tutmuştur. Erkekler ise kamusal alanda siyaset ve ekonomi gibi faaliyetlerin sorumluları olarak yer almışlardır. Kadınları ve erkekleri birbirinden farklı hayat deneyimlerine göre ayıran bu durum, siyaset pratiğini de eril deneyimlere göre biçimlendirmiştir. Siyaset teorisi ve pratiği; eril kurallara uygun yapılandırılmış otorite ve iktidar temeline kurulu, kadınları siyasetin dışında sayan bir bölge olarak düzenlenmiştir (Pınarcıoğlu, 2017:12-13).

Nermin Abadan-Unat, Batı'da daha fazla sayıda kadının yükseköğrenime girmeye başlamasıyla profesyonel mesleki hayata atılmalarıyla yaşadıkları gerçeklikten ve gözlemlediklerinden yola çıkarak şu can alıcı soruyu sormaya başladıklarını belirtir: *“kadınlar niçin toplumda erkeklere kıyasla daha geride, ikinci sınıf konumundalar?”* Bu soruyu sordukça ve cevabını araştırdıkça ortada bir iktidar dengesizliği bulunduğunu gördüklerini belirtir. Başka bir ifadeyle Abadan-Unat'ın da ifade ettiği gibi *“toplumsal yaşamda iktidar, (yani) karar alma yetkisi, cinsler*

arasından bir cinsin lehine ve bir cinsin de aleyhine olarak dengesiz bir şekilde belirlemektedir.” (Abadan-Unat, 1995:16).

Kadınların seçilmiş kurullarda, meclislerde içinde buldukları durumun üstünde var olmaları gerektiği üç temel argümana dayandırılarak savunulmaktadır. Bunların birincisi olan adalete dayalı argümanda kadınlar toplam nüfusun yarısını oluşturdukları için, parlamentolarda da bu duruma uygun bir oranda temsil edilmeleri adalet ve eşitlik ilkeleri gereğidir. Bu argüman, Fransa’da anayasayla sağlanmış yüzde 50’lik bir orana sahip olması gerektiğini belirten siyasal temsil eşitliği (parité) hareketinin başvurduğu argümanken; Türkiye’de ise KA-DER’in kullandığı argümanlardan bir tanesidir. İkinci temel argüman ise, kadınların farklılığına ve kadın değerlerinin üstünlüğüne dayanmaktadır. Kadınların siyasete farklılık getireceği ve olumlu bir yönde etki edeceği varsayımından hareket etmektedir. Kadınların toplumsal durumlarının onları daha çok paylaşımcı, dayanışmacı, barışçı yaptığını belirtiyor. Bu durumda, erkeklerin rekabetçi, şiddet eğilimli, kavgacı yapıları karşısında kadın kimliğinin siyaseti ıslah edeceğine ilişkin bir güvenin ortaya çıkmasına sebep oluyor. Son argüman ise, kadınların ezilmiş bir toplumsal grup olduklarını ve paylaştıkları ortak çıkarları bulunduğunu, bu çıkarların da ancak kadınlar tarafından korunup, yeterince temsil edilebileceğine vurgu yapar (Savran, 2004:330-333).

Türkiye’de yer alan kadın elitinin geçirdiği değişimlere bakmaya Osmanlı Dönemi’nden başlanılabilir. Osmanlı Devleti’nde yönetimde söz sahibi olan kadın seçkinler sınıfı genellikle padişahların valideleri, kız kardeşleri, kadınları ve kızlarından oluşmaktaydı. Osmanlı’nın ilk dönemlerinde Orhan Gazi’nin eşi Nilüfer Hatun, I. Murad’ın kızı Melek Hatun veya II. Murad’ın kız kardeşi Selçuk Hatun gibi kadınlar ilk dönem Osmanlı siyasetinde önemli roller oynamıştır (Terzi, 2012:22). ‘Kadınlar Saltanatı’ olarak da adlandırılan 1550’li yıllarda Hürrem Sultan’ın yönetimdeki etkisiyle başlayan süreç, 1680’li yıllarda Haseki Turhan Hatice Valide Sultan’ın vefatına kadar uzanmıştır (Altınay, 2011:56). Bu dönem içerisinde sarayın yapılanması bile haremın idari ve siyasi hiyerarşisi üzerine kurulmuş, valide sultanlar başta olmak üzere padişahla aile bağı bulunan birçok kadının padişahlar, sadrazamlar ve Osmanlı veziriazamları gibi yönetim adamları üzerindeki etkisi açıkça görülmüştü(Atalan & Makaklı, 2017:83). Bu seçkin kadınlar, yurtdışı ve yurtiçindeki

seçkinlerle yazışmalar yapmış, padişahlara danışmanlık ve naiblik yapmış ve yönetimde devlet meselelerinde doğrudan söz sahibi olmuştur. Aynı zamanda hayır işleri, kütüphaneler, şifahaneler, türbeler, çeşmeler ve camiler gibi mimari eserler yaptırmış, çeşitli vakıflarda yönetici rolü oynamışlardır (Gün, 2019:137). Bu kadınların elit olarak değerlendirilmesi klasik elitistlerin tanımlarına uymaktadır. Bilindiği gibi Pareto elit'i 'en iyi, en akıllı, en üstün olan' şeklinde tanımlar. Toplumun yöneten yönetici elitler sınıflandırılmasına uygun bir şekilde Osmanlı'daki padişahın eşleri, valideleri ve kızları bu sınıf içerisinde kendine yer bulabilir. Çünkü bu gruptaki kadınlar toplumdan farklı olarak eğitim alırlar ve toplum üzerinde yönlendirici konumdadırlar. Konumları gereği toplumdan ayrılmaları bakımından elit olarak adlandırılmaları mümkündür.

Osmanlı toplumunun özellikle 18. yüzyıldan itibaren yüzü Batı'ya dönük durumdaydı. 19. yüzyılda ise özellikle Fransız devriminin yarattığı yankılar, imparatorluk içerisindeki toplumu büyük oranda etkilemeye başlamıştır. Genç Osmanlılar ve Genç Türkler gibi grupların hareketleri demokratik düşüncelerden oluşuyordu ve kadın sorununa ilişkin görüşlerin de bu düşüncelerden etkilenmesi çok normal görünüyordu. Oysa Osmanlı toplumunda, İslam hukuku olan şeriatın ön planda olduğu bir düzen bulunuyordu. Şeriat ise, kadınların konumlarının erkeklere göre doğaları gereği ikinci sırada olduğunu bildiriyordu. Aslında 'Kuran'da geçen 'kadınların hiçbir şekilde hakkının bulunmadığı' sözü yanlışti fakat kadınların hali hazırda ellerinde olan haklarının erkeklerle eşit düzeyde olmadığı da kesindi. Erkeklerin çokeşliliğine ilişkin evlilik yasaları bulunuyordu bununla birlikte cariyelik sistemi de hala devam ediyordu ve erkekler istedikleri kadar köle kadınla yaşayabiliyorlardı. Boşanma ise erkeklere tanınmış bir haktı ve birkaç istisna dışında kadın boşanma hakkına sahip değildi. Ayrıca çocukların velayeti de baba ve babanın ailesindeydi. Kadınlar mülkiyet ve miras haklarına sahipti ancak kadın mirastan erkeğin aldığı payın yarısı kadar pay alabiliyordu (Berktaş, 2004:10-11). İslami yasanın uygulandığı bu düzende, kadın evin geçimini sağlamakla değil evin içinde düzeni sağlamakla yükümlüydü ve yeri de 'doğal' olarak evin içiydi. Tanzimat dönemine kadar kadınların giyimi kuşamı hakkında, gezdikleri alanlarda ve alışverişteki davranışlarını düzenleyen yasaklamalar bulunuyordu. Aynı kısıtlamalar Tanzimat sonrasında çıkarılan yasalarda da devam etmiştir (Alkan, 1990:88).

Bu dönemde kadınların yalnızca Sıbyan Mektepleri’nde eğitim alma hakkı bulunuyordu. Bu eğitim ise, okuma-yazma öğrenme ve Kur’an-ı Kerim eğitimi almakla sınırlı kalmıştı. Ancak birkaç şanslı ve elit konumdaki kadınlar özel dersler alabiliyorlardı. Tanzimat’ın sağladığı değişikliklerle kadınların eğitim öğretim görebilecekleri yeni eğitim kurumları oluşmuştur. 1842’de Hemşirelik eğitimi, 1869’da Sanayi Mekteplerinde eğitim hakkı, 1870’de ise Darül-Muallimat gibi kız öğretmen liseleri açılmış ve bu sayede toplumda daha fazla aydın kadınlar yetişmeye başlamıştır (Tuzak & Balcı, 2017:44).

Osmanlı’da da 19.yüzyılda birçok alanda yapılan değişiklikler Osmanlı kadınına etkilemiş ve kadının konumu da modernleşmeyle birlikte yeniden yapılanmaya başlamıştır. Özellikle Avrupa’da yaşanan kadın hareketleri ve kadınların hak taleplerinin karşılık bulması, Osmanlı kadınının da annelik ve eş rolleri dışında başka rollere sahip olabileceğini fark etmesini sağlamıştır. Toplumsal yaşama katılmak isteyen kadınlar, bunu şu şekilde izah etmiştir:

“Bizim fikrimize göre, mevk-i ictimâiyeye malik olmak demek hayatına sahip olmak, hürriyet ve mesuliyet-i ikdisâdiyyeyi ihraç eylemek, izdivaca ne yaptığını bilerek ve kime vardığını anlayarak muvafakat etmek, kocasının evine çarşıdan ısmarlanmış koyun gibi götürülmemektir.” (Çakır, 2016:234)

Kadınlar ayrıca kendilerini birey olarak ifade edebilmek ve sorunlarını paylaşabilmek amacıyla birçok kadın dergisi ve gazetesi çıkarmışlardır. 1869 yılında çıkarılmaya başlayan Terakki-i Muhaderat’la birlikte kadınların çıkardığı ve kadrosunda yer aldığı dergi ve gazetelerin sayısı Cumhuriyet’e kadar 40’a ulaşmıştır. Hanımlara Mahsus Gazete, Şüküfezar, Demet, Mehasin, Kadın, Kadınlar Dünyası gibi kadın dergileri yayınlanmıştır. Bu dergiler her kesimden kadının sesini duyurmada ve taleplerini iletmede önemli rol oynamıştır. Aynı süreç içinde 30’a yakın kadın ve yardımlaşma derneği de kurulmuştur (Çakır, 1991). İlk kurulan dernekler savaşlar dolayısıyla oluşan yaraları sarmaya yönelik olan yardım dernekleriydi. Aralarında temel amaç olarak kız çocuklarının eğitim alması olan, ayrıca kadınların iş hayatına atılabilmeleri için mesleki eğitimlerin verildiği derneklerde bulunuyordu. Osmanlı Türk Kadınları Esirgeme Derneği, Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti Hayriyesi, Biçki Yurdu gibi dernekler de benzer amaçlarla, terzi evleri ve atölyeler kurarak kadınların çalışma olanaklarının

artırılabilmesi için onlara gerekli eğitimleri vermiştir. Bunun dışında Cemiyet-i Nisvan Heyet-i Edebiyesi, Teali-i Nisvan Cemiyeti, Kırmızı- Beyaz Kulübü gibi örgütlerin amaçları da kadınları birçok açıdan bilgilendirme ve düşünmeye yöneltme olmuştur. Ayrıca kadınlar konferanslar da düzenleyerek, sorunlarını bu konferanslarda tartışmışlardır. Örnek olarak 1911 yılında İstanbul’da bir konakta Beyaz Konferanslar adıyla düzenlenen bir dizi konferansa 300’ü aşkın kadın katılmıştır. Fatma Nesibe Hanım’ın konuşmacı olarak yer aldığı konferanslarda kadınlar harekete çağırılmıştır (Çakır, 2019:99).

1869 yılına gelindiğinde ilk defa kadın hakları ile seçimden bahseden gazete olan Terakki-i Muhaderat Gazetesi kurulmuş; 1872’de ise İbret Dergisi’nde yayımladığı yazılarında Namık Kemal kadınların sosyal statüleri ve haklarından söz etmiştir. Abdülhak Hamid de, “*bir milletin kadınları o milletin ilerleme derecesinin ölçüsüdür*” sözüyle kadınların haklarına vurgu yapmıştır (Doğramacı, 1997:122). Bunlar dışında başka birçok Osmanlı yazarı da kadın haklarıyla ilgili zaman zaman eleştiride bulunmuşlardır.

Kadınların çalışma hayatına katılmalarında çok önemli ve köklü değişikliklere sebep olan olaylar, 1912 yılındaki Balkan Savaşları ve 1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı olmuştur. Savaşlarla beraber kamusal alanda daha fazla yer edinen Türk kadını, özellikle silah ve çeşitli gıda fabrikalarında çalışarak Türkiye’de kadın işçi sınıfının büyümesine ve gelişmesine katkı sağlamıştır. Birinci Dünya Savaşı döneminde Osmanlı Ticaret Bakanlığı, ‘kadın amele ordusu’ adıyla bir ordu oluşturulması amacıyla plan dahi hazırlamıştır. Yine aynı savaş döneminde kadınlar hastanelerde, bankalarda ve postanelerde çalışmaya başlayarak iş hayatında yer almışlardır (Abadan-Unat, 1979:11). İlk kez çalışma hayatına adım atan Türk kadını ise 1913 ila 1914 yılları arasında bir telefon şirketinde görev almıştır (Acuner & Sallan, 1993:81). Enver Paşa’nın eşi olan Prenses Emine Naciye Sultan, 1915 yılında sanayinin birçok farklı dalında kadınların çalışabilmesi için bir dernek kurmuştur. Yine 1915 yılında devlet dairelerinde çarşafın çıkarılmasına izin veren bir ferman ile kadınlar yalnızca iş saatleri boyunca çarşaflarını çıkarabilmiştir (Abadan-Unat, 1979:11). Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde kadınlara çalışma hayatında bazı hak ve özgürlükler tanınmışsa da, Türk kadını ancak 3 Mart 1924’te yani Cumhuriyetin kurulmasından sonra kamu alanında çalışma hakkına sahip

olabilmiştir. Bununla birlikte Cumhuriyet sonrası kamu alanında çalışan kadınların sayısının 1938 ila 1988 yılları arasında 34,5 kat arttığı gözlenmiştir. Bunun sebebi erkek işgücünün 1980 ila 1988 yılları arasında daha çok ticaret ve ekonomide istihdam edilmesi olarak belirtilmiştir (Acuner & Sallan, 1993:81).

Osmanlı kadınları kendilerini ilk defa basın yoluyla ifade etmişlerdir. II. Meşrutiyet, kadın dergilerinin arttığı dönem olarak ele alındığında hem kadınlığa hem de kadınlara ait azımsanmayacak sayıda dergi karşımıza çıkmaktadır (Çakır, 1996). 1908-1918 yılları arasında kadını siyasetle tanıştıran ilk dergi 1908'de yayın hayatına başlayan Demet olmuştur. Celal Sahir tarafından çıkartılan dergide Enis Avni, Selim Sırrı, Cenap Şahabettin gibi önemli isimler de yer almıştır (Toska & Çakır, 1992:24-27). Yine aynı yıl yayınlanmaya başlayan Mehasin ise ilk defa resimleri renkli kullanan bir dergi olmuştur. Emine Semiyeye, Halide Salih ve Fatma Sabiha gibi kişiler kadınların esaretlerinin sona erdirilmesi, kadınlara eğitim hakkının verilmesi ve meslek sahibi olmalarının önemi vurgulayan yazılar yazmışlardır. 1911 yılında çıkartılan Kadın adlı dergide ise Selahattin Asım, Hüseyin Cahit ve Bedia Hanım gibi kişiler yazdıkları yazılarla kadınların toplumsal anlamda geliştirme amacıyla olmuşturlar (Kaplan, 1998:12). Bu dönemdeki diğer önemli gazete ve dergilerden bazıları: önemli yazarlarından birinin Fatma Aliye olduğu Hanımlara Mahsus Gazete, en önemli yazarı Ulviye Mevlan olan Kadınlar Dünyası ve yazarları içinde Sabiha Sertel'in de yer aldığı Kadınlık Duygusu dergisi olmuştur (Akşit, 2008).

Hanımlara Mahsus Gazete ve etrafında örgütlenen kadınlar, tahsilli olan yeni kadın kimliğini savunup eşitlik yanlısı olurken, Sabiha Sertel ve yazıları bir yandan iktidarın cinsiyete dayalı söylemini eleştirerek radikal unsurları barındıran, diğer yandan emek yanlısı olarak da sosyalist kadın hareketinden yana bir tavır alır (Kovanlıkaya, 2014:448). Kadınlar Dünyası dergisi ise, toplumun farklı kesimlerinden gelen mektupları yayımladığı için Osmanlı kadınına dair genel bir bakış açısı kazandırmaktadır. Derginin esas amacı kadının sesini duyurmak ve hak mücadelesini yürütmesine yardımcı olmaktır. Üzerinde en çok durulan konu ise erkeklerle kadınların eşit haklara sahip olduğu hususudur. Kadınlar Dünyası dergisini diğer dergilerden ayıran en önemli özellik, yayıma hazırlayanların ve yazar kadrosunun tamamen kadınlardan oluşmasıdır. Bu özel bir tercihtir onlar için. Çünkü

onlar kadın sorununun çözümünde feminizmin başı çekeceği bir kadın inkılâbını gerekli görmektedirler. Yazarları arasında; Mükerrerrem Belkıs, Nilüfer Mazlum, Ulviye Mevlan, Aziz Haydar, Feride Mağmun, Bint-i Pertev Hadiye, Nuriye Ulviye, Nimet Cemil, Atiye Şükran, Emine Seher Ali, Aliye Cevat, Belkıs Şevket, Fatma Aliye, Yaşar Nezihe, Fatma Neşide, Nezihe Hamdi bulunmaktadır. Kadınların el ele vererek bir inkılâp gerçekleştirmeleri yönünde söylemlere sahip olan dergi yazarları, ancak bu sayede içinde buldukları durumdan kurtulmanın mümkün olacağını vurgulamışlardır (Çakır, 1996:82). Ayrıca derginin amacı şöyle ifade edilmiştir:

“Sadece kadınlardan oluşan yazı kadrosu oluşturmak, sadece kadınların yazılarına yer vermek Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti'nin yayın organı olmak, ayırım yapmaksızın Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan tüm kadınlara hitap etmek ve her düzeyde eğitimdeki kadınların dergisi olmak ve feminizmin tanımını yapmak.” (“Nuriye Ulviye Mevlan Civelek: İlk Feminist Derginin Kurucusu,” 2019)

Kadınlar Dünyası aynı zamanda Müdafaa- i Hukuk-i Nisvan Cemiyeti olarak adlandırılan ve Türkçe adı Osmanlı Kadınlarının Hukukunu Savunma Derneği olan kurumun da yayın organıdır. Bu cemiyet, Osmanlı kadının hakkını aramış ve bu doğrultuda bir hareket başlatarak Osmanlı'da kadınları erkekler ile eşit hakka sahip olma mücadelesine yönlendirmiş önemli derneklerden biridir. Dernek, kendini halka Kadınlar Dünyası Dergisi'yle duyurmuş ve kadın hareketine destek veren kadınların sözcülüğünü üstlenmişti. Dernek, 28 Mayıs 1913 tarihinde kurulmuş ve din ve mezhep ayrımı gözetmeksizin her kadına açık olmuştur. Kadının aile içinde, toplumsal ilişkilerde, çalışma hayatındaki yerini sorgularken, bu konularda yapılması gerekenleri hedeflemiştir. Bu hedefler doğrultusunda, ilk defa kamu kurumunda kadın çalışmasını sağlayan etkinlikleri olmuştur. Ulviye Mevlan, aynı zamanda kadınların siyasal haklarının elde edilmesinin onlar için ne derece önemli olduğunun da farkındaydı ve toplumsal yaşama aktif katılım ile siyasete aktif katılım arasındaki bağlantının da farkındaydı. Bu nedenle öncelikle ailede ve toplumsal yaşamdaki haklara yönelik talepte bulunmuş ve siyasal hakları da bu hakların tamamlayıcısı olarak görmüştür. Fakat öncelikle kadının toplumsal yaşamdaki hakları elde etmesi üzerinde durmuştur (Çakır, 1998:295). Ulviye Mevlan'a göre, kadınların seçme ve seçilme hakkını elde etmesi ne pahasına olursa olsun engellenemeyecekti ve her ne

olursa olsun, bir gün bu hak mutlaka elde edilecekti. Bununla ilgili şöyle bir açıklaması olmuştur:

"Bugün kemal-i fahr ile görmekte olduğumuz kadın işçiler, sanatkarlar, tacirler, memurlar gibi pek yakın bir atide dahi hanımları mebus göreceğiz ve kürsü-i hitabette alem zerine irad edecekleri noktaları yazacağız. Bu artık tahakkuk etmiş bir hakikattir." (Mevlan, 1919)

1914 yılında bir başka kadınların haklarını, sağlıklarını ve eğitimlerini ön planda tutan Hanımlar Alemi dergisi yayımlanmıştır. Ahmet Cevdet, Fatma Neşide, Emine Ferhunde ve Belkıs Ümit derginin yazarlarında birkaç tanesidir (Toska & Çakır, 1992:46-47). Necmettin Sadık, Tahsin Nejat, Ethem Nejat, Nükhet Nevaziş, Ömer Seyfettin, Şukufe Nihal gibi isimlerin yazarı olduğu Türk Kadını dergisi ise 1918 yılında çıkarılmış olup kadının toplumdaki yerini feminist bir bakış açısı ile ele almıştır (Toska & Çakır 1992: 367-369). 1918'de yayımlanmaya başlayan Genç Kadın dergisi de kadının eğitim öğretimine, toplumsal yaşamdaki konumuna odaklanmış; Hatice Refik, Rıza Tefvik, Hakkı Tahsin ve Muhip Kamuran'dan oluşan kadrosu ile basın hayatında yer almıştır.

II. Meşrutiyet yıllarında kadın hareketlerinde aktif olarak yer alan önemli isimlerden birisi de Şukufe Nihal'dir. Sultanahmet Mitingi'nde Halide Edip'in yanında yer almış, 1924 yılında kurulan Türk Kadınlar Birliği'nin kurucularından birisi olmuştur. II. Meşrutiyet yıllarında birçok dergide birçok yazı yazmıştır. Tabii bu yıllarda kadınların eğitiminde, dergicilik mesleğinde ve çalışma hayatında meydana gelen değişimler onu da etkilemiş ve 1914'te yayınlanmaya başlayan Kadınlık dergisinde yazarlık yapmıştır. Yazılarında ise kadınların bilgi üretimi ve bilginin yayılım aşamasında yer almadığını ve bundan yararlanamadığını bu sebeple de bir türlü aydınlığa erişemediğini anlatmıştır. Kadınların kurtuluşlarının yine kadınların elinde olduğunu bildiren ve kadınlara seslenen yazısının günümüz Türkçesine çevrilmiş bir kısmı şöyledir:

"...Ey genç kadın! Acılarla dolu boşluklarda inleyen şu sayıklamalara cevap ver. Bak, zavallılar annesiz, rehbersiz bu korkulu dünyaya daldılar. Zavallyydın, rehbersizdin, fakat artık konumunu öğrendin. Bu milleti bu yıkılmış, yorulmuş milleti ninelerinin o perişan uykusuna dalmadan sen kurtaracaksın." (Akagündüz, 2016:113-115)

Osmanlı kadın hareketinin bir başka önemli kadın yazarlarından biri olan Fatma Aliye Hanım ise, edebi hayata girdiği andan itibaren kaleme aldığı yazılarında kadın sorunu üzerinde durmuştur. Bu dönemdeki gazete ve dergilerde bazen takma, bazense kendi adıyla yazıları bulunur. Ayrıca kadınların eşit haklardan yararlanmaları için verilen mücadelenin içinde de aktif olarak yer almış ve konferanslar vermiştir. Eserlerinde kadınlar üzerine yazmış ve *“kadın ile erkeğin eşit olması, kadının eğitimi ve çalışması, evliliği, erkeğin çok eşliliği, boşanma, kadının İslam’da aldığı yer, kadının toplumsal hayatta görünür olması”* gibi konuları ele almıştır (Karaca, 2011). Fatma Aliye Hanım’ın kardeşi olan Emine Semiye Hanım’ın da muhalif bir kimliği vardı ancak tutucu bir insan değildi. Emine Semiye Hanım eleştiriyi elden bırakmazken herhangi bir derneğin, partinin veya örgütün değil, kendi düşüncelerinin ve hislerinin ardından gitmiştir (Çetin, 2018).

Devrin en ünlü hocalarından dersler alarak başladığı eğitimine sonraları Fransa ve İsviçre’de psikoloji ve sosyoloji dersleri alarak devam ettirmiştir. Bu yönüyle de yurtdışında eğitim alan ilk Osmanlı kadınlarından olmuştur. Mütalaa gazetesinde başyazarlık yapmış, aynı zamanda (adı sonradan Yeni Asır olacak olan) Asır gazetesi için de yazılar yazmıştır. Daha sonra kadınlara faydalı bilgiler verme ve onları eğitime amacıyla bulunan Hanımlara Mahsus Gazete’de pozitif ilimler konusunda kadınlara çeşitli öğretici bilgiler veren yazılar yazmıştır.

Tepeden inme reformlarla ve erkek egemen sistemin vereceği kararlarla kadınların hukuki ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarının mümkün olmayacağını, ancak kadınların bunun için hep beraber mücadele ederek bu bağımsızlığa erişebileceklerini belirtmiştir. Ablası Fatma Aliye Hanım gibi Osmanlı kadın hareketinde en ön sıralarda yer almış ve kadın hakları açısından bazı kazanımlara ulaşılmasında önemli etkileri olmuştur. Onun yaşadığı dönemde kadın hareketi açısından en önde bulunan kişilerin dahi konuşmaya cesaret edemediği fikirleri savunmuş, sert bir üslupla ataerkil sisteme karşı savaşmış ve iktidardakileri kıyasıya eleştirmiştir. (Küçüksarp, 2019).

Ayrıca kendisi bir taraftan İttihat ve Terakki Cemiyetinin Selanik’teki kadın kolları başkanlığını yaparak siyasette yer alırken diğer taraftan ise ilk olarak Selanik ve Edirne’de, ardından Anadolu’nun çeşitli illerinde Edebiyat ve Türkçe öğretmenliği yapmıştır. Ancak yaptığı tüm görevlerinde esas amacı her zaman

kadınların içinde buldukları durumu iyileştirmek olmuştur. Emine Semiye Hanım bir dönem Osmanlı Demokrat Fırkası'nın üyelerinden biri olmuştur. Cumhuriyet Dönemi'nde ise, siyasal hayatın ve hareketlerin içerisinde bulunmasa da kadın haklarını ve Batı tarzı eğitimi savunan bir öğretmen olmuş ve yeni ilkelerle dayalı bir rejim olan Cumhuriyet rejiminin destekçisi olmuştur. Ayrıca gazetelerde çok sayıda makale yazdığı gibi, çeşitli roman, hikâye gibi farklı türde eserleri de vardır (Çetin, 2018).

II. Meşrutiyet Döneminin bir diğer önemli derneklerinden olan Teali Nisvan Cemiyeti'ni Halide Edip Adıvar 1908 yılında kurmuştur. Bu dernek, İngiltere'de bulunan ve kadınların seçme ve seçilme haklarını savunan kadın hareketi ile yakın ilişkiler içinde olmuştur (Toprak, 1993:231). Cemiyet, Türkçeyi iyi bir şekilde okumak ve yazmak, İngilizce dersleri almak gibi koşullara sahip kişileri derneğe üye olarak kabul etmiştir. Bu da cemiyetin üyelerinin eğitimine özel bir önem verdiğinin göstergesidir. Cemiyette, geleneklerden vazgeçmeden kadınların yükselmesinin sağlanması amaçlanmıştır. (Çakır, 2016:53).

II. Meşrutiyet Dönemi'nin kadınlar açısından önemli olan özelliklerinden bir tanesi de kadınların yükseköğrenim eğitimi alma hakkına sahip olmasıdır. Kızlar 1914 yılında Darülfünun'da dersler almaya başlamış ve yine 1914'te ayrı bir İnas Darülfünunu kurulmuştur. 1915 yılında da İstanbul Darülfünunu'nda kadınlar haftanın dört günü çeşitli konferanslara gitmeye başlamıştır. Ayrıca kızlar erkekler ile birlikte yükseköğrenim dersleri almaya ilk defa 1915'te İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde başlamıştır. 1917 yılına gelindiğinde ise kızlar için Güzel Sanatlar Okulu ve Konservatuar, terzilik eğitimi veren çeşitli okullar ile hemşirelik ve ticari derslerin alındığı okullar açılmıştır. Ayrıca bu dönemde kızlar ilk kez eğitim için yurt dışına gönderilmiştir (Tuzak & Balcı, 2017:46).

Osmanlı döneminde başlayıp Cumhuriyet'te devam ettiği muhalif kadın kimliği ile Sabiha Sertel'de kadın haklarının önemli savunucularından biri olmuştur. 1919 yılında yayımlanan Büyük Mecmua adlı derginin müdürüydü. Dergi laikliği, çağdaşlaşmayı ve Batılılaşmayı savunmaktaydı. Ayrıca derginin ana temalarından biri 'Türk Feminizmi' olurken, bunun en önemli savunucusu ise Sabiha Sertel'dir. Derginin neredeyse tüm sayılarında kadının toplumdaki yeri ve hakları, dünyadaki kadın hareketiyle ilgili haber ve yorumlar yer almıştır. Halide Edip Adıvar'da bu

dergide çeşitli yazılar kaleme almıştır. Mehmet Zekeriya, Galip Ata, Tekin Alp, İsmail Hakkı gibi erkek yazarlar da kadınların arkasında durmuştur. Sabiha Sertel, Türk kadınının savaş yıllarında büyük fedakârlıklar ve gayretler sergileyerek toplumda vazgeçilmez bir unsur olduğunu gösterdiğini bu sebeple de her türlü meselede Türk erkeğiyle eşit haklara sahip olmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır. Kadınların kamusal alanın her bölgesinde olması gerektiğini ve kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinin doğru olduğunu belirtmiştir. Bir yazısında bu konuyla ilgili şöyle demiştir: “*Türk kadını bu vatana erkekleri kadar, bilhassa bazı anasını kadar merbut değil midir? Erkeğe bu hakkı veren sebepleri araştırırken onları kadının fevkine çıkaran bir sebep bulamıyorum.*” (Toprak, 1998:7-12)

3.2 CUMHURİYET DÖNEMİ KADIN ELİTİ

Cumhuriyet öncesi dönemden gelen tartışmalar Cumhuriyet’in ilanından sonra yeni kurulan devletin ideolojisine de yansımıştır. Bu bağlamda Cumhuriyet modernleşmesinin kendini kadın üzerinden gerçekleştirdiği ve yönünün batıya dönük olduğu görülmektedir. Mustafa Kemal’in 1 Aralık 1923’te yaptığı konuşması yeni kurulan Cumhuriyet Türkiye’sinde kadının konumunun ve kadına yüklenen misyonun da göstergesidir. Konuşma şöyledir:

“...Bir toplum, cinsinden yalnız birinin çağın gereklerini edinmesiyle yetinirse, o toplum yarıdan çok güçsüzlük içinde kalır. Bir ulus ilerlemek ve uygarlaşmak isterse, özellikle bu noktayı temel olarak kabul etmek zorundadır. Bizim toplumumuzun başarısızlığının nedeni kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz gevşeklik ve kusurdan doğmaktadır... Bizim toplumumuz için ilim ve fen gerekliyse bunları eşit ölçüde hem erkek hem kadınlarımızdan elde etmesi gerektir.” (Atatürk, 2003a)

Kadınlar Cumhuriyet ile birlikte, rejiminin onlara yeni kamusal alanda etkin olmalarını fırsatını yaratan birçok haklardan yararlandılar. Yapılan reformlarla birlikte özel alanın katı sınırları gevşetilmiş, kadınlara kamusal alan açılmış ve kadınların statüleri yükselmiştir. Bu süreçle birlikte içinde kadınlar kendilerine verilen yeni rolleri benimsemiş ve modernleşmiş ülkeye çeşitli hizmetlerde bulunmuşlardır. Kadınlar Cumhuriyetin önemli destekçileri olarak Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan itibaren birçok dernekte yer almış ve Halk Evlerinde

çalışmışlardır. Basın ve yayın faaliyetleri bu dönemde de devam etmiştir (Çakır, 2008).

Cumhuriyet sonrası kadınların konumuna ilişkin değerlendirmesinde ise Berktaş, yeni rejimin kadınlar açısından en önemli ve özgürleştirici yönünün dini ve çeşitli cemaatlerin baskısından kurtulma ve kamusal alana girme olanağını sağlamış olmasını belirtir (Berktaş, 2003:110). Aslında CHP'den bile önce kurulmuş olan Cumhuriyet'in ilk partisi 16 Haziran 1923 tarihinde Nezihe Muhittin önderliğinde kurulan Kadınlar Halk Fırkası olmuştur. Kadınlar Halk Fırkasıyla ilgili Nezihe Muhiddin'in açıklaması şu şekildedir:

“Düzenlenen tüzük ile ilgili aramızda birçok defa tartışmalar ve görüşmeler tertip edilmiş ve bitirilmişti. Bütün arkadaşlarımız kayıtsız şartsız cumhuriyet ilkeleri çevresinde toplanmakta hemfikirlerdi. Daha siyasi haklarımızı elde edebilmiş değildik. Fakat cumhuriyetin dayanmış olduğu demokrasi temel hakları sağlamış bulunuyordu. Derneğin ismini ‘Kadınlar Halk Fırkası’ koymakta asla tereddüt edilmedi. Hızlı bir şekilde demokrasinin gerektirdiklerini hazırlamak birinci öncelik olacaktı. Bizler kurmuş olduğumuz bu partinin ismini ‘Kadınlar Halk Fırkası’ yaparak, partinin etrafında kadınları toplamayı ve etkinliklerimizle sesimizi duyurma kanısındaydık.”(Baykan ve Ötüş, 1999:142)

Partinin amaçları arasında kadınların sosyal, iktisadi ve siyasî alanlarda gelişmelerinin sağlanması, haklarının alınması olarak açıklanmıştır. Partide bir taraftan kadınları aydınlatmak, onları annelik ve ailede üstlendikleri görevlerine hazırlamak amaçlanırken, diğer taraftan kadınların askerlik yapmaları da istenmişti (Toprak, 1988:158). Fakat partinin kurulduğu tarihte henüz Türk kadınının seçme ve seçilme hakkı yoktu. Bu sebeple de böyle bir partinin var olmasına izin verilmemiştir. Bundan dolayı parti de ‘Türk Kadınlar Birliği’ adlı bir derneğe dönüşmüş (Toska 1998: 84) ve programında yer alan bütün siyasal içeriğe sahip tüm maddeler çıkarılmıştır. Dernek Türk kadınının sosyal ve siyasal hakları kullanabilme sorumluluğuna sahip olabilecek konuma gelmesi amacını benimsemişti. Programında bulunmasa da Nezihe Muhittin kadınlara yönelik siyasal hak ısrarından vazgeçmemişti. O, tüm kanunlara uymakla ve her Türk vatandaşı gibi vergi vermekle yükümlü olan Türk kadınının seçim hakkının olmamasının mantıksızlığına dikkat çekiyordu. Dernek tüzüğüne siyasal hak isteği 1927 yılının Mart ayında girdi. İstanbul ’da düzenlenen bir kongrede kadınların oy hakkına sahip olması istenmiş ve

gelecekte yapılacak olan yerel seçimlere kadınların katılması için girişimde bulunulmasına karar verilmiştir. Daha sonra ise basının derneğe olumsuz bakışı, 1927 Eylül'ünde derneğin içindeki çeşitli anlaşmazlık sebepleriyle Nezihe Muhittin ile yönetim kurulu görevden uzaklaştırıldılar. Bunun üzerine Nezihe Muhittin, 1930'da bu kez programında kadınların seçme ve seçilme haklarının yer alacağını ilan eden Serbest Cumhuriyet Fırkası'na katıldı. Partiyle birlikte seçimlere katılır fakat kazanamaz. Zaten bu partide kısa bir süre sonra kapatılır. Nihayet 1934 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinden sonra 1935 yılının Şubat ayında, bir parti ile değil de tıpkı Şaziye Berrin gibi bağımsız aday olarak seçime katılmayı tercih etmiştir. Ancak bağımsız aday olarak seçilebilmesi için de gerekli oyu alamamış ve hiçbir zaman milletvekili olamamıştır (Çakır, 1998:297).

Dernek ve diğer faaliyetlerle birlikte siyasete giren kadınlar daha sonra seçme ve seçilme hakkının kazanılmasıyla TBMM'de farklı görevlere getirilmiştir. Örneğin; dokuzuncu dönem milletvekili Halide Edip Adıvar, çeşitli dergilerde kadın haklarını savunmuş, profesör unvanına sahip ve TBMM'de Milli Eğitim ve Anayasa Komisyonları üyeliği yapmıştır (Gökçimen, 2009:52).

Osmanlı'nın son dönemlerinden beri haklarını arayan ve seslerini duyurmaya çalışan kadınlar nihayet siyasi haklarına 3 Nisan 1930'da kavuşmuşlardır. 1930 yılında kadınlar Belediye seçimlerine katılmalarına izin verilen kanun sayesinde ilk defa sandığa gitmişlerdir. Türk kadınına bu hakkın verilmesini büyük bir kazanım olarak değerlendiren Kadınlar Birliği bu durumu kutlamak için bildirimler yayınlamış ve mitingler düzenlemiştir. (Gökçimen, 2008:21). Kadınların belediye seçimlerine katılma hakkını elde ettiği bu dönemde, Türkiye tek partiden çok partiliğe geçişi de denemiştir. Atatürk'ün demokrasi isteği ve arzusu üzerine Ali Fethi Okyar Serbest Cumhuriyet Halk Fırkası' nı kurmuştur. Parti, Kadınlar Birliği'nin eski Başkanı olan Nezihe Muhittin'i Beyoğlu'ndan İstanbul Şehir Meclisi'ne aday gösterirken, CHP ise bu Birliğin o dönemki başkanı olan Latife Bekir'i Fatih'ten İstanbul Şehir Meclisi'ne aday olarak çıkarmıştır. Bu seçimde CHP adayı olarak giren Latife Bekir, Rana Sani Yaver, Refika Hulisi Behçet ve Safiye Hanım Meclis'e seçilmişlerdir. Yalnızca Nakiye Hanım, Meclis'teki Daimi Encümen'de görev alırken; Kadınlar Birliği'nden Latife Bekir ve Safiye Hanım da Eğitim Encümeni'nde görev almıştır (Asker, 2004:7).

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda değişiklik yapan ve kadınlara seçme ve seçilme hakkı veren kanun Malatya Milletvekili olan İsmet İnönü ve diğer 191 milletvekilinin teklifi ile 5 Aralık 1934 tarihinde kabul edilmiştir. Bu kararla ilgili Mustafa Kemal şöyle bir konuşma yapmıştır:

“Bu karar, Türk kadınına sosyal ve siyasal yaşamda bütün milletlerin üstünde yer vermiştir. Çarşaf içinde, peçe altında ve kafes arkasındaki Türk kadını, artık tarihlerde aramak gerekecektir. Türk kadını evdeki uygar yerini yetkiyle almış, iş yaşamının her aşamasında başarılar göstermiştir. Siyasal yaşamda belediye seçimlerinde deneyimini yapan Türk kadını, bu kere de milletvekili seçme ve seçilme suretiyle haklarının en büyüğünü elde etmiş bulunuyor. Uygar memleketlerin birçoğunda, kadından esirgenen bu hak, bugün Türk kadının elindedir ve onu yetki ve başarıyla kullanacaktır.”(Atatürk, 2003b)

8 Şubat 1935 yılında olan genel seçimlerde TBMM'ye 17 kadın milletvekili girmiş ve 1 Mart 1935'te yapılan ilk parlamento toplantılarına katılmışlardır. 1936 yılında yapılan ara seçimle birlikte bir kadın milletvekilimiz daha mecliste yer almış ve toplamda mecliste 18 kadın milletvekili olmuştur (Gökçimen, 2008:22-23). Böylelikle parlamentonun % 4.5'lük kısmını kadın parlamenterler oluşturmuştur. Türkiye'de kadınların parlamentoya girdiği dönemde dünyada, Fransız kadınlarının seçme ve seçilme hakkı bulunmazken; bu hakka sahip olan İngiliz kadınları ise % 0,1 ile % 2,4 oranında parlamentoda temsil edilmekteydi (aktaran Gökçimen, 2008:22).

‘Tek parti dönemi’ olarak adlandırılan ve 1930 ile 1950 yılları arasında geçen dönemin otoriter olması, kadını kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmek istemesi sebebiyle herhangi bir kadın hareketinin oluşmasının önlediği söylenebilir. Bu dönemde 1947 yılından itibaren toplam otuz yıl Kadın Gazetesi'ni çıkaran İffet Halim Oruz, bu gerçeğe kadınların parlamentoda en düşük temsil oranına sahip olduğu 1954'te yapılan seçim sonrasında, şöyle parmak basıyordu:

“Bizlere artık Kadınlar Birliğine ne lüzum var. İşte Halk Evleri Kurulmuştur, orada kadın, erkek milletin yetişmesi bahis mevzuudur diyenlerin başında Kemal Atatürk vardı. İnkılapçı görünenlere katıldık. Fakat bu formül muhakkak ki, kadınlığımızı hem teşkilatsız hem de mücadelesini başka yönlerden yürütmeye sevk etmiştir... Ancak kadın inkılabı korunmamıştır. Bu aksaklığı gidermek için iki yol vardır. Ya Atatürk'ün kadınlık için açtığı yoldan yürünülecek ya da kadınlık tam teşkilatlanacaktır.” (Çakır, 2008)

Tekeli'ye göre ise, Tek Parti dönemi boyunca, 1950 yılına gelene dek mecliste yer alan kadın parlamenterlerin sayısı hep 15'in üzerinde olmuştur. Fakat çok partili demokrasiye geçişle beraber, artık kadınlar 1935 seçimiyle birlikte elde ettikleri 'demokrasiyi simgeleme' işlevlerini yitirdiklerinden, Kemalizme sahip çıkan CHP'nin dahil kadınları aday gösterme, seçtirme gibi uğraşlarını bırakmaları ve kadınların sandalye kavgasına erkeklerle eşit fırsatlara sahip olmadan girmeleri sonucunda, meclise girebilen kadın parlamenter sayısı devamlı olarak azalmaya başlamış; oranlar %1.7'lere kadar düşmüştür (Tekeli, 1989:21).

İlk defa bu dönemden sonra milletvekilli olan kadın elitlere bakacak olursak, çoğunluğu öğretmenlik ve okul müdürlüğü yapmış, yüksek eğitilmiş, birden fazla yabancı dil bilen, modern kadın imajını destekleyen bir profile sahiptiler. Kısacası, bu dönemde rejim değişikliği dolayısıyla kadın elitlerin siması da değişmiş, farklı kesimlerden gelen eğitilmiş kadınlar yönetime resmi olarak katılmaya başlamıştır (Ertan & Aykaç, 2019:81). Demokrat Parti'nin iktidara geldiği dönemde ise kadın milletvekili oranları çok düşük kalmış, DP'nin on yıl süren iktidarı boyunca parlamentoya yer alan kadın parlamenter sayısı tekrar seçilenler de çıkarıldığında sadece 12 olmuştur. Bu oranların yıllara göre dağılımına bakarsak; 1950-1954 yıllarında 3, 1954-1957 yıllarında 4 ve 1957-1960 arasındaki yıllarda ise 8 kadın milletvekili vardır (Çolak, 2017:115).

1961 Anayasası'nın sağladığı geniş hak ve özgürlüklere karşın, TBMM aritmetiğine bakıldığında kadınların lehine bir değişim olmadığı görülmektedir. Çok partili döneme geçildiğinde görüldüğü üzere, kadınlar seçme ve seçilme hakkını kazandıklarından beri var olan simgesel özelliklerini kaybetmişlerdi. Köker ve Minibaş bu durumun onlar için çok da önemli olmadığını; çünkü çeşitli alanlarda kamu hayatında yer almaya başladıklarını belirtir. 1980 yılına dek, 'kadınlar seçer, erkekler seçilir' ya da 'siyaset yapan kişiler, erkeklerdir' şeklinde bir anlayışa birçoğunun boyun eğdiğini belirtmiştir (Köker, 1998: 521-530; Minibaş, 1996:173-189).

Bununla birlikte 1960 sonrasında, kadınların içinde yer aldığı 'kadın kolları', ilk kez faaliyette bulunduğu, bağımsız ve aktif hareket eden kadınların oluşmasını sağlamıştır. Fakat bu kadın kollarının etkileri, bazı sebeplerle sınırlandırılmıştır. Bu sınırlamalar yüzünden, kadının siyasete aktif bir şekilde katılması da bir noktada

engellenmiştir. Bu dönemde kadınlara yalnızca ‘kadınca’ faaliyetlerde bulunmaları önerilmişti. Bunlarda, partiye oy toplayabilmek için balolar, çay partileri ve çekilişler gibi para kazandırıcı organizasyonlardı (Onay, 2013:102). 1965’te yapılacak seçim öncesinde ise tekrar kadın adaylıkları gündeme geldi ve Kadınlar Dayanışma Birliği, Türk Anneler Derneği, Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Derneği isimli üç kadın derneği birleşerek merkez kontenjanlarından daha fazla kadının seçilmesi için siyasi parti başkanlarına çağrı yapmışlardır (Sancar, 2014:296). Fakat bu çağrılar pek işe yaramadığı söylenebilir. 1961 seçimine göre kadın vekil sayısı 3’ten 8’e çıkmış olsa da seçilme hakkına eriştikleri yıllara oranla çok düşük bir seviyede bulunmaktaydı.

Öte yandan bu yıllarda, Türkiye’nin ilk kadın sosyoloğu olan, aynı zamanda ilk kadın siyasi parti genel başkanı ve ilk kadın sosyalist milletvekili olma vasıflarını taşıyan kadın elitinin önemli isimlerinden biri olan Behice Boran siyasette yer almıştı. (Şanlı, 2020:24). Türkiye İşçi Partisi(TİP) kurulduktan 1 yıl sonra partiye giren Boran, 1995 seçiminde TİP’in meclise giren 15 vekilinden biri olmuştur. Partinin dış politika sözcülüğünü yapmış ve partinin 1970 yılındaki 4.kongresinde genel başkan seçilerek Türkiye’nin ilk kadın olan siyasi parti genel başkanı olmuştur. Boran, partiyi bir okul gibi görmüş, üyelerin ve partinin tabanını oluşturan işçi kitlelerin eğitilmesine büyük önem vermiştir (Şanlı, 2020:31). “*Sosyalist doğulmaz, sosyalist yaşanır*” sözü ile akıllarda yer etmiştir (Meretikoe, 2016). Ayrıca 1941 yılında çıkarılmaya başlanan Yurt ve Dünya Dergisi’nin Kasım 1942’de yayınlanan 21.sayısına kadar sahibi ve genel yayın müdürlüğünü yapmış ve ardından Adımlar Dergisini çıkarmıştır (Atılgan, 2007:38).

Türkiye’de her ne kadar kadınların kurduğu ilk siyasi parti Nezihe Muhiddin öncülüğündeki Kadınlar Halk Fırkası olsa da partinin faaliyetlerine izin verilmediği için, devlet tarafından tanınan ilk resmi kadın partisinin kurulması 1970’li yıllara kadar mümkün olamamıştır. Türkiye Ulusal Kadınlar Partisi, 1972 yılında kurulmuş, fakat bu parti 15 ilde örgütlenme zorunluluğunu gerçekleştiremediği için seçimlere katılamamış ve 1980 askeri darbesi sonrası kapatılmıştır (Çakır, 2013:182). Kadınların siyasi parti kurma ve siyasi örgütlenme deneyimlerindeki eksiklikleri, onların siyasi elitler içindeki yerini zayıf kılma yönünde etki yapmış olabilir. Bunun yanında, 70’lerin sol hareketleri bağlamında, kadınlar daha çok anne, eş, kız

kardeşlik gibi aile rolleri dâhilinde düşünüldükleri için (Çakır, 2013:183), dönemin siyasal seçkinleri içerisinde yer bulmaları pek mümkün olamamıştır.

1980 öncesinde, siyasi partilerin kadın kolları kurma haklarında yasal olarak herhangi bir sınırlama bulunmazken, partilerin büyük bir kısmı, daha önce de bahsedildiği gibi kadınların sadece kadın kollarında çalışmasına izin vermiş; burada da yalnızca kermesler yaparak partiye mali kaynak sağlamak yahut da seçimi kazanmaya yönelik çalışmalar istemişlerdir. Parti karar organlarına ise, kadın kollarının başkanı olan bir tek kadın katılmaktaydı. Kadın kollarında bulunan kadınların büyük bir kısmı, siyasi kararların alındığı kısımlardan, talep oluşturma, fikir üretme, delege olma, merkez kurullarının seçimi gibi politika yapmanın olduğu yerlerden uzaklaştırılmışlardı. Aday olarak gösterilmek içinse bazı ayrıcalıklara sahip olmaları, kendilerini özel olarak kanıtlamaları, parti için ekstra çaba harcamaları ya da önemli bir şeyleri simgelemeleri bekleniyordu. (Tekeli, 1989:22).

1980'den sonra ise, Tekeli'ye göre askeri rejimin 'Atatürkçülük' anlayışının bir göstergesi olarak, Danışma Meclisi ve 1983 Meclisi'nde kadınlara önceki yıllara oranla daha da fazla bir temsil oranı sağlanmak istenmiştir. Bununla birlikte, 1983 Meclisi'nde 12 kadın parlamenter yer almıştır ve meclisteki kadın oranı önceki yıllara göre %3'e çıkmıştır. Ancak bu durum toplam vekil sayısının 400'e düşürülmesi ile sağlanmıştır. Ama 1987 yılına gelindiğinde araştırmacıların 'neredeyse hiç temsil edilmeme' durumu şeklinde belirttikleri bir durum gerçekleşmiş ve 6 kadın parlamenterler mecliste yer almıştır. Bu da %1,5 oranına tekabül etmektedir. (Tekeli, 1989:21).

Öte yandan Çakır'a göre Cumhuriyet rejimi her krizde olduğunda kadınlara simgesel bir önem atfedildiğinden, demokratikleşmeye ihtiyaç duyulan her durumda kadınların sayısı arttırılmıştır. Buna örnek olarak Türkiye'de her darbe sonrasında Meclis'teki kadın sayısının nispeten yükselişe geçtiğini belirtir (Çakır, 2019:213). Ayata ise, kadın konusunda en renksiz partinin 1985 yılında kurulan Demokratik Sol Parti (DSP) olduğunu belirtir. Partinin kurucusu ve genel başkanı - daha sonra uzun bir süre genel başkan yardımcısı olan- Rahşan Ecevit'in etkinliği Bülent Ecevit'in eşi olmasıyla sınırlı kalmıştır. Bu partinin kadın ile erkeğin eşitliğini onaylamak dışında kadınlara yönelik başka bir uygulaması söz konusu olmamıştır (Güneş-Ayata, 1998:244).

Türkiye’de kadınların siyasi temsilde gelebildikleri en üst nokta ise Başbakanlık makamı olmuştur. Tansu Çiller Türkiye’nin ilk kadın başbakanı olarak tarihimizde yer almıştır. 1990 yılının Kasım ayında Doğru Yol Partisi’ne katılmasıyla beraber siyasette yer almaya başlayan Çiller, 13 Haziran 1993 tarihinde partisinin genel başkanı olmuş, Başbakan Demirel’in hükümetinde ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı olarak görev yapmıştır. 1993 yılının 25 Haziran günü ise kurulan koalisyon hükümetinin başbakanı olarak görev yapmıştır (T.C. Dış İşleri Bakanlığı,1996). Çiller, 6 Mart 1996 tarihine kadar yaklaşık 3 yıl bu görevi yürütmüştür. Ayrıca farklı dönemlerde parti genel başkanı, bakan ve başbakan olarak bu üç görevi elinde bulundurmuş ilk kadın olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk kadın bakanı ise, 1971 yılında Nihat Erim’in başbakan olduğu hükümette sağlık bakanlığı yapan Türkân Akyol’dur (Balabanlılar, 1998). Türkân Akyol’dan sonra Nermin Neftçi, İmren Aykut, Güler İleri, Aysel Baykal, Önal Alpago, Işıl Saygın, Ayfer Yılmaz, Meral Akşener gibi isimlerde çeşitli bakanlık görevlerinde bulunmuşlardır. Hükümetlerdeki en fazla kadın bakanlığına Erbakan Hükümeti veya Erbakan’ın başbakan olduğu REFAHYOL olarak bilinen 54.hükümet döneminde (28 Haziran 1996- 30 Haziran 1997) ulaşılmıştır. Bu dönemdeki kadın bakan sayısı 4 olmuştur (Çakır, 2019:216).

Günümüz hükümetinde ise Zehra Zümrüt Selçuk ve Ruhsar Pekcan bakanlık görevini yürüten olan iki isimdir. Bugüne gelene dek TBMM’de hiçbir kadın meclis başkanı olarak görev yapmamıştır. Ancak farklı dönemlerde farklı partilerden bazı kadın parlamenterler meclis başkanvekili olarak görev yapmışlardır. Bunlardan ilk kadın meclis başkanvekili 1972 yılında CHP milletvekili olan Nermin Neftçi olmuştur. Diğer kadın başkanvekillerinden bazıları ise MHP’li Meral Akşener, CHP’li Güldal Mumcu ve son olarak AKP’li Ayşe Nur Bahçekapılı’dır. (“Türk Siyasetinde Kadınların Yeri”, 2020).

Türkiye’nin ilk kadın valisi Lale Aytaman’dır. Aytaman 1991 ile 1995 yılları arasında 4 yıl Muğla valisi olarak görev yapmıştır. Türkiye’nin ilk kadın kaymakamı ise Özlem Bozkurt Gevrek’dır. Kendisi 1995 yılında Çankırı ilinin Orta ilçesinde kaymakam olarak görev yapmıştır. Bu yıllardan sonra kadın vali ve kaymakam sayısında artış olsa dahi bu artış hala yetersiz görülmektedir (Ersöz, 2018). Yerel yönetimlerde kadınların ilk temsilcisi ise Gülkız Ürbül (Esin), Cumhuriyet tarihinin

ilk kadın muhtarı olarak yer almıştır. Günümüzde Aydın'ın bir köyü olan Demircidere'de 1933 yılında yapılan yerel seçimlerde 7 erkek adaya karşı yarışmış ve seçim sonunda da oyların çoğunu alarak muhtar olmuştur (Güneş, 2010:176). Müfide İlhan ise 1950 yerel seçimlerinde en fazla oyu alarak Mersin'in ve Türkiye'nin ilk kadın belediye başkanı olmuştur ("Türk Siyasetinde Kadınların Yeri", 2020).

Öte yandan Çakır, kadınların parlamentoda yer almalarının çoğunlukla rastlantısal olduğunu savunmaktadır. Buna örnek olarak, 1999 seçimlerinde CHP'nin %10 olan seçim barajının altında kalması sebebiyle meclise girememesi, bir başka partiye ve bu partideki kadınlara yaradığını ve DSP'de alt sıralara, seçilemeyecek yerler konulan kadın adaylar bu sayede seçilebildiğini gösterir (Çakır, 2019:216).

2000'lerde kadınlar Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA-DER) aracılığıyla, siyasal partilere kadın temsilinin artırılması ve aday listelerine kadınların konulması yönünde çağrılar yaptılar. 2002'de kadın örgütleriyle birlikte hazırlanan siyasal partiler ve seçim yasalarında kota ve geçici özel önlemlerin dahil edildiği değişiklik paketi, Adalet Bakanlığı'na sunuldu. STK'lara, sendikalara, siyasal partilere faks çekildi. Kadınlar aday olmaya, kadın adaylara oy vererek desteklemeye davet edildi. Aday listeleri oluşturulurken 'Kadın aday yoksa oy da yok' dendi. Bu kampanya çok sayıda bağımsız kadın örgütünün bir araya geldiği Kadın Koalisyonu ile mümkün olabildi (Çakır, 2019:167).

Kadın Koalisyonu ise kadınların sosyal, toplumsal ve siyasal alanlardaki katılımlarını artırmak, özellikle güce dayalı olan ve ayrımcılık içinde bulunan varolan siyasete karşı eşitliği ve adaleti amaçlayan bir siyaseti hayata geçirebilmek için bir arada bulunan hem yerel hem de ulusal alanda birleşmiş kadın örgütlerinin oluşturduğu bir platformdur. Bu örgüt amacını, "*kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasal yaşamın her alanına eşit katılımlarının sağlanması ve kaynakların dağıtımıyla ilgili karar alma süreçlerinde belirleyiciliklerinin güvence altına alınması*" olarak açıklamıştır ("Kadın Koalisyonu",2020). 2007 yılında ise genel seçim öncesinde 'Bıyiksız Siyaset' kampanyasında, 'Meclise girmek için erkek olmak şart mı?' sorusu sorulmuş ve bu soru basında da birçok tartışmaya yol açmıştır (Coşar, 2007).

Bu kampanyalar 2007 ve 2011 seçimlerinde siyasi partilerin üzerinde baskı yarattı ve kadın aday sayısı arttırıldı. Bununla birlikte 2007 seçimlerinde parlamentoya 50 kadın parlamenter girerken; 2011 seçimlerinde ise bu sayı 79'a çıkmıştır. 2013 yılında ise Kadın ve Demokrasi Vakfı (KADEM) bir kadın örgütü olarak AKP'li kadın kolları tarafından kuruldu. Bu örgüt, kadınlarla ilgili çeşitli araştırma ve proje yürütüp, kız öğrencileri için burs ve yurt hizmeti verirken; zaman zaman 'cinsel istismar suçlarında, fail ile mağdur kadının evlenmesi durumunda cezasızlık öngören 2016 tarihli kanun önerisi' gibi hükümet politikalarına itiraz etmektedir. Bu kurumun AKP kadın politikasını geliştiren en önemli kurum olduğu söylenebilir (Çakır, 1996:172).

Cumhuriyet Dönemi'nde kadınların kurduğu 3.parti, genel başkanlığını Benal Yazgan'ın yaptığı 2014 yılında kurulan Kadın Partisi (KP) olmuştur. Sloganı "Adım adım... Erkek Demokrasiden Gerçek Demokrasiye!" olan parti erkeklerin egemen olduğu düzeni yıkmayı amaçladığını, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı, ayrımcılık karşıtı, çevreci, barışçı, çoğulcu, katılımcı, demokrasi ilkelerini savunan, şiddete ve savaşa karşı bir parti olduğunu bildirmiştir. Kuruluş sebebinin Türkiye'nin çözülemeyen sorunlarını, neredeyse her bölgede yok sayılan kadınlar olmasından dolayı olduğunu belirtmiş ve hiçbir şekilde cinsiyet ayrımcılığı yapmadıklarını bildirmiştir. Partilerinin, kadınlarla birlikte bir değişim hareketi olduğunu açıklamıştır. Partinin Ankara, İstanbul, Bursa, İzmir, Urfa illerinde örgütlenmesi vardır (Kadın Partisi,2020).

Kurucularından biri ve genel başkanı kadın olan bir diğer parti ise 2017 yılında kurulan İYİ Parti olmuştur. İYİ Parti'nin kurucusu MHP'den ayrılan Meral Akşener olmuştur. Meral Akşener 1995 yılındaki seçimde Doğru Yol Partisi ile meclise girmiş ve 1996 ile 1997 yılları arasında ise Türkiye'nin ilk kadın İçişleri Bakanı olarak görev almıştır. 2007, 2011 ve Haziran 2015 tarihindeki seçimlerde MHP parlamenterisi olarak meclise girmiş daha sonra Kasım 2015 seçimlerinde ise milletvekili adayı gösterilmemiştir. 2017 yılında kurduğu İYİ Parti ile 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı seçimine aday olmuş fakat seçilememiştir (TBMM, 2016). İYİ Parti bir kadın tarafından kurulmuş ve kadın genel başkana sahip olmasına rağmen kuruluş amacı veya vizyonu içerisinde özellikle kadınlarla ilgili bir söylem yer almamıştır.

Sonuç olarak, kadınların seçme ve seçilme hakkına sahip olduğu 1934 yılından itibaren Cumhuriyet tarihinin en düşük kadın temsili %0,6 ile 9. Yasama Dönemi'nde (1950-1954) olmuştur. 1935'teki seçimlerden sonra ise ilk defa 1999 yılında 23 kadın ve 2002 yılında 24 kadın ile %4'ün üzerine çıkmıştır. 2007 yılında %9,1'e yükselen kadın milletvekili oranındaki artış 2015 seçimlerine kadar devam etmiştir. 2015'de yapılan ikinci seçimle birlikte artış oranı 5 ay önceki seçime göre azalırken; 2018'deki 27. Yasama Dönemi'nde ise tekrar %17,1 ile artışa geçmiştir. Böylelikle Cumhuriyet tarihindeki en yüksek kadın temsili ise Haziran 2015 seçimlerinde %17,8 ile olmuştur (Bkz. Tablo 1). Fakat bu seçim sonucunda herhangi bir parti tek başına iktidar olmaya yetecek sayıda parlamentere sahip olamamış ve bir koalisyon hükümeti de kurulamadığı için yeniden seçime gidilmiş bu sebeple bu parlamenteler sadece Kasım'a kadar görevlerini yürütebilmişlerdir.

Tablo 1: Türkiye'de Kadın ve Erkek Parlamenter Sayıları (1996-2018)

Seçim Dönemleri (1996-2018)	Milletvekili Sayısı				
	Toplam	Kadın		Erkek	
		Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
20.Dönem(1996-1999)	550	13	2,4	537	97,6
21.Dönem (1999-2002)	550	23	4,2	527	95,8
22.Dönem (2002-2007)	550	24	4,4	526	95,6
23.Dönem (2007-2011)	550	50	9,1	500	90,9
24.Dönem (2011-2015)	550	79	14,4	471	85,6
25.Dönem (07.06.2015)	550	98	17,8	452	82,2
26.Dönem (01.11.2015)	550	81	14,7	469	85,3
27.Dönem (2018- Devam Ediyor)	600	103	17,1	497	82,9

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo1’de kadın ve erkek milletvekillerinin sayıları ve oranlarını sunmuştur. İnceleme yapılan sekiz dönemin toplamında görev yapan toplam 471 kadın parlamenter görev almıştır. Cumhuriyet tarihinin en yüksek kadın temsili ise %17,8 ile 25. döneme aittir.

Buraya kadar ele aldığımız kadın elitinin yaşadığı tüm dönüşümler ve siyasal hayatta yer alabilmek için verdiği mücadeleler günümüzde de devam etmektedir. Hala kadınların parlamentoda temsili erkeklere oranla oldukça düşük olsa da Cumhuriyet’in ilk yıllarına oranla bu temsilin arttığı görülmektedir. Kadınların siyasette aktif olarak yer alabilmeleri onların çeşitli özellikleri ile de ilgilidir. 20.dönemden 27.döneme parlamentoda bulunan kadın parlamenterlerin toplumsal kökenlerine bakılarak bu dönemler arasında kadın elitinin nasıl bir değişim geçirdiği görülebilir. İlerleyen kısımda 20. dönem olarak tanımlanan 1996 yılından günümüze parlamentoda yer alan kadın parlamenterlerin yaş, eğitim, meslek, yabancı dil, medeni durumları, çocuk sayısı, eşlerinin eğitim durumları, parlamento ve bürokrasi deneyimlerinin olup olmadığı gibi çeşitli kriterler üzerinden tablolar oluşturulmuş ve yorumlanmıştır. Bu kısımda, 1996’dan günümüze kadın parlamenter elitinin toplumsal kökenleri ve siyaset pratikleri arasındaki ilişki incelenmek istenmektedir. Bu inceleme sonucunda da kadın parlamenter elit olarak adlandırılan kişilerin gerçekten bu adlandırmaya uygun olarak elit olup olmadıkları tartışılacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:
KADIN PARLAMENTER ELİTİNİN TOPLUMSAL KÖKEN
ANALİZİ (1996-2018)

4.1. KADIN PARLAMENTERLERİN PARTİ DAĞILIMLARI (1996-2018)

Ek-1’de gösterilen tabloda 1996 yılı ile 2018 yılı (2018 dahil) arasındaki seçimlerde parlamentoda yer alan kadın parlamenterlerin partilere dağılımı gösterilmiştir. Tabloyu yorumlarsak; 20. dönem adı verilen 8 Ocak 1996 ile 18 Nisan 1999 yılları arasında parlamentoya giren toplamda 13 tane kadın parlamenter bulunmaktadır. Tabloda da görüldüğü üzere bu parlamenterlerin 4 tanesi Doğru Yol Partisi (DYP), 3 tanesi Anavatan Partisi (ANAP), 2 tanesi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), 2 tanesi Demokratik Toplum Partisi (DTP), 1 tanesi Demokratik Sol Parti (DSP) ve 1 tanesi ise bağımsız olan parlamenterlerden oluşmaktadır.

21. Dönem olan 18 Nisan 1999 ile 14 Kasım 2002 arasındaki yıllarda parlamentoya giren kadın parlamenterler sayısı artarak 23 olmuştur. Bu parlamenterlerin partilerine baktığımızda ise 7 tanesinin DSP, 3 tanesinin DYP, 3 tanesinin Yeni Türkiye Partisi (YTP), 2 tanesinin Anavatan Partisi (ANAP), 2 tanesinin Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), 2 tanesinin Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP), 2 tanesinin bağımsız, 1 tanesinin Fazilet Partisi (FP) ve kalan son 1’inin de Saadet Partisi (SP)’den olduğunu görülmektedir. 20. Döneme oranla bu dönemde meclisteki kadın parlamenter sayısı artarken, parti çeşitliliğinin de fazla olduğu görülmektedir. 20. Dönemde 5 farklı parti ve bağımsız parlamenter bulunurken, 21. Dönemde 8 farklı parti ve bağımsız parlamenter bulunmaktadır. Bu dönem 20. Dönemden farklı olarak parlamentoda MHP, ÖDP, FP, YTP ve Saadet Partisi’ne mensup yeni parlamenterler yer almıştır. Ayrıca 20.dönemdeki CHP ve DTP partilerinden kadın parlamenterlerin yer almadığı görülmektedir.

22. Dönem 14 Kasım 2002 ile 23 Temmuz 2007 yılları arasını kapsayan dönemdir. Bu dönemde parlamentoda toplamda 24 kadın parlamenter bulunurken, bunların 11'i Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), 11'i CHP ve 2'si ANAP'a mensuptur. Görüldüğü üzere bu dönemdeki parti çeşitliliği oldukça azalmış ve hatta 21. Dönemdeki partilerden sadece ANAP parlamentoda 2 kadın parlamenterle bulunmaktadır.

23. Dönem 23 Temmuz 2007 ile 28 Haziran 2011 tarihlerini kapsamaktadır. Bu dönemde parlamentoda toplam 50 kadın vekil bulunmaktadır. Bu parlamenterlerden 30'i AKP, 9'u CHP, 2'si MHP, 2'si Barış ve Demokrasi Partisi (BDP), 1 tanesi DSP ve 6 tanesi ise bağımsız kadın parlamenterlerden oluşmaktadır. Önceki dönemle karşılaştırıldığında parti çeşitliliği 5'e çıkmış iken kadın parlamenter sayısında neredeyse yarı yarıya artış gözlenmiştir. AKP'nin kadın parlamenterlerinin sayısı önceki döneme göre artış gösterirken; CHP parlamenterlerinin sayısında bir düşüş olmuş ve ANAP'dan ise hiç kadın parlamenter parlamentoya girmemiştir. 22.dönemden sonra tekrar 1 bağımsız kadın parlamenter de parlamentoda yer almıştır. Bununla birlikte önceki döneme göre 3 yeni partinin kadın parlamenterleri parlamentoda yer almıştır.

24. Dönem 28 Haziran 2011 ile 23 Haziran 2015 yılları arasındaki dönemdir. Bu dönemde parlamentoda toplamda 79 kadın parlamenter bulunmaktadır. Bu sayı 24. Döneme göre oldukça yüksektir. Parlamenterlerin parti dağılımlarına baktığımızda 46 parlamenter ile AKP en fazla sayıya sahip parti olmuştur. Onu 17 parlamenter ile CHP izlerken, yeni bir parti olan Halkların Demokratik Partisi (HDP) 9 parlamenter, MHP 3, BDP, Anadolu Partisi, Demokratik Bölgeler Partisi (DBP) 1'er parlamentere sahip iken 1 tane de bağımsız parlamenter bulunmaktadır. 23. Döneme göre bakıldığında bu dönemde meclise kadınların yer aldığı 7 farklı parti girdiği görülmüştür. Ayrıca AKP, CHP ve MHP parlamenter sayısını artırırken, BDP'nin parlamenter sayısı aynı kalmıştır. Bağımsız kadın parlamenter sayısı da azalmıştır.

25. Dönem 23 Haziran 2015 ile 17 Kasım 2015 arasındaki 5 ayı kapsamaktadır Çünkü bu dönemde bir parti çoğunluğu sağlayamamış ve koalisyon hükümeti de kurulamadığı için 5 ay sonunda tekrar seçime gidilmiştir. Bu dönemde parlamentoda toplamda 98 kadın parlamenter yer almaktadır. Bu parlamenterlerin 41

tanesi AKP'li iken, 32 tanesi HDP'li, 21 tanesi CHP'li ve 4 tanesi de MHP'lidir. 24. Dönemin aksine parti çeşitliliği oldukça azalmış ve sadece 4 farklı partiyle kadınlar temsil edilmiştir. Ayrıca 25. Dönemde en fazla kadın parlamentere sahip AKP'nin parlamenter sayısının azaldığı görülürken; CHP, HDP ve MHP'nin ise kadın parlamenter sayısını arttırdığı görülmüştür.

26. Dönem 17 Kasım 2015 ile 24 Haziran 2018 yılları arasındaki dönemdir. Bu dönemde kadın parlamenter sayısı 81'dir. Önceki döneme göre sayısının azaldığını gözlemlenmiştir. Bu dönemde de 25. Dönemdeki partilerin aynıları yer alırken sayılarında değişiklik olmuştur. AKP 35 parlamentere sahipken, HDP 23, CHP 20 ve MHP 3 parlamenterle parlamentoda yer almıştır. Ayrıca bir tane de bağımsız parlamenter vardır. 25.döneme kıyasla tüm partilerin kadın parlamenter sayılarında bir düşüş yaşanmıştır.

27. Dönem 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan seçimle başlayan ve şu an içinde bulunduğumuz dönemdir. Bu dönem parlamentoya toplamda 103 kadın parlamenter girmiştir. Bu parlamenterlerin 53 tanesi AKP'ye mensup iken, 26'sı HDP, 17'si CHP, 4'ü MHP ve 3 tanesi ise yeni kurulmuş bir parti olan İYİ Parti'ye mensuptur. Görüldüğü üzere 1996 yılından bu yana çeşitli dönemlerde meclise kadın parlamenterleri olan toplamda 17 farklı parti girmiştir.

Son dönem olan 27. Dönemde ise kadın parlamentere sahip 5 farklı parti yer almıştır ve bugüne kadar en fazla kadın parlamentere sahip parti ise AKP olmuştur. Ayrıca sadece 26. Dönemde bir önceki döneme göre azalma yaşanmış onun dışındaki tüm dönemlerde sayının giderek arttığı gözlenmiştir. Parlamentoya girdiği 2002 yılı dahil olmak üzere son seçimlerin yapıldığı 2018 yılına kadar en fazla kadın parlamenter bulunduran parti AKP olurken, özellikle son 3 dönemde HDP'nin 2.sırada en fazla kadın parlamenter bulundurduğu saptanmıştır.

4.2. KADIN PARLAMENTERLERİN YAŞLARI DAĞILIMI (1996-2018)

Toplumsal köken konusundaki bir diğer önemli kriter ise yaş kriteridir. Parlamentoya giren tüm parlamenterlerin yaş dağılımının verildiği tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 3: Kadın Parlamenterlerin Yaş Dağılımı (1996-2018)

Yaş	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
20-30 Arası	–	–	–	–	–	6 %6,1	4 %4,9	4 %3,9
30-40 Arası	1 %7,7	3 %13	8 %33,3	17 %34	17 %21,5	22 %22,4	19 %23,5	20 %19,4
40-50 Arası	4 %30,8	7 %30,4	8 %33,3	22 %44	34 %38,8	38 %38,8	37 %45,7	46 %43,7
50 ve Üzeri	8 %61,5	13 %56,5	8 %33,3	11 %22	28 %35,4	32 %32,7	21 %25,9	33 %33
Toplam	13 %100	23 %100	24 %100	50 %100	79 %100	98 %100	81 %100	103 %100
Ort.	50	48,5	44,3	43,8	45,2	42,6	44,5	45,4

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo 3. incelendiğinde, dönemler geneli parlamentoda özellikle 40-50 arası orta yaş grubunun hakim olduğu gözlenmektedir. Zaten genel olarak her bir dönemin yaş ortalamasına da bakacak olursak 42 ile 50 arasında değişmekte olduğu görülmektedir. Buradan parlamentoya giren kadın parlamenterlerin genç olarak nitelendirilebilecek kategoride oldukları görülmektedir.

Yaş grubu dağılımına partiler bazında bakacak olursak; 20.dönemden 22.döneme kadar parlamentoda kadın parlamenterleri bulunan ANAP, 20-21 ve 23.dönem parlamentoda kadın parlamenterleri bulunan DSP ve 21.dönemde kadın parlamenterleri bulunan DYP'den başlayarak tablolar halinde partilerin kendi içindeki yaş dağılımını inceleyebiliriz.

Tablo 3.1: ANAP- DSP- DYP Kadın Parlamenterlerinin Yaş Dağılımı

Yaş	ANAP			DSP			DYP	
	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	20. Dönem	21. Dönem	23. Dönem	20. Dönem	21. Dönem
30-40 Arası	–	–	2 %100	–	1 %14,3	1 %100	–	1 %33,3
40-50 Arası	–	1 %50	–	1 %100	2 %28,6	–	3 %75	2 %66,7
50 ve Üzeri	3 %100	1 %50	–	–	4 %57,1	–	1 %25	–
Toplam	3 %100	2 %100	2 %100	1 %100	7 %100	1 %100	4 %100	3 %100
Ort.	53,3	48	34,5	47	49,2	39	43,5	49,3

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablodan da görüldüğü üzere Anavatan Partisi parlamentoda yer aldığı 3 dönem boyunca kadın parlamenterlerinin yaş ortalaması azalarak 22.dönemde 34,5'e kadar düşmüştür. Aynı şekilde DSP kadın parlamenterlerinin yaş ortalaması da 20.dönem ile 23.dönem arası azalırken; DYP ve tabloda bulunmayan ancak 23 ve 24.dönemde parlamentoda kadın parlamenterleri bulunan BDP kadın parlamenterlerinin yaş ortalamasının arttığı gözlenmektedir. Buradan ANAP ve DSP'nin kadın parlamenterlerinin genç ve dinamik olmasına önem verirken, DYP ve BDP'nin ise kadın parlamenterlerinin daha tecrübe sahibi olmasına önem verdiği sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 3.2: AKP-CHP Kadın Parlamenterlerinin Yaş Dağılımı

Yaş	22. Dönem		23. Dönem		24. Dönem		25. Dönem		26. Dönem		27. Dönem	
	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP
20-30 Arası	-	-	-	-	-	-	-	2 %4	-	1 %3	1 %5	2 %4
30-40 Arası	3 %27	3 %27	1 %11	9 %30	2 %12	13 %28	8 %38	6 %14	9 %45	5 %14	5 %29	7 %13
40-50 Arası	3 %27	5 %46	1 %11	18 %60	6 %36	20 %44	7 %34	22 %53	6 %30	19 %55	4 %23	26 %49
50 ve Üzeri	5 %46	3 %27	7 %78	3 %10	9 %52	13 %28	6 %28	11 %26	5 %25	9 %26	7 %41	18 %34
Toplam	11 %100	11 %100	9 %100	30 %100	17 %100	46 %100	21 %100	41 %100	20 %100	34 %100	17 %100	53 %100
Ort.	47,3	43	55,8	41,5	48,6	45,5	45,7	45	44,6	45	45	41,1

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde CHP'nin en genç yaş kategorisi olan 20-30 arası yaşa sahip sadece 1 kadın parlamenti olduğu görülmektedir. Tüm dönemler boyunca toplamda 97 kadın parlamenterinden 41 tanesinin 50 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir. AKP'nin ise 20-30 yaş kategorisinde kadın parlamenterlerinin bulunması daha genç bir parti olduğu izlenimini verirken, CHP'nin dönemler boyunca yaş ortalamasının 45'lerden yukarıda seyretmesi de bize orta yaş civarında bir parti olduğu izlenimi vermektedir. Dönemler geneli kadın parlamenterlerin yaş oranının azalması AKP'nin daha genç ve daha dinamik parlamenterlerle çalışmak istemesinden dolayıdır. Ayrıca 27.dönemde parlamentoda yer alan en genç iki kadın parlamenterden birisi AKP'de bulunmaktadır.

Tablo 3.3: HDP ve MHP Kadın Parlamentelerinin Yaş Dağılımı

Yaş	HDP				MHP					
	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem	21. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
20-30 Arası	–	4 %12,5	3 %13	1 %3,8	–	–	–	–	–	–
30-40 Arası	2 %22,2	8 %25	5 %21,8	8 %30,8	–	–	–	–	–	–
40-50 Arası	5 %55,5	8 %25	9 %39,2	10 %38,5	1 %50	–	1 %25	1 %25	2 %66,7	3 %75
50 ve Üzeri	2 %22,2	12 %37,5	6 %26	7 %26,9	1 %50	2 %100	2 %66,7	3 %75	1 %33,3	1 %25
Toplam	9 %100	32 %100	23 %100	26 %100	2 %100	2 %100	3 %100	4 %100	3 %100	4 %100
Ort.	44,2	44,1	42,7	43,6	49	51	51,3	52,7	49	47

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde 4 dönem boyunca parlamentoda toplamda 90 tane kadın parlamenter bulunduran HDP 20-30 yaş arası en fazla parlamenter bulunduran parti iken; MHP ise tam tersi bir şekilde en ileri yaşta kadın parlamenterlerin olduğu parti konumundadır. Buradan HDP daha genç ve dinamik kadın parlamenterlere önem verirken; MHP ise daha ileri yaşta deneyim sahibi kadın parlamenterlere daha çok önem verdiği ileri sürülebilir.

Parlamentoda bağımsız olarak yer alan çeşitli kadın parlamenterlerin yaş dağılımları incelendiğinde toplamda 4 dönemde ve 10 kişi olarak yer alan bu parlamenterler özellikle 23. Dönemde 30-40 yaş arasında yoğunlaştıkları saptanmıştır. Zaten ortalamanın da en düşük olduğu dönem bu dönem olmuştur. Genel olarak parlamentoda bağımsız olarak yer alan kadın parlamenterlerin genç yaş kategorisinde buldukları saptanmıştır.

Bunun dışında parlamentoda sadece 1 dönem kadın parlamenter bulunduran partilerin yaşlarına bakacak olursak; sadece 20.dönemde parlamentoda bulunan DTP'nin 30-40 yaş arası 1 adet 50 yaş ve üzeri de 1 adet olmak üzere toplamda 2 adet parlamenterleri vardır. 21. Dönemde parlamentoda bulunmuş olan FP'nin 1 parlamenterleri vardır ve 30-40 yaş arasında bulunmaktadır. Aynı şekilde ÖDP'nin de 21.dönemde 40-50 yaş arası 1, 50 yaş ve üzeri 1 olmak üzere toplamda 2 parlamenterleri parlamentoda bulunmaktadır. YTP ise 40-50 yaş arası 1 parlamenterle

%33,3 oranında iken 50 yaş ve üzeri 2 parlamenterle %66,7 oranında toplamda 3 parlamenter 21.dönemde parlamentoda yer almaktadır. Son olarak 21. dönemde 1 kadın parlamenter bulunan Saadet Partisi'nin parlamenterleri de 50 yaş ve üzeri skalada bulunmaktadır. İkisi de sadece 24.dönemde bulunan DBP ve Anadolu Partisi 1'er parlamentere sahip iken her ikisi de 40-50 yaş arası skaladadır. 27. dönemde parlamentoda bulunan ve 2017 sonlarında kurulmuş olan İYİ Parti de bu dönemde 3 kadın parlamentere sahiptir ve bunların 2si 40-50 yaş arasında %66,7 oranında iken 1 tanesi ise 50 yaş ve üzerinde %33,3 oranına sahiptir. Sadece birer dönem parlamentoda kadın parlamenter bulunduran bu 8 partinin genel yaş ortalamasına bakıldığında 48,5 yaş ortalaması çıkmaktadır.

Sonuç olarak, son 4 dönemde yaş ortalamasının en yüksek olduğu parti MHP olmuştur. Bununla birlikte HDP'nin parlamentoda yer aldığı 24. dönemden 27. döneme kadar (27.dönem hariç) en düşük yaş ortalamasına sahip parti olduğu belirtilmelidir. Bunlara göre tüm dönemlerin genelinde yaş ortalamasının en düşük olduğu parti AKP ve ardından HDP iken, yaş ortalaması en yüksek olan parti MHP ve ardından CHP'dir. MHP ve CHP kadın parlamenterlerin deneyim sahibi olmasını tercih ederken, AKP ve HDP'nin ise genç ve dinamik kadın parlamenterleri önemseydiğini söylemek mümkündür. 2017 yılında seçilme yaşının 18'e düşürülmesiyle birlikte 27. dönemde parlamentoya giren en genç iki kadın parlamenterde bu partilerde bulunmaktadır.

4.3. KADIN PARLAMENTERLERİN EĞİTİM DÜZEYLERİ (1996-2018)

2018 ile 1996 yılları arasında parlamentoda yer alan kadın parlamenterlerin tablosu aşağıdaki gibidir:

Tablo 4: Kadın Parlamenterlerin Eğitim Düzeyleri (1996-2018)

Eğitim Düzeyi	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
İlkokul	-	-	-	-	1 %1,3	-	-	1 %1
Ortaokul	-	-	-	-	-	3 %3,1	-	1 %1
Lise	-	-	1 %4,2	3 %6	5 %6,3	9 %9,2	8 %9,8	5 %4,9
Ö. Lisans	-	2 %8,7	1 %4,2	2 %4	2 %2,5	-	-	1 %1
Lisans	6 %46,2	13 %56,5	15 %62,5	28 %56	47 %59,5	51 %52	45 %54,9	57 %55,3
Y. Lisans	2 %15,4	3 %13	2 %8,3	8 %16	9 %11,4	17 %17,3	15 %18,3	20 %19,4
Doktora	5 %38,5	5 %21,7	5 %20,8	9 %18	15 %19	18 %18,4	13 %15,9	18 %17,5
Toplam	13 %100	23 %100	24 %100	50 %100	79 %100	98 %100	81 %100	103 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo 4'ten de izlenebileceği gibi genel olarak kadın elitinin dönemler boyunca yüksek oranda lisans mezunu olduğu saptanmıştır. Bu durumun sebepleri arasında kadınların eğitim seviyelerinin artmasıyla birlikte karar verici mekanizmalarda yer almak istemeleri şeklinde belirtilebilir.

Parlamentelerin eğitim düzeylerinin parti bazında ayrıntılı incelemesine değinecek olursak, ilk önce ANAP, DSP ve DYP'nin eğitim durumu tablosuna değinmemiz gerekir.

Tablo 4.1: ANAP- DSP- DYP Kadın Parlamenterlerinin Eğitim Düzeyleri

Eğitim Düzeyi	ANAP			DSP			DYP	
	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	20. Dönem	21. Dönem	23. Dönem	20. Dönem	21. Dönem
Lise	-	-	1 %50	-	-	-	-	-
Ö. Lisans	-	-	-	-	2 %28,6	-	-	-
Lisans	-	1 %50	1 %50	1 %100	3 %42,8	1 %100	2 %50	2 %66,7
Y. Lisans	2 %66,7	-	-	-	2 %28,6	-	-	-
Doktora	1 %33,3	1 %50	-	-	-	-	2 %50	1 %33,3
Toplam	3 %100	2 %100	2 %100	1 %100	7 %100	1 %100	4 %100	3 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Anavatan Partisi'nin eğitim seviyesi oldukça yüksek bir parti olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü parlamentoda kadın parlamenter bulundurduğu dönemler genelinde yüksek oranda doktora ve yüksek lisans kadın parlamenterleri bulunmaktadır. DSP ve DYP kadın parlamenterlerinin de eğitim seviyeleri lisans ve ön lisansdır. Tabloda bulunmayan ve 2 dönem parlamentoda kadın parlamenter bulunduran BDP kadın parlamenterlerinin ise lise mezunu parlamenter oranının yüksek olduğu saptanmıştır. Bu durum BDP'nin kadın parlamenterlerinin yükseköğrenime fazla önem vermediğini belirtirken, bir diğer açıdan ise yükseköğrenim mezunu olmadan da parlamentoda yer alabilmenin mümkün olduğunu göstermektedir. Ayrıca BDP, eski DTP'nin 2007 yılında kapatılmasıyla birlikte orada faaliyette olan milletvekillerinin 2008 yılında yeni bir parti oluşturmasıyla kurulmuştur. 2014 yılında ise isim değişikliğiyle birlikte kapanmıştır. Bu sebeple sadece 23 ve 24.dönem seçimlerinde parlamentoda kadın parlamenterleri yer alabilmiştir. Daha sonra HDP adıyla 2012'de kurulmuş olan partiye parlamenterlerden bazıları geçiş yapmıştır.

Tablo 4.2: AKP- CHP Kadın Parlamentelerinin Eğitim Düzeyleri

Eğitim Düzeyi	22. Dönem		23. Dönem		24. Dönem		25. Dönem		26. Dönem		27. Dönem	
	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP
İlkokul	-	-	-	-	1 %5	-	-	-	-	-	-	-
Ö. Lisans	1 %9	-	-	-	-	1 %2	-	-	-	-	-	1 %4
Lisans	7 %63	7 %63	5 %55	19 %63	10 %58	31 %67	13 %61	20 %48	11 %55	18 %52	8 %47	27 %50
Y. Lisans	1 %9	1 %9	1 %11	7 %23	2 %11	7 %15	4 %19	12 %29	4 %20	10 %29	2 %11	17 %32
Doktora	2 %18	3 %27	3 %33	4 %13	4 %23	7 %15	4 %19	9 %22	5 %25	6 %17	7 %41	8 %15
Toplam	11 %100	11 %100	9 %100	30 %100	17 %100	46 %100	21 %100	41 %100	20 %100	34 %100	17 %100	53 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo 4.2.'yı incelediğimizde 20.dönemde sadece 2 kadın parlamenter bulunan Cumhuriyet Halk Partisi'nin ilkökul ve ön lisans mezunu parlamenter oranı sadece 2 dönemde bulunurken diğer dönemlerin hepsinde en az lisans mezunu kadın parlamenterlere sahip olduğu görülmüştür. Aynı şekilde AKP kadın parlamenterlerinin de yüksek oranda lisans mezunu olduğu saptanmaktadır. Ayrıca iki partinin de parlamenterlerinin arasında hiç ortaokul ve lise mezunu olmaması da bu partilerin kadın parlamenterlerinin eğitime önem verdikleri ve birçoğunun da yüksek seviyelerde eğitim aldığı göstergesidir.

Tablo 4.3: HDP ve MHP Kadın Parlamenterlerinin Eğitim Düzeyleri

Eğitim Düzeyi	HDP				MHP			
	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
İlkokul	-	-	-	1 %3,8	-	-	-	-
Ortaokul	-	3 %9,4	-	1 %3,8	-	-	-	-
Lise	4 %44,4	9 %28,1	8 %34,8	5 %19,2	-	-	-	-
Ö. Lisans	1 %11,1	-	-	-	-	-	-	-
Lisans	4 %44,4	18 %56,3	14 %60,9	19 %73,1	-	-	1 %33,3	2 %50
Y. Lisans	-	-	1 %4,3	-	-	-	-	1 %25
Doktora	-	1 %3,1	-	-	3 %100	4 %100	2 %66,7	1 %25
Toplam	9 %100	32 %100	23 %100	26 %100	3 %100	4 %100	3 %100	4 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tüm dönemler boyunca parlamentoda 18 kadın parlamenter ile temsil edilen Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), yüksek eğitim seviyelerine sahip kadın parlamenterlere sahip olmuştur. Tabloda bulunmayan 21 ve 23. dönemde 4 kadın parlamenterinden 3'ü doktora mezunu iken, 1'i lisans mezunudur. Partide parlamentoda bulunduğu dönemler boyunca lisans eğitim düzeyinden daha düşük seviyede kadın parlamenter bulunmamasıyla birlikte dönemler geneli en fazla doktora mezununun bulunduğu parti olmuştur. HDP ise parlamentoda yüksek oranda lise ve ortaokul mezunu kadın parlamenterlere sahip parti olmuştur. BDP gibi eğitim seviyesi daha düşük olan kadın parlamenterleri partisinde bulundurmaktadır.

Parlamentoda az sayıda da olsa kendine yer bulan bağımsız kadın parlamenterlerin eğitim durumları ise 21.dönemdeki 2 parlamenterde lisans mezunu iken 22.dönemde lisans mezunları oranı %50 ve 24.dönemde hiç lisans mezun bulunmazken, 26.dönemde ise %100 oranında lisans mezunu vardır. Tüm dönemler

boyunca toplamda 10 parlamenter bulunurken bunların büyük çoğunluğu lisans mezunudur.

Son olarak, parlamentoda sadece 1 dönemde bulunmuş olan partilerin eğitim durumlarını incelersek; 20.Dönemde DTP'nin 2 parlamenterinin 2'sinin de lisans mezunu olduğu görülmektedir. 21. Dönemde parlamentoda yer alan FP ise 1 parlamenterini doktora mezunudur. Aynı dönemdeki başka bir parti olan ÖDP'nin 2 parlamenterinin 2'side lisans mezunu iken, YTP 3 parlamenterinin 2'si lisans 1'i ise yüksek lisans mezunu olarak %66,7'lik bir lisans mezunu oranına sahiptir. 21. Dönemdeki son parti olan Saadet Partisi'nin ise parlamentoda 1 doktora mezunu parlamenterini bulundururken, DBP ve Anadolu Partisi ise sadece 24. Dönemde parlamentoda kadın parlamenter bulundururken, DBP 1 lise mezunu, Anadolu Partisi ise 1 lisans mezunu parlamentere sahiptir. Son olarak son dönem olan 27.dönem seçimlerinden birkaç ay önce kurulmuş olan İYİ Parti'nin 3 kadın parlamenterinin 2'si doktora ile %66,7 oranda 1'i ise lisans mezunu ile %33,3 oranında eğitim seviyesi ile yer almıştır. Genel olarak sadece bir dönem parlamentoda yer alan bu partilerin eğitim seviyelerinin en çok lisans ardından da doktora olduğunu görmekteyiz.

Dönemler geneli kadın parlamenterlerin yüksek oranda lisans mezunu oldukları saptanmıştır. Bu durum ülke genelinde eğitime verilen önemle birlikte kadınların eğitimleriyle edindikleri bilgi ve tecrübeleri ışığında karar verici konumda olmak istemelerinden ileri gelmektedir. Ayrıca partilerde adaylarının eğitilmiş, bilgili ve donanımlı olmalarına önem vermektedir. Tablolarda da incelediğimiz üzere MHP, AKP ve CHP kadın parlamenterlerinin eğitim seviyeleri yüksek düzeyde iken; BDP, ve HDP kadın parlamenterlerinin eğitim seviyeleri daha düşüktür.

4.4. KADIN PARLAMENTERLERİN MESLEK DAĞILIMI (1996-2018)

1996 ile 2018 yılları (2018 dahil) arası parlamentoda yer alan kadın parlamenterlerin meslek dağılım tablosu Ek-2'de gösterilmiştir. Tabloyu yorumlamak gerekirse, parlamenterler dönemler boyunca oldukça çeşitli meslek sınıflarına mensup olurken 20. dönem ile 22.dönem arasında öğretim üyesi mesleğinde olan parlamenter oranı fazla olmuştur. 23 ve 24.dönemde serbest meslek

en yüksek oranda olurken; 25 ile 27 arası dönemlerde ise en yüksek oran avukatlık mesleğine sahip kadın parlamenterlerde olmuştur. Kadın parlamenterlerin genelinde toplumda saygınlığı yüksek ve prestijli meslekleri seçtikleri görülmektedir. Bunun sebebi toplum tarafından bu meslekleri yapan kişilerin daha çok desteklenmesidir. Genel çerçeveden sonra partilerin kendi içlerinde meslek tablolarına da değinilmesi gerekir. Dönemler arası meslek değişimlerine ANAP-DSP-DYP-BDP'nin tablosuyla başlayabiliriz.

Tablo 5.1: ANAP-DSP-DYP Kadın Parlamenterlerinin Meslek Dağılımı

Meslek	ANAP			DSP			DYP	
	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	20. Dönem	21. Dönem	23. Dönem	20. Dönem	21. Dönem
Avukat	-	-	-	-	-	-	-	1 %33,3
Öğr. Üyesi	2 %66,7	1 %50	-	-	2 %28,5	-	2 %50	1 %33,3
Gazeteci	-	-	1 %50	-	-	-	-	-
Yönetici	-	-	1 %50	-	1 %14,3	-	-	-
Doktor	-	-	-	1 %100	-	-	-	-
Diş Hekimi	-	-	-	-	1 %14,3	-	-	-
S. Meslek	-	-	-	-	1 %14,3	1 %100	1 %25	-
Ekonomist	-	-	-	-	1 %14,3	-	1 %25	1 %33,3
Mühendis	-	-	-	-	1 %14,3	-	-	-
Mimar	1 %33,3	1 %50	-	-	-	-	-	-
Toplam	3 %100	2 %100	2 %100	1 %100	7 %100	1 %100	4 %100	3 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo 5.1.'e göre, ANAP parlamenterlerinin 3 dönemdeki mesleklerine bakıldığında en yüksek oranda öğretim üyesinin bulunduğu gözlenmektedir. DSP ise genel olarak bu üç dönem boyunca en yüksek meslek oranı öğretim üyesi olurken, çeşitli alanlardaki mesleklere sahip parlamenterlerde meslek çeşitliliği sağlamışlardır. 20.dönemde parlamentoda 4 kadın parlamenter bulunduran DYP'de en yüksek meslek %50 ile öğretim üyesi olmuştur. Tablo 5.'te de 20.dönemdeki en yüksek meslek oranının öğretim üyesi olmasının sebebi de DSP, DYP gibi partilerin 20.dönemdeki parlamenterlerinin mesleğinin öğretim üyesi olmasından kaynaklandığı görülmektedir. DYP gibi parlamentoda iki dönem kadın parlamenter bulunduran bir başka parti olan BDP'de ise 3 farklı meslek grubundan parlamenterlerinin olduğu saptanmıştır. Tıpkı DYP gibi BDP'de meslek çeşitliliği bulunan partilerden biri olmuştur.

Tablo 5.2: CHP Kadın Parlamentelerinin Meslek Dağılımı

Meslek	20. Dönem	22. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
Ö. Üyesi	1 %50	2 %18,2	2 %22,2	4 %23,5	2 %9,5	3 %15	3 %17,6
Ekonomist	1 %50	2 %18,2	2 %22,2	1 %5,9	1 %4,8	1 %5	–
Mühendis	–	1 %9,1	2 %22,2	–	2 %9,5	2 %10	2 %11,8
Avukat	–	1 %9,1	–	2 %11,8	7 %33,3	6 %30	7 %41,2
Doktor	–	2 %18,2	1 %11,1	1 %5,9	3 %14,3	3 %15	1 %5,9
Öğretmen	–	2 %18,2	–	–	–	–	–
S. Meslek	–	1 %9,1	2 %22,2	2 %11,8	–	–	3 %17,6
Mimar	–	–	–	1 %5,9	1 %4,8	1 %5	–
Gazeteci	–	–	–	2 %11,8	1 %4,8	1 %5	–
Diplomat	–	–	–	1 %5,9	1 %4,8	1 %5	–
D. Hekimi	–	–	–	–	1 %4,8	1 %5	1 %5,9
Yazar	–	–	–	–	1 %4,8	1 %5	–
Yönetici	–	–	–	3 %17,6	1 %4,8	–	–
Toplam	2 %100	11 %100	9 %100	17 %100	21 %100	20 %100	17 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde genel anlamıyla CHP parlamenterlerinin 20.dönemden 24.döneme en yüksek oranda öğretim üyesi mesleğine; 25.dönemden 27.döneme ise en yüksek oranda avukatlık mesleğine sahip oldukları görülmektedir. Tabi bunda son yıllarda hukuka olan rağbetinde sebep olduğu söylenebilir.

Tablo 5.3: AKP Kadın Parlamenterlerinin Meslek Dağılımı

Meslek	22. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
Mühendis	2 %18,2	5 %16,6	6 %13	3 %7,3	2 %5,9	5 %9,4
Yönetici	2 %18,2	3 %10	3 %6,5	4 %9,8	2 %5,9	5 %9,4
Ö. Üyesi	3 %27,3	4 %13,3	5 %10,9	3 %7,3	2 %5,9	4 %7,5
Avukat	3 %27,3	7 %23,3	9 %19,6	9 %22	10 %29,4	15 %28,3
D. Hekimi	1 %9,1	–	–	1 %2,4	1 %2,9	–
Öğretmen	–	1 %3,3	1 %2,2	–	1 %2,9	5 %9,4
Gazeteci	–	–	1 %2,2	2 %4,8	2 %5,9	2 %3,8
Eczacı	–	2 %6,6	5 %10,9	5 %12,2	3 %8,8	3 %5,7
Mimar	–	3 %10	4 %8,7	3 %7,3	2 %5,9	1 %1,9
Ekonomist	–	1 %3	2 %4,3	–	–	1 %1,9
S. Meslek	–	4 %13,3	8 %17,3	5 %12,2	5 %14,7	8 %15,1
Psikolog	–	–	–	1 %2,4	–	–
Doktor	–	–	2 %4,3	5 %12,2	4 %11,8	3 %5,7
Sosyolog	–	–	–	–	–	1 %1,9
Toplam	11 %100	30 %100	46 %100	41 %100	34 %100	53 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

AKP kadın parlamenterlerinin meslek dağılımı incelendiğinde dönemler geneli avukatlık mesleğinin her dönemde en yüksek orana sahip olan meslek olduğu saptanmıştır. Tabii bunun sebeplerin biri bazı parlamenterlerin üst üste dönemlerde parlamentoda görev yapması olarak gösterilebilir. Tabii tek sebep bu değildir. Bu mesleği yapan kişilerin daha çok parlamenterlik görevini tercih ettiğini Tablo 5’de de görmüştük. AKP’nin kadın parlamenterlerinin sahip olduğu meslek oranının en az dış hekim, sosyolog ve psikolog mesleklerinde olduğu görülmüştür.

Tablo 5.4: HDP- MHP Kadın Parlamenterlerinin Meslek Dağılımı

Meslek	24. Dönem		25. Dönem		26. Dönem		27. Dönem	
	HDP	MHP	HDP	MHP	HDP	MHP	HDP	MHP
Yok	-	-	-	-	1 %4,3	-	-	-
Avukat	2 %22	-	6 %18	-	7 %30	-	7 %30	-
Mühendis	1 %11	-	3 %9	-	1 %4	-	2 %8	-
Öğr. Üyesi	-	2 %66,7	-	2 %50	-	1 %33	-	-
Doktor	-	1 %33,3	-	1 %25	-	-	1 %3,8	-
Öğretmen	1 %11	-	1 %3	-	1 %4,3	-	-	-
Aktivist	1 %11	-	2 %6,3	-	2 %8,8	-	3 %11,5	-
Gazeteci	1 %11	-	4 %12,5	-	2 %8,8	-	1 %3,8	-
Yazar	-	-	1 %3	-	1 %4,3	-	1 %3,8	-
S. Meslek	3 %33,3	-	11 %34,4	1 %25	5 %21,5	1 %33	7 %30	2 %50
Sosyolog	-	-	2 %6,3	-	1 %4,3	-	2 %7,8	-
Hemşire	-	-	2 %6,3	-	2 %8,8	-	1 %3,8	-
İşçi	-	-	-	-	-	-	1 %3,8	-
Eczacı	-	-	-	-	-	-	-	2 %50
Psikolog	-	-	1 %4,8	-	1 %5	1 %33	-	-
Toplam	9 %100	3 %100	32 %100	4 %100	23 %100	3 %100	26 %100	4 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo 5.4. incelendiğinde HDP'nin kadın parlamenterlerinin 24.dönemden 27.döneme kadar tüm dönemlerde en yüksek oranın serbest meslek grubunda olduğu görülmektedir. Öte yandan eğitim alanında yer alan öğretmenlik; sağlık alanında yer alan doktor ve hemşire mesleğinin en düşük seviyede olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 26.dönemde 1 kişi mesleksiz ve 27.dönemde de bir kişi işçi olarak yer

almaktadır. MHP'nin ise 27.dönem haricinde parlamentoda kadın parlamenter bulundurduğu 5 dönemde de en yüksek oran öğretim üyesi mesleğindedir. Buradan MHP'nin eğitimci kökenli kadın parlamenterlere daha çok önem verdiği görülürken, HDP'nin ise daha çeşitli mesleklerden kadın parlamenterleri bulunmaktadır.

Sadece 4 dönemde parlamentoda bağımsız olarak yer alan kadın parlamenterlerin meslek dağılımlarını incelediğimizde; 21.dönemdeki bağımsız kadın parlamenterlerin meslek dağılımına baktığımızda 2 parlamenterden 1'i doktor iken 1'i serbest meslek mensubu olduğu görülmektedir. 23.dönemde ise avukat mesleğine sahip olanların oranı %33,3 ile en yüksek oranken; geriye kalan 4 parlamenter ise çeşitli meslek gruplarındadır. 24.dönemdeki tek parlamenter öğretim üyesi iken; 26.dönemde ise serbest meslek sahibi 1 parlamenter olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında ise bağımsız parlamenterlerin çoğunluğu serbest meslek sahibiyken onu ikinci sırada avukatlık mesleğinin izlediği görülmektedir.

Diğer yandan parlamentoda sadece tek dönemde kadın parlamenter bulunan partilerin buldukları parlamenterlerin mesleklerine değinmemiz gerekirse; 20.dönemde parlamentoda bulunan DTP'nin 2 parlamenterinden 1'i serbest meslek iken diğeri eczacıdır. 21.dönemde FP'nin parlamentoda olan tek parlamenterini öğretim üyesi iken; yine aynı dönemde 2 parlamenterini bulunan ÖDP'de ise parlamenterlerden 1'i doktor iken diğeri ise avukattır. 21.dönemin bir başka partisi olan YTP'nin ise parlamentoda 3 parlamenterini bulunurken her biri farklı meslek gruplarındadır. 1'i öğretim üyesi, 1'i diş hekimi iken bir diğeri ise mühendistir. Yine sadece 21.dönemde yer alan Saadet Partisinin tek parlamenterini avukattır. 24.dönemde var olan DBP'nin tek parlamenterini serbest meslekte iken, Anadolu Partisi'nden olan tek parlamenter ise yargıç mesleğindedir. Son olarak 27. dönemde parlamentoya giren İYİ Parti'nin ise 2 parlamenterinin mesleği doktor iken, 1 tanesi öğretim üyesidir. Sadece bir dönemde parlamentoda kadın parlamenterleri olan partilere genel olarak bakacak olursak; en yüksek oran doktor ve öğretim üyesi mesleğine sahip parlamenterlerken en düşük oran ise 1'er tane olmalarından dolayı yargıç, mühendis ve eczacıdır.

Sonuç olarak ANAP, DYP, CHP ve MHP kadın parlamenterlerinin parlamentoda bulunduğu dönemler boyunca kendi içlerinde en yüksek oranda

öğretim üyesi oldukları görülmüştür. DSP, BDP ve HDP parlamenterlerinin ise büyük çoğunluğunun serbest meslek mensubu oldukları görülmüştür. AKP kadın parlamenterlerinin ise dönemler genelinden yüksek oranda avukat olduğu görülmüştür. Son olarak bağımsız parlamenterlerin ise parlamentoda buldukları 4 dönem boyunca yüksek oranda serbest meslek mensubu oldukları görülmüştür. Partilerin genel olarak prestijli ve saygınlığı yüksek olan meslekteki kadın parlamenterlere yer verdiği görülmüştür. Bunun sebeplerin biri toplumun saygınlığı yüksek mesleklere mensup adayları desteklemesidir.

4.5. KADIN PARLAMENTERLERİN YABANCI DİL SEVİYELERİ (1996-2018)

Tablo 6: Kadın Parlamenterlerin Yabancı Dil Seviyeleri (1996-2018)

Yabancı Dil	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
Bilmiyor	2 %15,4	5 %21,7	1 %4,2	–	15 %19	20 %20,4	11 %13,6	23 %22,3
1 Dil Bilen	8 %61,5	14 %60,9	15 %62,5	44 %88	51 %64,6	49 %50	53 %65,5	58 %56,3
2 Dil Bilen	3 %23,1	3 %13	1 %4,2	5 %10	10 %12,7	20 %20,4	17 %20,9	19 %18,4
3 Dil ve Üzeri	–	1 %4,3	7 %29,1	1 %2	3 %3,8	9 %9,2	–	3 %2,9
Toplam	13 %100	23 %100	24 %100	50 %100	79 %100	98 %100	81 %100	103 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Dil bilmeyen parlamenter oranının en yüksek olduğu dönemin 27.dönem olmasının sebebi bu dönemde parlamentoda en fazla kadın parlamenter bulduran 2 partinin dil bilmeyen parlamenter oranlarının yüksek olmasıdır. Genel olarak tüm dönemlere bakıldığında parlamentoda en çok 1 dil bilen parlamenterin bulunduğu gözlenmiştir. Bunun en önemli sebebi kadınların eğitim seviyeleri yükseldikçe yabancı dile verdikleri önemin artması olarak gösterilebilir.

Partiler bazında yabancı dil seviyesinin dönemler arası nasıl değiştiğine bakmak gerekirse, ANAP- DSP- DYP'nin kadın parlamenterlerinin yabancı dil seviyelerine bakarak başlayabiliriz.

Tablo 6.1: ANAP- DSP- DYP Kadın Parlamentelerinin Yabancı Dil Seviyesi

Yabancı Dil	ANAP			DSP			DYP	
	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	20. Dönem	21. Dönem	23. Dönem	20. Dönem	21. Dönem
Bilmiyor	3 %100	1 %50	–	–	–	1 %100	1 %25	–
1 Dil Bilen	–	1 %50	2 %100	1 %100	6 %85,7	–	3 %75	3 %100
2 Dil Bilen	–	–	–	–	1 %14,3	–	–	–
Toplam	3 %100	2 %100	2 %100	1 %100	7 %100	1 %100	4 %100	3 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo 6.1.'den görüldüğü üzere, ANAP kadın parlamenterlerinin 20.dönemde hiçbiri yabancı dil bilmiyorken; 21.dönemde bu oran %50'ye düşmüş ve 22.dönemde ise sıfırlanarak dil bilmeyen parlamenter kalmamıştır. DSP'nin dönemler arası yabancı dil seviyesindeki değişime bakarsak, dönemler boyu dil bilmeyen kadın parlamenterinin bulunmadığı saptanmıştır. DYP'de ANAP'da olduğu gibi 20.dönemde dil bilmeyen kadın parlamenter bulunurken, 21.dönemde ise kadın parlamenterlerinin hepsi yabancı dil bilmektedir. Tabloda yer almayan BDP'nin ise dil bilmeyen kadın parlamenter oranının 23.dönemde oldukça yüksek olduğu saptanmıştır. Buradan genel olarak parlamentoda yer aldıkları dönemler boyu partilerin dil bilen kadın parlamenter oranında bir artış gözlenmiştir. Bu durum kadınların eğitim seviyelerinin artmasıyla birlikte yabancı ile verdikleri önemin de artmasıyla açıklanabilir.

Tablo 6.2: CHP Kadın Parlamenterlerinin Yabancı Dil Seviyesi

Yabancı Dil	20. Dönem	22. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
Bilmiyor	–	–	–	–	1 %4,8	1 %5	1 %5,9
1 Dil Bilen	–	8 %72,7	9 %100	9 %54	14 %66,6	15 %75	29 %54,7
2 Dil Bilen	2 %100	3 %27,3	–	5 %29,4	4 %19,1	4 %20	13 %24,5
3 ve Üzeri	–	–	–	3 %17,6	2 %9,5	–	–
Toplam	2 %100	11 %100	9 %100	17 %100	21 %100	20 %100	17 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo 6.2. incelendiğinde CHP'nin kadın parlamenterlerinin yüksek oranda 1 dil bildikleri saptanmıştır. Ayrıca 2 dil bilen kadın parlamenter oranları dönemler boyu %15'in altına inmezken, 3 ve üzeri dil bilen kadın parlamenterler dönemler boyu çok az olduğu görülmüştür. Bununla birlikte bir dil bilen kadın parlamenter oranı her dönem %50'nin üzerinde seyretmesi kadınların eğitim seviyelerinin artmasıyla birlikte yabancı dile verdikleri önemle açıklanabilir.

Tablo 6.3: AKP Kadın Parlamenterlerinin Yabancı Dil Seviyesi

Yabancı Dil	22. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
Bilmiyor	1 %9,1	4 %13,3	8 %17,4	7 %17,7	4 %11,8	11 %20,8
1 Dil Bilen	10 %90,9	25 %83,3	33 %71,7	24 %58,5	24 %70,5	29 %54,7
2 Dil Bilen	–	1 %3	5 %10,9	7 %17,7	6 %17,6	13 %24,5
3 ve Üzeri	–	–	3 %17,6	3 %7,3	–	–
Toplam	11 %100	30 %100	46 %100	41 %100	34 %100	53 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablodan görüleceği üzere AKP kadın parlamenterlerinin dönemler geneli bir dil bilen parlamenter oranı yüksektir. Daha öncede değinildiği gibi AKP'nin kadın

parlamentelerinin eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte yabancı dile verilen önem de artmıştır.

Tablo 6.4: HDP- MHP Kadın Parlamentelerinin Yabancı Dil Seviyesi

Yabancı Dil	24. Dönem		25. Dönem		26. Dönem		27. Dönem	
	HDP	MHP	HDP	MHP	HDP	MHP	HDP	MHP
Bilmiyor	3 %33,3	3 %100	8 %25	3 %75	4 %17,4	2 %66,6	10 %38,5	1 %25
1 Dil Bilen	5 %55,	–	18 %56,2	–	14 %60,9	1 %33,3	11 %42,3	3 %75
2 Dil Bilen	–	–	3 %9,4	1 %25	5 %21,5	–	5 %19,2	–
3 ve Üzeri	1 %11,1	–	3 %9,4	–	–	–	–	–
Toplam	9 %100	3 %100	32 %100	4 %100	23 %100	3 %100	26 %100	4 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde, HDP'nin 24.dönemden 27.döneme kadar (27.dönem hariç) 1 dil bilen kadın parlamenter oranının her dönem artış gösterdiği görülmektedir. MHP'nin yabancı dil tablosu incelendiğinde ise 21. ve 23. dönemdeki 4 kadın parlamenterleri 1 ve 2 dil biliyorken, kalan dönemler geneli dil bilmeyen kadın parlamente sahipleri saptanmıştır. HDP'de her ne kadar dil bilmeyen parlamenterler dönemler geneli %17'nin altına inmesede 1 dil bilen kadın parlamenter oranının her dönem en yüksek seviyede olduğu görülmüştür. Buradan HDP'nin bir dil bilen kadın parlamenterlerinin yabancı dil olarak yüksek oranda Kürtçe bildiğini söylemek gerekir.

Bağımsız kadın parlamenterleri yabancı dil seviyeleri incelendiğinde genel olarak bir yabancı dil bildikleri saptanmıştır. Bununla birlikte parlamentoda 3 ve üzeri dil bilen bağımsız parlamenterin de olmadığı görülmektedir.

Parlamentoda sadece bir dönemde kadın parlamenterleri olan partilerin yabancı dil seviyelerini incelersek; 20.dönemdeki DTP'nin 2 parlamenterinden biri yabancı dil bilmiyorken diğeri ise 1 yabancı dil bilmektedir. 21.dönemde yer alan FP'nin tek parlamenterleri yabancı dil bilmemektedir. Aynı dönemde yer alan ÖDP'nin her iki parlamenterleri de 1 dil bilmekte iken; bu dönemin bir başka partisi olan YTP'nin 3

parlamentlerinin 3'ü de 1 dil bilmektedir. Yine aynı dönemde yer alan Saadet Partisi'nin tek parlamenti ise 2 dil bilmektedir. Sadece 24.dönemde parlamentoda bulunan 2 partiden DBP ve Anadolu Partisi'nin 1 dil bilen tek parlamenti bulunmaktadır. Son olarak 27.dönemde parlamentoda yer alan İYİ Parti'nin ise 3 kadın parlamenterinden 2'si 1 dil bilirken 1 parlamenti ise 2 dil bilmektedir. Sadece bir dönemde parlamentoda kadın parlamenti olan partilerin geneline bakıldığında ise en yüksek oranda 1 dil bilen parlamenterlerin yer aldığı görülmektedir.

Sonuç olarak dönemler geneline bakıldığında, ANAP, Saadet, FP ve DTP dil bilmeyen kadın parlamenter oranında en yüksek seviyelerdedir. 22.dönemden 27.döneme kadar CHP'nin 1,2 veya 3 ve üzeri dil bilen kadın parlamenter kategorisinde hep en yüksek seviyelerde olduğu görülmüştür. Buradan çıkarabileceğimiz sonuç parti içinde en fazla dil çeşitliliğine sahip olan ve parlamenterlerinin tüm dönemlerde yüksek oranda dil bildiği partiler CHP ve AKP'dir. HDP'nin ve MHP'nin dönemler geneli dil bilmeyen kadın parlamenter oranları diğer partilerden yüksek olmakla birlikte yine de, HDP kadın parlamenterlerinin dönemler geneli yüksek oranda 1 dil bildikleri saptanmıştır. Bu durumun sebeplerinden biri kadınların eğitim seviyelerinin artmasıyla birlikte yabancı dile verdikleri önemin de artması olarak açıklanabilir.

4.6. KADIN PARLAMENTERLERİN MEDENİ DURUMLARI (1996-2018)

Tablo 7: Kadın Parlamenterlerin Medeni Durumları (1996-2018)

Medeni Durum	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
Evli	8 %61,5	15 %65,2	20 %83,3	33 %66	60 %75,4	61 %62,3	55 %66,7	72 %69,9
Bekar	5 %38,4	8 %34,8	4 %16,7	17 %34	19 %24,6	37 %37,7	27 %33,3	31 %30,1
Toplam	13 %100	23 %100	24 %100	50 %100	79 %100	98 %100	81 %100	103 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde evli kadın parlamenter oranının dönemler boyunca %60'nin altına düşmediği görülmektedir. Dönemler boyunca evli kadın parlamenter oranı parlamentoda hep en fazla olmuştur. Bu durumun en önemli sebebi toplumumuzda evliliğe önemli bir kurum olarak bakılması ve özellikle kadınlara evlenmeleri yönünde çeşitli baskıların yapılmasıdır. Parti bazından medeni duruma bakılacak olursa ilk olarak ANAP-DSP-DYP kadın parlamenterlerinin medeni durumlarını inceleyebiliriz:

Tablo 7.1: ANAP-DSP-DYP Kadın Parlamenterlerinin Medeni Durumu

Medeni Durum	ANAP			DSP			DYP	
	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	20. Dönem	21. Dönem	23. Dönem	20. Dönem	21. Dönem
Evli	1 %33,3	1 %50	2 %100	1 %100	3 %42,9	1 %100	2 %50	1 %33,3
Bekar	2 %66,7	1 %50	–	–	4 %57,1	–	2 %50	2 %66,7
Toplam	3 %100	2 %100	2 %100	1 %100	7 %100	1 %100	4 %100	3 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde 3 partinin de genel olarak evli kadın parlamenter oranının yüksek olduğu saptanmıştır. Tabloda yer almayan BDP'nin de 2 dönemde toplam 4 kadın parlamenterinden 3'ünün bekar olduğu saptanmıştır.

Tablo 7.2: CHP Kadın Parlamenterlerinin Medeni Durumu

Medeni Durum	20. Dönem	22. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
Evli	1 %50	9 %81,8	8 %88,9	12 %70,6	15 %71,4	13 %65	14 %82,4
Bekar	1 %50	2 %18,2	1 %11,1	5 %29,4	6 %28,6	7 %35	3 %17,6
Toplam	2 %100	11 %100	9 %100	17 %100	21 %100	20 %100	17 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde CHP'nin evli kadın parlamenter oranının dönemler boyunca %65'in altına düşmediği saptanmıştır. Tablodan da anlaşılacağı üzere her CHP'nin kadın parlamenterleri evliliği önemli bir kurum olarak görmektedirler.

Tablo 7.3: AKP Kadın Parlamenterlerinin Medeni Durumu

Medeni Durum	22. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
Evli	9 %81,8	20 %66,6	38 %82,6	30 %73,2	27 %79,4	40 %75,5
Bekar	1 %11,1	10 %33,3	8 %17,4	11 %26,8	7 %20,6	13 %24,5
Toplam	11 %100	30 %100	46 %100	41 %100	34 %100	53 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde AKP evli kadın parlamenterlerinin oranı %66'nın altına düşmediği saptanmıştır. Bu durum üzerinde bu kişilerin evliliğe önemli bir kurum olarak bakması gösterilebilir.

Tablo 7.4: HDP- MHP Kadın Parlamenterlerinin Medeni Durumu

Medeni Durum	HDP				MHP			
	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
Evli	5 %55,5	18 %56,2	12 %52,2	14 %53,8	2 %66,7	3 %75	2 %66,7	4 %100
Bekar	4 %44,4	14 %43,7	11 %47,8	12 %46,2	1 %33,3	1 %25	1 %33,3	-
Toplam	9 %100	32 %100	23 %100	26 %100	3 %100	4 %100	3 %100	4 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde her iki partinin de hiçbir dönemde evli kadın parlamenter oranının %50'lerden aşağıya inmediği görülmektedir. Aynı zamanda dönemler arası evli ve bekâr kadın parlamenter oranının birbirinden zıt bir şekilde artıp bir azaldığı görülmektedir. Bekar kadın parlamenter oranı HDP'de oldukça yüksek iken MHP'de ise sadece 23.dönemde %50 seviyesinde olurken, o dönemde parlamentoda sadece 2 kadın parlamenterleri bulunmaktadır.

Parlamentoda sadece 4 dönem bulunan kadın bağımsız parlamenterlerin 21, 22 ve 23.dönemde parlamentoda %100 oranında evli kadın parlamenter bulunurken; sadece 23.dönemde %66,7 ile yüksek oranda bekâr kadın parlamenter bulunmaktadır. Genel olarak bakıldığında parlamentoda dönemler boyunca bulunan evli kadın parlamenter oranının bekâr parlamenter oranından fazla olduğu görülmektedir.

Son olarak parlamentoda bir dönem dışında başka dönemlerde kadın parlamenterleri yer almayan partilerin medeni durumlarına bakacak olursak; 20.dönemde parlamentoda bulunan DTP'nin 2 parlamenterinden biri evli iken diğeri bekârdır. 21.dönemde parlamentoda bulunan FP'nin tek parlamenterleri evliyken; aynı dönem parlamentoda bulunan YTP'nin 2 parlamenterinden 2'si evli biri ise bekârdır. Yine aynı dönem parlamentoda bulunan Saadet Partisi'nin ise tek parlamenterleri evlidir. 24.dönemde parlamentoda bulunan iki partiden biri olan DBP'nin bir bekâr parlamenterleri varken; diğeri parti olan Anadolu Partisi'nin ise bir evli parlamenterleri bulunmaktadır. Son olarak sadece 27.dönemde parlamentoda bulunan İYİ Parti'nin 2 evli ve 1 bekâr olmak üzere 3 parlamenterleri vardır. Çeşitli dönemlerde parlamentoda bulunan bu partilerin geneline bakıldığında evli kadın parlamenter oranının bir hayli yüksek olduğu belirtilmelidir.

Sonuç olarak, özellikle 24.dönemden itibaren en fazla bekâr kadın parlamenter oranına sahip parti HDP olmuştur. Bununla birlikte en fazla evli kadın parlamentere sahip partiler MHP ve AKP olurken; parlamentoda bulunduğu dönemler boyunca kendi içinde de yüksek oranda evli kadın parlamenter bulunduran parti ise DSP olmuştur. 8 dönem boyunca kadın parlamenterlerin genelinin evli olduğu saptanmıştır. Bunun en önemli sebebi kadınlara toplumda evlenmeleri yönünde yapılan baskılar olarak gösterilebilir. Çünkü ülkemizde evlilik çok önemli bir kurum olarak görülmekte ve evli insanlar sorumluluk sahibi bireyler olarak görülmektedir. Toplumda sorumluluk sahibi bireyleri daha çok desteklemektedir.

4.7. KADIN PARLAMENTERLERİN ÇOCUK SAYISI DAĞILIMI (1996-2018)

Tablo 8: Kadın Parlamentelerin Çocuk Sayısı Dağılımı (1996-2018)

Çocuk Sayısı	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
Yok	5 %38,5	3 %13,3	5 %20,8	14 %28	14 %17,7	26 %26,5	23 %28,4	32 %31,1
1 Çocuk	4 %30,8	3 %13,1	7 %29,1	13 %26	27 %34,2	28 %28,6	18 %22,2	16 %15,5
2 Çocuk	3 %23,1	11 %47,8	9 %37,5	17 %34	29 %36,7	31 %31,6	29 %35,8	39 %37,9
3 ve Üzeri	1 %7,7	6 %26	3 %12,5	6 %12	9 %11,4	13 %13,2	11 %13,6	16 %15,5
Toplam	13 %100	23 %100	24 %100	50 %100	79 %100	98 %100	81 %100	103 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde kadın parlamenterlerin 20.dönemde genel olarak çocuk sahibi olmadığı görülürken, ilerleyen dönemlerde çocuk sahibi olan parlamenter oranının arttığı gözlenmiştir. Bu durumun sebepleri arasında toplum baskısı ele alınabilir. Toplum tarafından evlilik konusunda olduğu gibi çocuk konusunda da özellikle kadınlara baskılar bulunmaktadır. Evlilik oranı arttıkça çocuk sahibi olma oranının da arttığını söylemek mümkündür. Parlamenteoya giren kadın elitinin de hem çocuk bakımı hem de parlamenterlik mesleğini bir arada yürütebildiğini söylemek mümkündür.

Tablo 8.1: ANAP- DSP- DYP Kadın Parlamentelerinin Çocuk Sayısı Dağılımı

Çocuk Sayı	ANAP			DSP			DYP	
	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	20. Dönem	21. Dönem	23. Dönem	20. Dönem	21. Dönem
Yok	2 %66,7	1 %50	–	–	2 %28,6	–	–	–
1 Çocuk	1 %33,3	1 %50	1 %50	–	–	–	2 %50	1 %33,3
2 Çocuk	–	–	1 %50	–	3 %42,8	1 %100	2 %50	1 %33,3
3 ve Üzeri	–	–	–	1 %100	2 %28,6	–	–	1 %33,3
Toplam	3 %100	2 %100	2 %100	1 %100	7 %100	1 %100	4 %100	3 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

ANAP'ın kadın parlamenterlerinin çocuk sayısının dönemler arasındaki değişimine bakılırsa, 20.dönemde çocuğu olmayan kadın parlamenterlerin oranı en yüksek seviyede iken diğer dönemlerde giderek azaldığı gözlenmiştir. DSP ve DYP kadın parlamenterlerinin de dönemler geneli çocuk sayısının arttığı gözlenmiştir. BDP kadın parlamenterlerinin ise çocuk sahibi olmadığı saptanmıştır. Bunun sebeplerinden biri bu kadın parlamenterlerin bekar oranının da fazla olması olarak gösterilebilir.

Tablo 8.2: AKP- CHP Kadın Parlamenterlerinin Çocuk Sayısı Dağılımı

Çocuk Sayısı	22. Dönem		23. Dönem		24. Dönem		25. Dönem		26. Dönem		27. Dönem	
	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP
Yok	3 %27,3	3 %27,3	1 %11,1	7 %23,3	5 %29,4	4 %8,7	4 %19	10 %24,4	5 %25	7 %20,6	4 %23,5	11 %20,8
1 Çocuk	2 %18,2	4 %36,4	4 %44,4	7 %23,3	6 %35,3	16 %34,8	8 %38,1	10 %24,4	7 %35	7 %20,6	5 %29,4	9 %7
2 Çocuk	5 %45,5	3 %27,3	3 %33,3	11 %36,6	5 %29,4	19 %41,3	8 %38,1	13 %31,7	7 %35	14 %41,2	8 %47,1	22 %41,5
3 ve Üzeri	1 %9,1	3 %27,3	1 %11,1	5 %16,6	1 %5,9	7 %15,2	1 %4,8	8 %19,5	1 %5	6 %17,6	-	11 %20,8
Toplam	11 %100	11 %100	9 %100	30 %100	17 %100	46 %100	21 %100	41 %100	20 %100	34 %100	17 %100	53 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde hem AKP hem de CHP'nin kadın parlamenterlerinin en az bir çocuk sahibi olduğu görülürken, özellikle AKP kadın parlamenterlerinin 3 ve üzeri çocuk oranlarının dönemler boyu %15'in üzerinde seyrettiği saptanmıştır. Bunun sebeplerinden birisi AKP'nin 3 çocuk politikası ve bunu benimseyen kadın parlamenterleridir.

Tablo 8.3: HDP- MHP Kadın Parlamenterlerinin Çocuk Sayısı Dağılımı

Çocuk Sayısı	HDP				MHP					
	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem	21. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
Yok	3 %33,3	12 %37,5	11 %47,8	16 %61,5	-	-	-	-	-	-
1 Çocuk	2 %22,2	8 %25	4 %17,4	1 %3,8	1 %50	1 %50	2 %66,7	2 %50	-	1 %25
2 Çocuk	3 %33,3	8 %25	4 %17,4	5 %19,2	1 %50	1 %50	1 %33,3	2 %50	3 %100	2 %50
3 ve Üzeri	-	14 %12,5	4 %17,4	4 %15,5	-	-	-	-	-	1 %25
Toplam	9 %100	32 %100	23 %100	26 %100	2 %100	2 %100	3 %100	4 %100	3 %100	4 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo 8.3. incelendiğinde HDP'nin çocuğu olmayan kadın parlamenter oranının her dönemde yüksek olduğu saptanırken; MHP'nin kadın parlamenterlerinin en az 1 çocuğa sahip olduğu saptanmıştır. Genel olarak bakıldığında HDP'nin en fazla çocuk sahibi olmayan kadın parlamenterlerinin dönemler boyunca parlamentoda yer aldığı görülmektedir. Bunun sebeplerinden biri bekar kadın parlamenter oranının HDP'de yüksek seviyede olmasıdır.

Parlamentoda yer alan bağımsız kadın parlamenterlerin çocuk sayıları incelendiğinde, 21.dönemde parlamentoda yer alan 2 kadın parlamenterin biri 2 çocuk sahibiyken diğerinin 3 veya daha fazla çocuğa sahip olduğu görülmektedir. 23.dönemde ise 2 çocuk sahibi kadın parlamenter oranı en düşük seviyesinde iken; çocuk sahibi olmayan kadın parlamenter oranının en yüksek seviyede olduğu görülmektedir. 24.dönemde parlamentoda bulunan tek bağımsız kadın parlamenter çocuk sahibi değilken, 26.dönemde ise tek kadın parlamenterin 2 çocuk sahibi olduğu görülmektedir. Tüm dönemler boyunca parlamentoda yer alan kadın parlamenterlerin büyük çoğunluğunun 2 çocuk sahibi olduğu görülmektedir.

Parlamentoda sadece tek dönemde kadın parlamenter bulunduran partilerden biri olan DTP'nin 20.dönemde parlamentoda yer alan 2 parlamenterinden birinin çocuğu yok iken diğerinin 2 çocuğu olduğu belirtilmiştir. 21.dönemde bulunan FP'nin ise tek kadın parlamenterin 1 çocuk sahibi olduğu belirtilmiştir. Yine 21.dönemde parlamentoda bulunan partilerden biri olan ÖDP'nin ise 2 kadın parlamenterinden biri 2 çocuk sahibi iken diğeri 3 veya daha fazla çocuk sahibidir.

21.dönemde parlamentoda olan bir başka parti olan Saadet Partisi'nin tek kadın parlamenterleri 2 çocuk sahibidir.

Öte yandan sadece 24.dönemde yer alan iki partiden biri olan DBP'nin tek kadın parlamenterleri çocuk sahibi değilken; Anadolu Partisi'nin tek kadın parlamenterleri ise 2 çocuk sahibidir. Son olarak sadece 27.dönemde parlamentoda olan yeni kurulmuş parti İYİ Parti'nin ise 1 kadın parlamenterleri çocuk sahibi değilken, 2 parlamenterleri 2 çocuk sahibidir. Genel olarak sadece bir dönemde parlamentoda yer alan partilerin çocuk sayılarına bakıldığında en fazla 2 çocuk sahibi kadın parlamenterlerin olduğu görülmektedir.

Tüm dönemlerin genel ortalamasına bakıldığında, 3 ve üzeri çocuğa sahip kadın parlamenter oranının en fazla olduğu parti AKP; 2 çocuğa sahip kadın parlamenter oranının en fazla olduğu partiler sürekli değişmekle birlikte MHP olmuştur. 1 çocuk sahibi parlamenterlerin dönemler geneli en fazla olduğu partiler ise ANAP, CHP ve MHP olmuştur. Kendi dönemleri kıyaslandığından ANAP'ın çocuk sahibi olmayan parlamenterlerinin yüksek oranda olduğu görülmektedir. Bununla birlikte BDP parlamentoda yer aldığı dönemler boyunca yüksek oranda çocuk sahibi olmayan parlamenter bulundurmıştır. Ayrıca HDP'de parlamentoda bulunduğu süre boyunca yüksek oranda çocuğu olmayan parlamentere sahip olmuştur.

4.8. KADIN PARLAMENTERLERİN EŞLERİNİN EĞİTİM DÜZEYLERİ (1996-2018)

Tablo 9: Kadın Parlamentelerin Eşlerinin Eğitim Düzeyleri (1996-2018)

Eş Eğitim Düzeyi	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
Yok	5 %38,5	8 %34,8	4 %16,7	17 %34	19 %24,1	37 %37,7	27 %33,3	31 %30
İlkokul	-	-	-	1 %2	-	-	-	2 %1,9
Lise	-	-	1 %4,2	-	2 %2,5	8 %8,2	5 %6,2	4 %3,9
Ö. Lisans	-	1 %4,3	-	1 %2	1 %1,2	1 %1	2 %2,5	6 %5,9
Lisans	6 %46,2	12 %52,2	17 %70,8	28 %56	53 %67	48 %48,9	41 %50,6	51 %49,5
Y. Lisans	-	-	-	2 %4	-	2 %2	4 %4,9	5 %4,9
Doktora	2 %15,4	2 %8,7	2 %8,3	1 %2	4 %5,1	2 %2	2 %2,5	4 %3,9
Toplam	13 %100	23 %100	24 %100	50 %100	79 %100	98 %100	81 %100	103 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo 9'a bakıldığında eşi olmayan kadın parlamenter oranı Tablo 7'de de bekâr kadın parlamenter olarak gösterilen oranlardır. Eşi ilkökul mezunu kadın parlamenter oranı sadece 23 ve 27.dönemde ortalama olarak %2 oranında görülmüştür. Eşi lise mezunu olan kadın parlamenter 20, 21 ve 23.dönemde görülmezken; en yüksek seviyesi 25.dönemde %8,2 ile gösterilmiştir. Eşi ön lisans mezunu olan kadın parlamenter oranının ise 27.dönemde en yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Sadece eşi lisans ve doktora mezunu olan kadın parlamenterlerin her dönemde olduğu görülmektedir. Tabloya bakıldığında eşi lisans mezunu olan kadın parlamenter oranı 20.dönem ile 22.dönem arası artmış ve 22.dönemde en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Sonraki dönemlerde ise bir artıp bir azalarak doğrusal olmayan bir grafik çizmiştir. Eşi doktora mezunu olan kadın parlamenter oranına baktığımızda en yüksek seviyeye 20.dönemde ulaşmışken sonraki dönemlerde o da bir artıp bir azalarak devam etmiştir. Eşi yüksek lisans mezunu olan kadın parlamenter oranının ise 26 ve 27.dönemde eşit olduğunu ve en yüksek seviyede olduğunu görmekteyiz.

Sonuç olarak eşi lisans mezunu olan parlamenterlerin dönemler boyunca mecliste en yüksek seviyeye ulaştığını söyleyebiliriz.

Parlamentoda lisans mezunu kadın parlamenter oranı da dönemler geneli yüksektir. Buradan kadınların kendilerine eş seçerken kendi eğitim seviyesiyle benzer seviyedeki kişileri eş olarak seçtiği söylenebilir.

Tablo 9.1: ANAP- DSP- DYP Kadın Parlamenterlerinin Eşlerinin Eğitim Düzeyleri

Eş Eğitim Düzeyi	ANAP			DSP			DYP	
	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	20. Dönem	21. Dönem	23. Dönem	20. Dönem	21. Dönem
Yok	2 %66,7	1 %50	–	–	4 %57,1	–	1 %25	2 %66,7
İlkokul	–	–	–	–	–	–	–	–
Lise	–	–	1 %50	–	–	–	–	–
Ö. Lisans	–	–	–	–	1 %14,3	–	–	–
Lisans	–	–	1 %50	1 %100	2 %28,6	1 %100	2 %50	–
Doktora	1 %33,3	1 %50	–	–	–	–	1 %25	1 %33,3
Toplam	3 %100	2 %100	2 %100	1 %100	7 %100	1 %100	4 %100	3 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde ANAP kadın parlamenterlerinin eşlerinin yüksek oranda doktora mezunu olduğu görülürken, DSP kadın parlamenterlerinin eşleri ise yüksek oranda lisans mezunudur. DYP kadın parlamenterlerinin eşleri lisans ve doktora mezunu iken; tabloda yer almayan BDP'nin toplam 3 parlamenterinden sadece biri evliyken eşi ise ilkokul mezunu olarak saptanmıştır. Eşi ilkokul mezunu olan kadın parlamenter sadece BDP'de görülmektedir. BDP kadın parlamenterlerinin de eğitim seviyelerinin genelde daha düşük olduğu düşünüldüğünde, bu parlamenterlerin de kendilerine eş seçerken özellikle kendi seviyelerinde ve daha düşük eğitim seviyelerinde kişileri seçtiklerini söylemek mümkündür.

Tablo 9.2: AKP- CHP Kadın Parlamenterlerinin Eşlerinin Eğitim Düzeyleri

Eş Eğitim Düzeyi	22. Dönem		23. Dönem		24. Dönem		25. Dönem		26. Dönem		27. Dönem	
	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP
Yok	2 %18	2 %18	1 %11	10 %33	6 %36	10 %22	10 %47	12 %30	10 %50	7 %20,6	6 %35	28 %52,8
Ö. Lisans	-	-	-	1 %3	-	1 %2	-	1 %2,4	-	1 %2,9	-	-
Lisans	9 %82	7 %64	6 %66	18 %60	9 %52	33 %72	11 %53	24 %58,5	10 %50	22 %64,7	10 %58	21 %39,6
Y. Lisans	-	-	1 %11	1 %3	-	-	-	2 %4,9	-	2 %5,9	-	2 %3,8
Doktora	-	2 %18	1 %11	-	2 %12	2 %4	-	2 %4,9	-	2 %5,9	1 %6	2 %3,8
Toplam	11 %100	11 %100	9 %100	30 %100	17 %100	46 %100	21 %100	41 %100	20 %100	34 %100	17 %100	53 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde eşi olmayan kadın parlamenterler hariç olmak üzere, her iki partinin de kadın parlamenterlerinin eşlerinin dönemler geneli yüksek oranda lisans mezunu olduğu saptanmıştır. Tıpkı kadın parlamenterler gibi eşleri de yüksek oranda lisans mezunu olmalarının sebebi kadın parlamenterlerin kendileriyle eşit veya yüksek eğitim seviyesindeki kişilerle evlenmeleri olarak verilebilir.

Tablo 9.3: HDP-MHP Kadın Parlamenterlerinin Eşlerinin Eğitim Düzeyleri

Eş Eğitim Düzeyi	HDP				MHP					
	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem	21. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
Yok	5 %55,5	17 %53,1	17 %73,9	19 %73,1	-	1 %50	1 %33,3	1 %25	1 %33,3	1 %25
İlkokul	-	-	-	2 %7,7	-	-	-	-	-	-
Lise	2 %22,2	8 %25	4 %17,4	-	-	-	-	-	-	-
Lisans	2 %22,2	7 %21,9	2 %8,7	5 %19,2	2 %100	1 %50	2 %66,7	3 %75	2 %66,7	3 %75
Toplam	9 %100	32 %100	23 %100	26 %100	2 %100	2 %100	3 %100	4 %100	3 %100	4 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo 9.3 incelendiğinde HDP kadın parlamenterlerinin yüksek oranda bekar olduğunu daha önce belirtmiştik. Evli olan kadın parlamenterlerin eşleri lise mezunu olan parlamenter oranının dönemler boyu yüksek seviyede olduğu saptanmıştır. MHP kadın parlamenterlerinin eşlerinin hepsinin dönemler boyu lisans mezunu olduğu verisi elde edilmiştir. Buradan MHP kadın parlamenterlerinin kendilerine benzer eğitim seviyesinde olan kişileri eş olarak seçtikleri görülmektedir.

Parlamentoda 4 dönem boyunca yer alan eşi olan bağımsız kadın parlamenterlerin eşlerinin hepsinin lisans mezunu olduğu verisi elde edilmiştir. 23.dönemde eşi olmayan kadın parlamenterleri de saymazsak tüm dönemlerde eşi olan parlamenterlerin hepsinin eşinin lisans mezunu olduğu görülmektedir.

Son olarak parlamentoda sadece bir dönem kadın parlamenter bulunduran partilerin parlamenterlerinin eşlerinin eğitim düzeyine bakarsak; 20.dönemde DTP'nin 2 parlamenterinden birinin eşi yok iken diğerinin eşinin lisans mezunu olduğu görülmüştür. 21.dönemde parlamentoda olan FP'nin tek parlamenterinin eşi lisans mezunu iken; bir başka 21.dönemde parlamentoda olan ÖDP'nin 2 parlamenterin ikisinin de eşinin lisans mezunu olduğu görülmüştür. Yine 21.dönemde parlamentoda olan YTP'nin 1 parlamenterinin eşi yok iken 2 parlamenterinin eşi ise lisans mezunudur. Aynı dönemde parlamentoda bulunan Saadet Partisi'nin tek parlamenterinin eşinin de lisans mezunu olduğu görülmüştür. 24.dönemde parlamentoda bulunan iki partiden biri olan DBP'nin tek parlamenterinin eşi bulunmazken; Anadolu Partisi'nin parlamenterinin eşi ise lisans mezunudur. Son olarak sadece son dönemde parlamentoda bulunan İYİ Parti'nin toplam 3 parlamenterinden 1 tanesinin eşi yok, 1 diğerinin eşi lisans mezunu iken 1 parlamenterinin eşi ise doktora mezunudur. Genel olarak bakıldığında sadece tek dönemde parlamentoda bulunan eşi olan parlamenterlerin çoğunluğunun eşinin lisans mezunu olduğu görülmektedir.

Tüm dönemlere baktığımızda 22.dönemden itibaren parlamentoya giren AKP'nin kadın parlamenterlerinin eşlerinin mezun olduğu eğitim düzeyinin en çeşitli olduğu parti olmuştur. İlkokul ve ortaokul mezunu hariç diğer tüm eğitim düzeylerine eşlerinin sahip olduğu kadın parlamenterleri bünyesinde bulundurmaktadır. Dönemler boyunca yüksek oranda doktora mezunu eşe sahip olan parti AKP iken; lisans mezunu eşe sahip parti ise MHP olmuştur. Bununla birlikte

ilkokul mezunu eşi olan parlamenter sayısının en fazla olduğu parti de BDP olmuştur. Daha önce de değinildiği gibi kadınların eş seçerken kendi eğitim seviyesine benzer ve yukarı düzeylerde eğitim seviyesindeki kişileri eş olarak seçtikleri görülmektedir. Bunun sebeplerinden biri toplum baskısı iken, bir neden ise oldukça farklı eğitim düzeylerine ve hayat görüşlerine sahi bireylerin anlaşmazlıklar yaşaması çok olasıdır bu nedenler kadın parlamenterlerde kendilerine uygun düzeydeki bireyleri eş olarak tercih etmektedirler.

4.9. KADIN PARLAMENTERLERİN PARLAMENTO DENEYİMİ (1996-2018)

Parlamentoda yer alan parlamenterlerin bazılarının ilk deneyimi iken bazılarının ise daha önceden de parlamento deneyimi olduğunu söylememiz gerekir. Hatırlanacağı üzere daha öncede değinildiği gibi bazı parlamenterler üst üste dönemlerde parlamentoda tekrar yer almışlar ve incelediğimiz tablolara da etki etmişlerdir. Öncelikle tüm dönemler boyunca yer alan parlamenterlerin deneyim tablosunu incelenip, sonra ise partilerin kendi içindeki parlamenterlerinin parlamento deneyimi tablolarını incelenmiştir.

Tablo 10: Kadın Parlamenterlerin Parlamento Deneyimi (1996-2018)

Parlamento Deneyimi	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
Var	3 %23,1	5 %21,7	4 %16,7	36 %72	49 %62	83 %84,7	77 %95,1	45 %43,7
Yok	10 %76,9	18 %78,3	20 %83,3	14 %28	30 %38	15 %15,3	4 %4,9	58 %56,3
Toplam	13 %100	23 %100	24 %100	50 %100	79 %100	98 %100	81 %100	103 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde parlamento deneyimine sahip kadın parlamenter oranı 20.dönemden 22.döneme azaldığı görülürken; 23.dönemde tekrar artışa geçmiş ve 24.dönem ile 27.dönem haricinde bu artışına devam etmiştir. Özellikle 26.dönemde parlamento deneyimi olan kadın parlamenter oranının en yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Bunun sebebi 25.dönemde parlamentoda yer alan kadın

parlamentelerin 26.dönemdede aynen parlamentoda yer almasıdır. Dönemler geneli kadınların tekrar parlamentoya seçilebilme yeterliliklerinin arttığını söylemek mümkündür. Partiler bazında kadın parlamenterlerin parlamento deneyimine bakarsak, incelemeye ANAP- DYP- BDP parlamenterleriyle başlayabiliriz.

Tablo 10.1: ANAP-DYP-BDP Kadın Parlamenterlerinin Parlamento Deneyimi

Parlamento Deneyimi	ANAP			DYP		BDP	
	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	20. Dönem	21. Dönem	23. Dönem	24. Dönem
Var	–	1 %50	–	3 %75	2 %66,7	1 %50	1 %100
Yok	2 %100	1 %50	2 %100	1 %25	1 %33,3	1 %50	–
Toplam	3 %100	2 %100	2 %100	4 %100	3 %100	2 %100	1 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde ANAP’ın dönemler boyu sadece 1 parlamenterinin parlamento deneyimi, DYP ve BDP kadın parlamenterlerinin ise genel anlamda parlamento deneyiminin bulunduğu saptanmıştır. Tabloda yer almayan DSP kadın parlamenterlerinin parlamento deneyimi bulunmamaktadır. Böylece ANAP ve DSP dönemler boyu farklı kadın parlamenterleri ile çalışırken, DYP ve BDP ise genellikle aynı kadın parlamenterlerine partisinde yer vermiştir.

Tablo 10.2: AKP-CHP Kadın Parlamenterlerinin Parlamento Deneyimi

Par. Deneyimi	22. Dönem		23. Dönem		24. Dönem		25. Dönem		26. Dönem		27. Dönem	
	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP	CHP	AKP
Var	4 %36	–	7 %78	20 %67	7 %42	29 %63	20 %95	36 %88	20 %100	33 %97	8 %48	26 %49
Yok	7 %64	11 %100	2 %22	10 %33	10 %58	17 %37	1 %5	5 %12	–	1 %3	9 %52	27 %51
Toplam	11 %100	11 %100	9 %100	30 %100	17 %100	46 %100	21 %100	41 %100	20 %100	34 %100	17 %100	53 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde CHP'nin parlamento deneyimi olan kadın parlamenterleri dönemler genelinde yüksek seviye yer alırken, AKP'nin kadın parlamenterlerinin de 27.döneme dek yüksek oranda parlamento deneyimleri bulunurken, 27.dönemde parlamento deneyimi olmayan parlamenterlerinde bir artış gözlenmiştir. Buna göre CHP özellikle deneyimli parlamentere önem verirken; AKP'de 27.dönem haricinde hep aynı parlamenterlerle yola devam etmiştir. Ancak 27.dönem itibariyle partisinde deneyim bulunmayan parlamenter oranı nispeten artmıştır. Dikkat çeken noktalardan biri ise 25.dönemde parlamento deneyimi olmayan parlamenterlerin iki partide de neredeyse hepsinin 26.dönemde de parlamentoda yer almasıdır. Bu durumun sebebi 25.dönemde hiçbir parti iktidarı elde edemediği ve koalisyon hükümeti kurulamadığından dolayı 5 ay gibi kısa bir süre sonra tekrar seçim yapılmasıdır. Bu seçimden sonra 26. dönem parlamentoda her iki partinin de 25.dönemdeki kadın parlamenterlerinin neredeyse hepsinin yer aldığını söylemek mümkündür.

Tablo 10.3: HDP- MHP Kadın Parlamenterlerinin Parlamento Deneyimi

Parlamento Deneyimi	24. Dönem		25. Dönem		26. Dönem		27. Dönem	
	HDP	MHP	HDP	MHP	HDP	MHP	HDP	MHP
Var	8 %88,8	3 %100	23 %71,9	4 %100	21 %91,3	2 %66,7	9 %34,6	1 %25
Yok	1 %11,1	–	9 %28,1	–	2 %8,7	1 %33,3	17 %65,4	3 %75
Toplam	9 %100	3 %100	32 %100	4 %100	23 %100	3 %100	26 %100	4 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde 21 ve 23. dönemlerde HDP kadın parlamenterleri parlamentoda bulunmazken MHP'nin bulunan 4 kadın parlamenterinden 3'ünün parlamento deneyimi vardır. Bununla birlikte dönemler genelinde her iki partinin de 27.döneme değin parlamento deneyimi bulunan parlamenterleri çoğunluktaiken son dönem olan 27.dönemde parlamento deneyimi olmayan parlamenter oranının arttığı gözlenmiştir. AKP ve CHP kadın parlamenterleri gibi HDP kadın parlamenterlerinin de 26.dönemde parlamento deneyiminin yüksek olmasının sebebi 25.dönemdeki aynı

parlamentlerin parlamentoda yer alması olarak gösterilebilir. Tıpkı AKP gibi HDP ve MHP’de 27.dönemde farklı kadın parlamentlerle parlamentoda yer almaktadır.

Parlamentoda 4 dönemde bulunan bağımsız kadın parlamentlerin parlamento deneyimleri incelendiğinde, parlamento deneyimine sahip kadın parlament oranının 21 ve 24.dönem olmadığı görülürken 26.dönemde en yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Bununla birlikte parlamento deneyimine sahip olmayan kadın parlament oranı ise 21 ve 24.dönemde %100 iken 26.dönemde hiçbir parlamentlerin olmadığı görülmektedir. Dönemler geneline bakıldığında parlamento deneyimine sahip olmayan bağımsız parlamentlerin dönemler boyunca en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir.

Parlamentoda sadece bir dönemde kadın parlamenti bulunan partilerin bu parlamentlerinin parlamento deneyimlerine değinmek gerekirse; 20.dönem parlamentoda yer alan DTP’nin 2 parlamentlerinin de parlamento deneyimi yok iken; 21.dönemde parlamentoda olan FP ve Saadet Partisi’nin tek parlamentlerinin de parlamento deneyimi yoktur. Aynı dönemde parlamentoda yer alan ÖDP’nin 2 parlamentlerinden birinin parlamento deneyimi var iken diğlerinin yoktur. Yine aynı dönemde parlamentoda yer alan bir başka parti olan YTP’nin ise 3 parlamentlerinin 3’ünün de parlamento deneyimi yoktur. 24.dönemde parlamentoda bulunan DBP partisinin tek parlamentlerinin parlamento deneyimi var iken; aynı dönemdeki Anadolu Partisi’nin tek parlamentlerinin parlamento deneyimi yoktur. Son dönemde parlamentoda yer alan İYİ Parti’nin ise 3 parlamentlerinden 2 tanesinin parlamento deneyimi yok iken, 1 tanesinin ise parlamento deneyimi vardır. Genel olarak sadece tek dönemde parlamentoda kadın temsilcisi bulunan partilerin parlamentlerinin deneyimlerine bakıldığında büyük çoğunluğunun parlamento deneyimlerinin olmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak, DYP 20 ve 21.dönemde en yüksek parlamento deneyimi olan parlament oranına sahipken; MHP’de ise 3 dönemde en yüksek deneyime sahip parlamentler bulunmaktadır. Son iki dönemde ise AKP’nin en yüksek oranda parlamento deneyimine sahip parlamenti olduğu görülmektedir. Bunun en önemli sebebi tabi ki AKP’nin iktidar partisi olarak parlamentoda daha fazla kadın parlament bulundurması ve bu parlamentlerinin deneyim sahibi olmasına önem vermesidir. En fazla parlamento deneyimine sahip olamayan parlament bulunduran

partiler ise ANAP, HDP ve bağımsız parlamenterler olmuştur. Bu partilerinde parlamentoda deneyim sahibi olmayı değil, yeni parlamenterler ile partilerinde yeni fikirlerin yer almasını ön plana çıkardıkları söylenebilir.

4.10. KADIN PARLAMENTERLERİN BÜROKRASI DENEYİMİ (1996-2018)

Tablo 11: Kadın Parlamenterlerin Bürokrasi Deneyimi (1996-2018)

Bürokrasi Deneyimi	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
Var	6 %46,2	7 %30,4	3 %12,5	8 %16	6 %7,6	6 %6,1	4 %4,9	10 %9,7
Yok	7 %53,8	16 %69,6	21 %87,5	42 %84	73 %92,4	92 %93,9	77 %95,1	93 %90,3
Toplam	13 %100	23 %100	24 %100	50 %100	79 %100	98 %100	81 %100	103 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde 20 ve 21.dönemde bürokrasi deneyimine sahip kadın parlamenterlerin oranının en yüksek seviyelerde olduğu bundan sonraki dönemlerde ise %16'yı geçmediği görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere bürokrasi deneyimi olmayan kadın parlamenter oranının tüm dönemlerde en yüksek seviyede olduğu ve genelde parlamentoda en fazla orana sahip olduğu görülmüştür. Bunun sebeplerinden bir tanesi kadınların hala bürokratik konumda yer almaya yeterli olmadıkları yanlıgsıdır. Kadınların hala üst düzey bürokrat olamayacağı, ülkenin gündemini belirleyemeyeceği düşüncesi söz konusudur. Bürokrasi deneyimleri olan kadın parlamenterlerin kendi partileri içindeki tablolarını incelemeye ANAP- DSP- DYP ile başlayabiliriz.

Tablo 11.1: ANAP- DSP- DYP Kadın Parlamenterlerinin Bürokrasi Deneyimi

Bürokrasi Deneyimi	ANAP			DSP			DYP	
	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	20. Dönem	21. Dönem	23. Dönem	20. Dönem	21. Dönem
Var	2 %100	1 %50	–	–	3 %42,9	–	3 %75	2 %66,7
Yok	–	1 %50	2 %100	1 %100	4 %57,1	1 %100	1 %25	1 %33,3
Toplam	3 %100	2 %100	2 %100	1 %100	7 %100	1 %100	4 %100	3 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde ANAP ve DYP kadın parlamenterlerinin dönemler genelinde bürokrasi deneyimi yüksek oranda iken, DSP kadın parlamenterlerinin yüksek oranda bürokrasi deneyimi olmadığı görülmektedir. Bunun sebeplerinden birisi parlamentoda yer aldıkları dönemler bu partilerin koalisyon hükümetlerinin iktidarda olmasıdır.

Tablo 11.2: AKP- MHP Kadın Parlamenterlerinin Bürokrasi Deneyimi

Bürokrasi Deneyimi	21. Dönem		22. Dönem		23. Dönem		24. Dönem		25. Dönem	
	MHP	AKP	MHP	AKP	MHP	AKP	MHP	AKP	MHP	AKP
Var	1 %50	–	–	3 %27	1 %50	7 %23	1 %33	5 %11	1 %25	5 %12
Yok	1 %50	–	–	8 %73	1 %50	23 %77	2 %67	36 %89	3 %75	36 %88
Toplam	2 %100	–	–	11 %100	2 %100	30 %100	3 %100	46 %100	4 %100	41 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde MHP kadın parlamenterlerinin bürokrasi deneyimlerinin 26 ve 27.dönem haricinde bulunduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında bürokrasi deneyimine sahip kadın parlamenter oranının 21.dönemden itibaren azaldığı görülürken; bürokrasi deneyimi olmayan kadın parlamenter oranının ise arttığı gözlenmiştir. Sonuç olarak tüm dönemler toplamında bürokrasi deneyimine sahip olmayan kadın parlamenter oranı daha yüksektir. Bununla birlikte seçimlere katıldığı yıldan itibaren iktidarda bulunan AKP'nin kadın

parlamentelerinin bürokrasi deneyimlerinin dönemler boyunca oldukça düşük seviyelerde olduğu gözlenmiştir. Ancak diğer tüm partilere kıyasla bu oranının oldukça yüksek olduğu söylenebilir. AKP'nin 26 ve 27.dönemdeki bürokrasi deneyimi olan kadın parlamenter oranı %17 'nin üzerinde değildir. MHP'nin ise bu iki dönemde bürokrasi deneyimine sahip kadın parlamenterleri yoktur. AKP ve MHP kadın parlamenterlerinin bürokrasi deneyimlerinin yüksek olmasının sebeplerinden biri her iki partide iktidarda bulunmuştur ve kendi parlamenterlerini bürokrat konumunda çalıştırmıştır.

CHP, HDP ve BDP ile 21, 23, 24 ve 26.dönemde parlamentoda yer alan toplam 10 bağımsız kadın parlamenterinde bürokrasi deneyimlerinin olmadığı saptanmıştır. Bununla birlikte sadece bir dönemde kadın parlamenterleri parlamentoda yer alan partilerden 20.dönemdeki DTP'nin 2 kadın parlamenterinin de bürokrasi deneyimi bulunmazken; 21.dönemde yer alan FP'nin 1 kadın parlamenterinin, ÖDP'nin 2 parlamenterinin, YTP'nin 2 parlamenterinin ve Saadet Partisi'nin 1 kadın parlamenterinin de bürokrasi deneyiminin olmadığı bilinmektedir. 24.dönemde parlamentoda yer alan DBP ve Anadolu Partisi'nin tek kadın parlamenterlerinin de bürokrasi deneyimi bulunmazken; sadece 27.dönem olan son dönemde parlamentoda olan İYİ Parti'nin 3 kadın parlamenterinden birinin bürokrasi deneyimi olduğu bilinmektedir.

Sonuç olarak; 20.dönemden itibaren parlamentoda yer alan CHP kadın parlamenterlerinin tüm dönemler boyunca hiçbirinin bürokrasi deneyimi olamamıştır. Bununla beraber parlamentoda 4 dönem kadın parlamenterleri yer alan HDP ve 2 dönemde yer alan BDP parlamenterlerinin de bu dönemler boyunca hiçbirinin bürokrasi deneyimi yoktur.

Genel olarak bakıldığında parlamentoda bulunduğu dönemler boyunca bürokrasi deneyimi olmayan kadın parlamenterler CHP, HDP ve BDP partilerinde bulunmaktadır. Dönemler boyu en fazla bürokrasi deneyimine sahip kadın parlamenter bulunduran partiler ise AKP ve MHP olmuştur. Bunun en önemli sebebi ise bu partilerden MHP'nin belirli bir dönem iktidarda bulunması ve AKP'nin ise 2002 yılından itibaren iktidar partisi olmasıdır.

SONUÇ

Siyasi elitlerin toplumsal profillerinin incelenmesi toplumunun iktidar yapısının daha iyi kavranabilmesi, aynı zamanda da ülkede yaşanan birçok siyasi ve toplumsal gelişmenin değerlendirilmesinin çok daha objektif bir şekilde yapılabilmesi açısından büyük önem arz eder. Buldukları konum, kontrollerinde bulunan kaynaklar ve sahip oldukları güç açısından toplumun hiyerarşik yapısının en üst kısımlarını oluşturan siyasi elitler, toplumun uyması gereken kurallarla birlikte, bireylerin oynayacağı rolleri de belirlerler. Bu bakımdan ülkenin siyasi yaşamını yönlendirirken toplumun geleceğe ilişkin rotasını da yine onlar çizerler.

Siyasi elitler arasında yer alan kadınların, Türkiye’de II. Meşrutiyetle başlayan hak mücadeleleri ve siyasette etkin olabilme çabaları Cumhuriyet döneminde elde ettikleri seçme ve seçilme hakkıyla birlikte büyük bir ivme kazanmıştır. Buna rağmen Cumhuriyetle birlikte kadınların seçme ve seçilme hakkını elde ettiği yıllardan itibaren günümüze kadar geçen zamanda, kadın parlamenter elitinin temsil oranı oldukça düşüktür. Özellikle son birkaç seçim itibariyle geçmişteki yıllara oranla artmaya başlayan temsil, kadın hakları açısından umut vadetse de hala kadınların siyasette temsilinin zayıf olduğu görülmektedir. Öyle ki seçme ve seçilme hakkını elde ettikleri 1935 seçimleri ile 1946 seçimleri arasındaki ilk 3 dönem parlamentoda 10’lu sayılarda yer alan kadın parlamenterler 1946 seçimleriyle birlikte parlamentoda uzun yıllar 10’lu sayıların üzerine çıkamamışlardır. 17.Yasama Dönemi olan 1983-1987 yılları arası 12 kadın parlamenter ile tekrar çift haneli temsile ulaşılar da bu durum çok sürmemiş ve 18.Yasama Dönemi ile 19.Yasama Dönemi olan 1987-1995 yılları arası tekrar tek haneli temsil sayılarına gerilemişlerdir. Ancak 20.Yasama Dönemi olan 1996 yılı itibariyle tekrar çift haneli temsil rakamlarına ulaşan kadın parlamenterlerin bu dönemden sonra temsil sayıları ve oranları sürekli artmaya başlamıştır. 20.Yasama Döneminde %2,4 olan temsil oranı 25. Yasama Dönemi olan 2015 Haziran seçimlerinde %17,8’e çıkarak kadın parlamenterlerin elde ettiği bugüne kadar en yüksek temsil oranı olmuştur.

Kadın milletvekillerinin profili incelendiğinde; yaşları, eğitim durumları, meslekleri, medeni durumları ve çocuk sayıları gibi birçok açıdan toplumda daha çok

elit tabakasından gelen kişiler oldukları görülmektedir. Özellikle, yükseköğretim mezunu olan, ekonomik bağımsızlığını elinde bulunduran, toplum tarafından saygın kabul edilen meslekleri olan kadınların parlamentoda parlamenter olarak daha fazla yer aldığı görülmektedir. Ancak bu elitler sadece tanınmış ve saygı gören kişilerden değil; farklı topluluklardan, değişik seviyelerde bulunan kişilerden örneğin sendika veya gönüllü kuruluşlarda bulunan ya da işçi hareketinden gelen kişilerden de oluşmaktadır (aktaran Ertan ve Aykaç, 2019: 97). Bu bilgiler doğrultusunda, bu çalışma dâhilindeki analizler işçi, aktivist, yazar, sosyolog, hemşire, psikolog gibi farklı meslek gruplarına mensup ve ilkokul veya ortaokul mezunu gibi daha düşük eğitim düzeyine sahip kadınların da parlamentoda yer alabildiklerini göstermektedir. Bu kadınlar ya aileden gelen bir gelenek gibi görüp siyasete atılmışlar ya da içinde buldukları sınıfların hakları için mücadele etmek gibi oldukça farklı nedenlerle siyasette aktif olmuş ve mecliste yer almışlardır. Aslında bu durum bu kişilere elit denilmesinin doğru olup olmayacağı sorusunu gündeme getirmektedir. Çünkü özellikle klasik elitist görüşün elit tanımı kabul edildiğinde, ilkokul mezunu olan, dil bilmeyen, işçi, çiftçi vs. yüksek prestijli mesleklere sahip olmayan ve özellikle toplumdaki diğer kişilerden eğitim, meslek, statü bakımından üst noktada bulunmayan kişilerin elit olarak adlandırılması mümkün değildir. Fakat bir diğer açıdan ise siyasal elit tanımı gereği toplumda siyasal kararları veren ve toplumu yönlendiren kişiler olarak ele alınmaları mümkündür. Çünkü bu kişiler her ne kadar yüksek eğitim düzeyine ve prestijli mesleklere sahip olmasalar da toplumu ilgilendiren kararları alma noktasında siyasetin içinde yer almaktadırlar. Buradaki önemli nokta elit kavramına hangi açıdan bakıldığı ve hangi elit tanımlamasını kabul edildiği noktasıdır. Tez kapsamında incelenen kadın parlamenterler siyasette aktif bir şekilde yer aldıkları için ve karar verici mekanizmalarda nüfuz sahibi olarak bulunmaları dolayısıyla siyasal elit nitelendirilmesine uygun olduklarını söylemek mümkündür.

Elit değerlendirilmesine bir de parti bazında bakarsak, hiçbir partinin tam anlamda elit kategorisinde alınabilecek kadın parlamenterleri bulunmadığı sonucuna ulaşılabilir. Çünkü CHP ve BDP dönemler genelinde bir tane de olsa ilkokul mezunu kadın parlamentere sahipken, HDP’de ise bir dönemde işçi kadın parlamenter bulunmaktadır. AKP ve MHP kadın parlamenterlerinde ise çeşitli dönemlerde

yüksek oranda dil bilmeyen kadın parlamenterler bulunur. Klasik elit tanımı gereği bu kişilerin 'en' kategorisinde değerlendirilmeleri için topluma göre üst düzey farklarının bulunmaları gerekir. Bu kişiler dil bilmeyerek toplumdan farklılaşmamaktadırlar. Aynı şekilde işçi ve ilkokul mezunu olan kadın parlamenterlerin de topluma göre üst konumda bulunduğu söylenemez. Ancak bu parlamenterlerin siyasal elit kategorisinde yer almasında bir sakınca yoktur. Çünkü toplumda iktidar sahibi olup, siyasetin içinde toplumu yönlendirecek pozisyonda bulunmaktadırlar. Dahası bu kişiler yüksek eğitim seviyelerinde yer almayıp, toplum tarafından genellikle saygın olarak değerlendirilen mesleklere sahip olmamalarına rağmen toplumda iktidar sahibi olurken, toplum adına karar verici mekanizmalarda yer almaktadırlar. Bu açıdan bu kadınları tez kapsamında siyasal elit olarak değerlendirmek mümkündür.

Parlamentoda temsil edilen kadın parlamenterlerin ekonomik, siyasal ve kültürel alandaki çeşitliliğinin kadınların siyasal alandaki nüfuzlarını arttıracığı aşıkardır. Ancak erkek elitlerin durumlarında da gözlemlendiği gibi, kadın elitler de çoğunlukla belirli özelliklere sahiptir. Bu çalışmada da görüldüğü üzere toplam 8 dönem boyunca parlamentoda yer alan çeşitli kadın parlamenterlerin büyük bir çoğunluğunun lisans mezunu olduğu ve en az 1 yabancı dil bildiği ortaya konmuştur. Aynı şekilde kadın parlamenterlerin meslek olarak da en fazla akademisyenlik, avukatlık ve yöneticilik gibi saygınlığı yüksek mesleklerde buldukları görülmektedir. Bu dönemler boyunca parlamentoda işçi olan kadın parlamenter sayısı sadece 1'dir. Bunun gibi çiftçi vs. gibi toplumda ikincil derecede öneme sahip olan meslek gruplarından kadın parlamenterin olmadığı görülmüştür. Bunun sebeplerinden bir tanesi siyasi alanda aktif bir şekilde yer almanın hem erkekler hem de kadınlar için masraflı oluşu ile izah edilebilir. Siyaset çalışmalarının özellikle adaylık durumundaki kişilerin siyasi geziler, konferanslar, posterler vb. gibi seçim kampanyası çalışmalarına yüksek düzeyde harcamalar yapma zorunlulukları ilk akla gelen harcamalar arasında yer alır. Örneğin, milletvekili seçimleri öncesi partiler milletvekili aday olmak isteyenler için partilerine başvuru ücreti belirlerler. Son milletvekili seçimleri olan 2018 yılında yapılan seçim için adaylık başvuru ücreti her partide farklı olmak üzere 1500 ile 10000 TL arasında değişmektedir. Düzenli gelire sahip olmayan kişilerin bu harcamaları yapmaları önceden birikimleri olmadığı

sürece mümkün değildir. Bununla birlikte aday olan kişilerin belirli siyasi bir portföy içerisinde yer alan kişiler olması da önemlidir. Yani siyasetle yakından ilgili, ilişkili bir çevresinin bulunması belirli bir siyasi ağ içerisinde yer alması kişinin tanınması içinde önemli bir faktördür. Çoğu kadın parlamenterin aktif siyasetle ilgilenen ailelerden ve / veya çevrelerden gelmesi bu anlamda şaşırtıcı değildir. Aynı şekilde kişilerin aldığı eğitim de özellikle kendi partisinden aday olarak gösterilecek parti yönetimleri için oldukça önemlidir. Bu yönetimler kişilerin özgeçmişleri ve mesleklerine bakarak prestiji ve saygınlığı yüksek olan meslekte yer alan kişileri aday olarak tercih eder. Keza halk da çoğunlukla bu kişilerin meslek, yaş, eğitim durumu vb. özelliklerine dikkat eder.

Kadınların eğitim seviyeleri, aile bağları gibi siyasette yükselmelerini destekleyen özelliklere sahip olmaları onların bu yolda ilerlemelerini kolaylaştırmaktadır. Örneğin İsmet İnönü'nün torunu olarak bir dönem milletvekilliği yapan Gülsün Bilgehan, siyasetin içine doğduğu için kendisini siyaset dışında bir alanda göremediğini belirtmiştir (Oğhan, 2011). Güçlü ekonomik bağlantıları ve sosyal ağları olan tanınmış siyasetçiler tarafından desteklenme durumu çoğu durumda siyasi alanda tanınırlığı ve etkinliği arttıran bir parametre olarak ön plana çıkabilmektedir. Bu açıdan özellikle avukatlık, akademisyenlik, yöneticilik gibi yüksek profilli, mesleklerinde başarılı olan kadınların siyasette yükselme ihtimallerinin diğer kadınlara oranla daha fazla olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu tarz mesleklerin, kadınların partideki elitler tarafından kolay kabul edilmelerini sağladığı iddia edilebilir.

Kadınların siyasette daha aktif rol alabilmeleri için partilerin de kadınların katılımını desteklemeleri gerekmektedir. Bununla ilgili kota uygulamaları bulunmaktadır. Bu uygulamada özellikle kadınlar için tahsis edilen en az pay belirlenir. Örneğin eğer bir partinin kotası %30 ise, bu kadınların %30'dan daha az pay elde edemeyecekleri demektir. Burada amaç kadınların parlamentoda etkili olabilmesini sağlayacak 'kritik eşik' olarak tanımlanan %30 veya %40 kadın temsilci oranını hayata geçirmek yönünde geçici bir kota getirmektir (Çağlar, 2011:73-75).

Partilerin kadınlara desteği belli oranda kadın parlamenterleri partilerinde bulundurarak ve onları aday göstererek sağlanabilir. 27.Yasama Döneminde mecliste yer alan partilerden CHP, 1989 yılından itibaren kota uygulamasına geçmiş ve oranını %33

olarak belirtmiştir. HDP ise kotasını en yüksek tutan parti olmuş ve %50 oranına kota uygulamıştır. Ayrıca eş başkanı da kadındır. İYİ Parti ise en az %25 kota uygulanacağını belirtmiştir. AKP ve MHP'nin ise herhangi bir kota uygulaması bulunmamaktadır. Geçmiş yıllarda parlamentoda yer alan önemli partilerden biri olan DSP de kadına yönelik bir kotadan bahsetmezken; Doğru Yol Partisi'nde %10, Anavatan Partisi'nde %33, Sosyal Demokrat Halkçı Parti'de %30 ve Özgürlük ve Demokrasi Partisi'nde %30 oranında kota uygulaması bulunmaktadır (Sayın, 2007:9-11). Buradan da anlaşılacağı üzere HDP, CHP, İYİ Parti gibi partiler kadın adaylarının partilerinde yer almasını bu uygulamalarla desteklerken; AKP ve MHP ise bu konuda bir şey yapmamaktadır.

20.Yasama Döneminde parlamentoda yer alan partilerden kadın parlamenter oranının en fazla olduğu parti Doğru Yol Partisi(DYP) iken; 21.Yasama Döneminde ise Demokratik Sol Parti (DSP) olmuştur. Bununla birlikte kurulduğu yıl olan 2002 yılında seçimlere katılan ve iktidarı elde eden Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) en yüksek kadın parlamenter temsilinin olduğu parti olmuştur. 22.Dönem olan 2002 ile 2007 yılları arası parlamentoda %45,8 oranında kadın parlamenter ile Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile eşit durumda iken; bundan sonraki tüm dönemlerde hep en fazla kadın parlamentere sahip parti olmuştur. Tabi bunda iktidar partisi olmasının ve parlamentoda daha fazla sandalye elde etmesinin de bir payı vardır. Ancak kadın parlamenterlerin sayısının fazla olması onların etkin oldukları anlamına gelmez. Özellikle parti içinde kadın aday ve milletvekili sayısının artması oldukça önemli bir durumdur ancak bu sayının artması tek başına yeterli değildir. Bu konuyla ilgili Ayşegül Yaraman'ın vitrin camı kavramı bulunur. Yaraman'a göre vitrin camı, *“özellikle sayısal bir yükselmeyi önleyen görünmez engeli ve kadınlara rağmen sistemin direncini simgelemektedir.”* Burada vitrin ile her taraftan engellenmeyi ve sadece görüntü uğruna içeriğin ihmal edilişi kastedilmektedir. Kadınlar aslında mağdur durumda buldukları egemenlik ilişkisini bilerek ve isteyerek yeniden üretmektedirler. Buna örnek olarak, kadınların erkeğe benzetildiğinde mutlu olması ve bunu bir iltifat olarak algılaması söz konusudur. Ancak erkekler kadına benzetildiğinde bunu bir hakaret olarak algırlar (Yaraman, 2015). Burada aslında siyasette bulunan kadınların sadece gösteriş için siyasete dahil edildiği vurgulanmaktadır. Partilerin çoğunun kadın parlamenterlerin etkinliğini arttırmaya

yönelik bir çabası yoktur sadece kadın parlamenterleri partilerinde bulundurarak kadın erkek eşitliğini kabul ettiklerini belirtirler. Oysa ki bu partiler kadınlara sadece görüntü olarak yer vermişlerdir. Parti içindeki etkinlikleri kadın kolları örgütlenmelerinin içinde yer almasından daha ileri değildir.

Bununla birlikte parlamentoda yer alan kadın parlamenter elitinin yaşları incelendiğinde 1996 yılından bu yana gençleştiği gözlenmiştir. Örneğin 1996 yılında kadın parlamenterlerin yaş ortalaması 50 iken; 2018 yılında bu oran 45'e gerilemiştir. Burada kadın elitinin daha erken yaşlarda siyasete atılma gayretinde bulunduğu görülmektedir. Tabi bunda seçilme yaşının daha erkene indirilmesinin de etkisi olmuştur. 1920'de 30 olan milletvekili seçilme yaşı 2006 yılında 25'e indirilmiş ve 2017 referandumunda ise 18 olmuştur. Bu da artık reşit olan gençlerin de siyasette kendilerine yer bulmasını desteklemektedir. 2018 seçimleriyle parlamentoya giren en genç parlamenterin ikisi de kadındır. İkisi de 22 yaşında olan Rümeyza Kadak AKP'nin, Dersim Dağ ise HDP'nin kadın parlamenterleri olarak parlamentoda yer almıştır. Dönemler boyunca parlamenter olma yaşının gençleşmesinin bir başka sebebi de gençlere duyulan güvendir. Genç beyinlere duyulan ihtiyaç, gençlerin bu konuda desteklenmeleri ve gençlerin de ülkenin gündemini belirlemek istemeleri ile birlikte parlamentoda kadın elitinin yaşları gençleşmiştir.

Çalışmada ayrıca kadın elitinin evliliğe bakış açısı olarak pek fazla değişime uğramadığı görülmüştür. Öyle ki 1996 yılından 2018'e değin evli olan parlamenter oranı bir azalıp bir artmasına karşın %60 oranının altına inmediği gözlenmiştir. Bu durumun sebeplerin biri ülkemizde evliliğe önemli bir kurum olarak bakılması gösterilebilir. Ayrıca evliliği önemli bir sorumluluk olarak gören ve evliliğin bireyin hayatı düzene soktuğunu düşünen bu nedenle düzenli ve sorumluluk sahibi bireyleri destekleyen bir toplum söz konusudur. Bununla birlikte incelenen dönemler boyunca kadın parlamenterlerin ilk dönem olan 20.dönemde çocuk sahibi olmayan parlamenter oranı yüksek iken; yıllar geçtikçe bu oranının azaldığı görülmektedir. Yıllar içindeki bu değişim aslında kadınların iş hayatı ile ev hayatı ve çocuk gibi sorumluluklarının da üstesinden geldiğinin göstergesidir. "Çocukta yaparım, kariyerde" tabiriyle hareket eden kadın parlamenter elitler, kadınlara çizilen sınırları aşmışlar ve hem çalışma hayatında hem de başarılı aile hayatlarında başarılı

olabileceklerini göstermişlerdir. Ancak bu durum, bazı durumlarda kadınların üzerinde çok fazla baskı oluşturmakta ve onları çok zorlamaktadır. Örneğin son birkaç aydır içinde bulunduğumuz pandemi durumunda kadınlar çok fazla yıpranmışlardır. Zaten günlük yaşamlarında bile kendilerine yeterince vakit ayıramayan ve hem ev işi, çocuk bakımı gibi sorumlulukları olan hem de çalışma hayatında aktif rol alan kadınların bu salgın hastalık döneminde durumları daha da zorlaşmıştır. Kandiyoti’de bu pandemiden sosyal anlamda en çok kadınların etkilendiğinden bahsetmiştir. Özellikle kadınların içinde bulunduğu meslek grupları bu salgında tehlikeye en yakın durumdadır. Örneğin, sağlık çalışanları, hemşireler, eczacılar, temizlik işçileri, kasiyerler, yemek dağıtım elemanları gibi ‘kadın meslekleri’ olarak görülen meslekteki kişiler insanlarla yakın temas halinde buldukları için yüksek tehlike grubundadırlar. Bunun dışında kadınların sosyal hayatta da üstlerine her zamankinden daha fazla yük binmiştir. Çünkü kreş, bakımevi gibi çocuklara hizmet veren yerlerin kapatılmasıyla özellikle özel sektörde çalışan ve izin alamayan kadınların ebeveynleri de yoksa çocuklarını bırakacakları yer kalmamıştır. Bu yüzden birçok kadın işinden ücretsiz izin almış ya da ayrılmak zorunda kalmıştır. Çünkü hala çocuk ve ev işleri kadın işi olarak görülmekte ve erkeklerin işlerini bırakmaları gibi bir durum söz konusu bile olmamaktadır. Aynı şekilde evden çalışan kadınlarında karantina sürecinde üstlerine büyük yük binmiştir. Evde bulunan kadınlar evde temizlikçi, öğretmen, hasta bakıcı, çocuğunun arkadaşı, aşçı vb. gibi tüm meslek gruplarının özelliklerini kendilerinde toplamıştır. Maalesef ki çoğu toplumda kadınların zamanları erkeklerin zamanlarından daha değersiz görülmektedir. Özellikle pandemi sürecinde bu durum daha da belirginleşmiştir. Buna örnek vermek gerekirse kadın ve erkek ikisi de evden çalışırken, çoğunlukla yemek, temizlik, çocuk bakımı vs. işler hep kadınlara kalmakta ve erkeklerin işlerinin bölünmemesi gerektiği düşünülerek bu konularda onlardan herhangi bir iş beklenmemektedir (Kandiyoti, 2020).

Parlamentoda yer alan kadın elitinin kendilerine eş seçerken kendi eğitim düzeyleriyle benzer düzeyde eğitim seviyesi olan kişileri seçtikleri belirlenmiştir. Tıpkı lisans mezunu kadın parlamenter oranında olduğu gibi eşleri lisans mezunu olan parlamenterlerin oranı da dönemler boyu en yüksek seviyede olmuştur. Bunun sebepleri arasında toplumsal beklentiler ve baskılar bulunmaktadır. Bireylerin

özellikle kendileriyle aynı sosyal statüde bulunan ve benzer eğitim durumu olan kişiler ile bir evlilik yapması gerektiği toplum tarafından baskılanmaktadır. Hatta toplumumuzda bu konuyla ilgili “davul bile dengi dengine çalar” gibi bir atasözü bulunmaktadır. Bu atasözünde olduğu gibi özellikle kadınlar bu konuda çok baskılanmakta ve kendi eğitim seviyeleri ve mesleklerinden daha düşük durumda olan erkekleri kendilerine eş olarak seçmemeleri tembihlenmektedir. Tabii sınıf farkının yaratacağı sorunlar da bu konuda önemli bir problemdir. Örneğin kendini her bakımdan geliştirmiş bir kadın elitinin ilkokul mezunu olan bir bireyle evlenmesi hem toplum açısından hoş karşılanmamakta hem de hayat görüşlerinin farklılığı dolayısıyla kişinin kendisinin tercihi arasında bulunmamaktadır.

Parlamentoda parlamenter olarak sürekli olarak yer alabilen kadın parlamenter oranının da azımsanamayacak kadar fazla olduğu görülmüştür. Özellikle 2015 Haziran seçiminden 5 ay sonra yapılan Kasım 2015 seçimlerinde parlamento giren kadın parlamenterin %95’inin parlamento deneyiminin bulunduğu verisi elde edilmiştir. Böylece Haziran’da parlamento giren kadın elitinin büyük çoğunluğunun Kasım’da da tekrar parlamentoda yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu bir taraftan olumlu bir durumken; bir diğer açıdan ise düşündürücüdür çünkü bunun sadece birkaç kadın elite tanınan bir durum olma ihtimali bulunmaktadır. Parti içindeki yönetim kademelerine yakın kadın elitler devamlı partiden aday gösterilirken, diğer elitlerin ise tekrar parlamentoda yer alma durumları olmayabilir.

Öte yandan kadın elitinin bürokratik konumlarda bürokrat olarak yer alma oranlarının yıllar boyu hep çok düşük seviyede kaldığı saptanmıştır. Öyle ki 1996 yılında bürokrasi deneyimi olan kadın parlamenter oranı %46 iken; bu oran her yasama döneminde azalmış ve son dönem olan 27.Yasama Döneminde %9,7’ye gerilemiştir. Bu durumun nedenlerinden biri kadınların hala bürokraside yer almaya yeterli olmadıkları yanılığısıdır. Oysa ki kadınlar geçmişten günümüze kendilerini sosyal, ekonomik, siyasal her türlü alanda kanıtlamış ve kanıtlamaya devam etmektedirler. Örneğin 2018 yılında İYİ Parti milletvekili olan ve partisinin genel başkanlığını yürüten Meral Akşener cumhurbaşkanı adayı olarak seçime girmiş fakat yeterli oyu alamamıştır. Her ne kadar seçimde başarısız da olsa Akşener, Cumhuriyet tarihinin ilk kadın cumhurbaşkanı adayı olarak tarihte yerini almıştır.

İleride bu konuda yapılacak çalışmalar, genel olarak Türkiye’de bürokrat olarak bulunan kadın sayısında mı bir düşüş var yoksa sadece parlamentodaki kadın bürokrat sayılarında mı bir düşüş var sorusundan hareketle başka bir düzlemde bu çalışmayı tamamlayabilir. Böyle bir çalışma bize bu durumun bir tercih olup olmadığını gösterebilir. Bu çalışmada kadınların siyasi temsili parlamentoda yer almaları üzerinden incelenmiştir fakat aslında kadınların siyasi temsili meselesine çok daha geniş bir perspektifte bakılması gerekmektedir. Yani sadece sayılar yeterli değildir, bu durumun bir de toplumsal boyutu bulunmaktadır. Bu toplumsal boyutla ilgili çeşitli çalışmaları bulunan sivil toplum kuruluşları vardır. Örneğin kadınlara yönelik bir sivil toplum örgütü olan KA-DER kadınların ve erkeklerin her alanda eşit olarak temsil edilmelerini savunan bir kadın örgütü olarak karşımıza çıkmaktadır. Her türlü siyasal kararın alındığı, seçim ve atama ile oluşan tüm organlarda kadın erkek eşitliğini demokrasinin bir gereği olarak kabul etmektedir. Bunun yanında Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği adıyla insan haklarını, kadınların eşitliğini ve kadınlara yönelik ayrımcılığı savunan bir dernek bulunmaktadır. Dernek kadınların ulusal ve uluslararası düzeyde demokratik, eşitlikçi ve barışçı bir toplum düzeninin içinde bulunması gerektiğini belirtmiştir. Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) ise 1986 yılında kadınların yaşam kalitelerini ve ekonomik durumlarını iyileştirme amacıyla faaliyete geçmiştir. Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER) kadının ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda güçlenmesini hedefleyen bir dernektir. Bu dernek kadının ekonomik güçlenmeyi elde ettikçe daha da güçleneceğini ve özgürleşeceğini belirtir (“Kadın Girişimciler Derneği,” 2020). Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV), kadına yönelik şiddetle mücadele eden ve şiddete uğrayan kadınlara destek sağlayan bir kuruluştur. Tıpkı KADAV gibi şiddetten kaçan kadınlara yardım eden Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, gibi daha birçok dernek bulunmaktadır (“Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Kadınların İnsan Hakları,” 2007). Bu derneklerin hepsinin ortak amacı kadınların toplumsal, sosyal ve siyasal hayatta ikici planda kalmamaları ve eşitlik çerçevesinde erkekle her bakımdan eş değer kabul edilmelerinin sağlanmasıdır. Bu derneklerin çalışmaları da göz önünde bulundurularak kadınların toplumsal ve sosyal hayatta aldıkları roller daha geniş bir bakış açısıyla bu çalışmayla birlikte değerlendirilerek incelenebilir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (1979). *Türk Toplumunda Kadın. Türk Sosyal Bilimler Derneği ve Araştırma, Eğitim*. İstanbul: Ekin Yayınları.

Abadan-Unat, N. (1995). *Kadın Araştırmalarının Neden, Amaç ve Kapsamı*. (N. Arat, Ed.). İstanbul: Say Yayınları.

Abadan, Y. (1957). Osmanlı İmparatorluğu'nda Anayasa Sistemine Geçiş Hareketleri. *AÜHF Dergisi*, 14(1-4), 3-37.

Acuner, S., & Sallan, S. (1993). Türk Kamu Yönetiminde Yönetici Kadınlar. *Amme İdaresi Dergisi*, 26(3).

Akagündüz, Ü. (2016). II. Meşrutiyet döneminde kadın hareketi ve Şukufe Nihal'in Bugünün Genç Kadınına Adlı Yazısı. *Fe Dergi Feminist Eleştiri* 8, 1, 111-117.

Akşit, E. (2008). Osmanlı Feminizmi, Uluslar arası Feminizm ve Doğu Kadınları. *Doğudan*, 7, 84-91.

Alkan, M. Ö. (1990). Tanzimat'tan Sonra 'Kadın'ın Hukuksal Statüsü. *Toplum ve Bilim*, 50, 85-95.

Altan, C. (2008). Türkiye'de 1950-1960 Dönemi Milletvekillerin Sosyolojik Özellikleri. *Dumlupınar Üniversitesi*, (22).

Altan, C. (2017). 1960-1980 Dönemi Parlamenterlerin Sosyolojik Özellikleri. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü E-Dergisi*, 1(1), 90-99.

Altınay, A. R. (2011). *Kadınlar Saltanatı*. (İ. Delioğlu & Y. Demirel, Eds.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.

Altuğ, Y. (2003). *Parlamento Hukuku*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.

Arsel, İ. (1953). Birinci ve İkinci Meşrutiyet Devirlerinde Çift Meclis Sistemi Tecrübesi. *AÜHF Dergisi*, 5(1-4), 194-211.

Arslan, A. (2003). Eşitsizliğin Teorik Temelleri: Elit Teorisi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (6), 115–135.

Arslan, A. (2004). Türk İktidar Seçkinleri. *Akademik Bakış*, (3), 1–18.

Arslan, A. (2005). Tek ve Çok Partili Dönemlerde Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profillerinin Karşılaştırmalı Analizi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 53–66.

Arslan, M. (2015). Elit Teorisinin Doğuşu ve Kitle Korkusu. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 13(50), 76–95.

Arslan, R. (2010). *Elitizm Teorisi ve Teorisyenleri*. Bursa: Dora Basım Yayın Dağıtım.

Asker, A. (2004). Kadınların Seçme ve Seçilme Hakkı Üzerine Kısa Bir Değerlendirme. *Kütüphane Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü Araştırma Servisi*, 7.

Atalan, Ö., & Makaklı, E. S. (2017). *Siyasetin Merkezinde Kadın, Harem ve Mekan*. (K. Yumlu & Ö. Belkıs, Eds.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Atatürk, M. K. (2003a). *Atatürk'ün Bütün Eserleri- Cilt:15 (1923)*. Kaynak Yayınları.

Atatürk, M. K. (2003b). *Atatürk'ün Bütün Eserleri- Cilt:27 (1934-1935)*. Kaynak Yayınları.

Atılgan, G. (2007). *Behice Boran: Siyasal ve Entelektüel Bir Biyografi*. Ankara Üniversitesi. https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/37290/gokhan_atilgan.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (erişim tarihi: 10. 05. 2020).

Balabanlılar, M. (1998). *Türkiye'nin 75 yılı (1923-1998): Gün Gün Cumhuriyet Tarihi*. İstanbul: Hürgüç Gazetecilik.

Baykan, A., & Ötüş, B. (1999). *Nezihe Muhittin ve Türk Kadını 1931*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Berktaş, F. (2003). *Tarihin Cinsiyeti*. Metis Yayıncılık.
- Berktaş, F. (2004). Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye. *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları*, (7).
- Bogdanor, V. (1999). *Blackwell'in Siyaset Bilimi Ansiklopedisi II (L-Z)*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Çağlar, N. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(4), 24.
- Çakır, S. (1991). Osmanlı Kadın Dernekleri. *Toplum ve Bilim, Bahar*.
- Çakır, S. (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*. Metis Yayıncılık.
- Çakır, S. (1998). Kadın Tarihinden iki isim: Ulviye Mevlan, Nezihe Muhiddin. *Osmanlı'dan Cumhuriyete: Problemler, Araştırmalar, Tartışmalar* (s. 288–299). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Çakır, S. (2008). 1908'in Kadınlar Açısından Anlamı. <https://m.bianet.org/biamag/kadin/108437-1908-in-kadinlar-acisindan-anlami>, (erişim tarihi: 18.05.2020).
- Çakır, S. (2019). *Erkek Kulübünde Siyaset*. İstanbul: Sel Yayınları.
- Çetin, Z. (2018). Düşüncelerinin ve Kaleminin Peşinde Bir Yazar: Emine Semiye. <https://gaiadergi.com/dusuncelerinin-ve-kaleminin-pesinde-bir-yazar-emine-semiye/>, (erişim tarihi: 19.05.2020)
- Çolak, F. (2017). Demokrat Parti Dönemi'nde TBMM'deki Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Faaliyetleri (1950-1960). *Tarih Okulu Dergisi*, (32), 115–158.
- Coşar, S. (2007). Politik Katılımda Eşitlik: Bıyiksız Siyaset Mümkün mü? *Heinrich Böll Stiftung Derneği Yayını*.
- Demirci, A. (2006). *İkinci Meşrutiyette Ayan Meclisi (1908-1912)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Demirci, F. (2012). *Bürokrasi*. (H. Çetin, Ed.). Ankara: Orion Yayınları.
- Doğan, K. C., & Şentürk, S. H. (2017). İngiltere’de On Yedinci Yüzyıl Devrimler Çağı ve Parlamentarizmin Gelişimi Doğrultusunda Bütçe Hakkı. *KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 353–373.
- Doğramacı, E. (1997). *Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Durgun, G. . (2012). *Çağdaş Siyasal Sistemler*. (Ş. Durgun, Ed.). Ankara: Binyıl Yayınevi.
- Eroğul, C. (1990). Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945-1971.
- Ertan, S., & Aykaç, H. R. (2019). Elit Teori Çerçevesinde Türkiye’de Kadın Milletvekilleri Üzerine Bir İnceleme. *Memleket Siyaset Yönetim*, 14(32), 75–102.
- Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi. *Yasama*, 10, 5–58.
- Gökçimen, S. (2009). *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009* (TBMM Basım). Ankara.
- Gün, D. (2019). Bir Saraylı Hanım: Hürrem. *TAD*, 38(65), 135–168.
- Güneş- Ayata, A. (1998). Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye’de Kadın ve Siyaset. A. Berktay (Ed.), *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler* (s. 237–284). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Güneş, G. (2010). Türk Kadınının Muhtarlık ve Köy İhtiyar Heyetlerine Seçme Seçilme Hakkını Kazanması ve Türkiye’nin İlk Kadın Muhtarı Gül Esin (Hanım). *ÇTTAD*, 9(20–21), 171–190.
- Güneş, İ., Beyoğlu, S., Koşlu, Z., Halıcı, Ş., Demir, Ş., Baran, T., & Ertab, T. (2013). *Türkiye’de Demokrasi ve Parlamento Tarihi*. (Ş. Halıcı, Ed.). Eskişehir.
- Hille, P. (2018). Seçme Hakkının Radikal Savaşçıları: Süfrajeterler. <https://www.dw.com/tr/seçme-hakkının-radikal-savaşçıları-süfrajeterler/a-42464197>,

(erişim tarihi: 02.06.2020).

İba, Ş. (2010). *Parlamento Hukuku*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Kadın Girişimciler Derneği. (2020). <https://www.kagider.org/kurumsal/kagider-hakkinda>, (erişim tarihi: 01.06.2020).

Kandiyoti, D. (2020). Deniz Kandiyoti: Salgın Modern Kadının Yaşadığı İllüzyonu Yıktı Geçti. *Gazeteduvar*. <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/04/30/deniz-kandiyoti-salgin-modern-kadinin-yasadigi-illuzyonu-yikti-gecti/> (erişim tarihi: 18.05.2020).

Kapani, N. (2002). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi Yayınları.

Kaplan, L. (1998). *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Karaca, Ş. (2011). Fatma Aliye Hanım'ın Türk Kadın Haklarının Düşünsel Temellerine Katkıları. *Karadeniz Araştırmaları*, 31, 93–111.

Kışlalı, A. T. (2010). *Siyaset Bilimi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Kovanlıkaya, Ç. (2014). *Osmanlı'nın Son Döneminden Günümüze Kadın Yurttaşın İnşasında Ataerkil Zihniyet Şiddeti*. (G. Çeğin & İ. Şirin, Eds.). İletişim Yayınları.

Köker, E. (1998). "Politikayı Biçimlendirme Sorunu", 20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek. Ankara: *TODAİE: İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi*, Yayın no:16, s.521-530.

Küçüksarp, M. (2019). Osmanlı'da Radikal Bir Feminist: Emine Seniye. <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/206194-osmanli-da-radikal-bir-feminist-emine-semiye-hanim>, (erişim tarihi: 20.05.2020).

Kurtbaş, İ. (2017a). Bir Klasik Elitizm Eleştirisi ve Yeni Bir Elitizm Modeli Önerisi: "Güçlü Demokratik Elitizm Modeli." *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(3), 385–412.

Kurtbaşı, İ. (2017b). Türkiye’de Politik Değişim ve Siyasi Elitler: Merkez-Çevre Kuramının Gözden Geçirilmesi ve Türkiye’de Bir “Elit Koalisyonu Olarak Yeni Elitler.” *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science Doi*, (54), 179–204.

Meretikoe, N. (2016). Behice Boran: Sosyalist Doğulmaz, Sosyalist Yaşanır. <https://gaiadergi.com/behice-boran-sosyalist-dogulmaz-sosyalist-yasanir/>, (erişim tarihi: 15.05.2020).

Mevlan, U. (1919). Düşünüyorum. *Kadınlar Dünyası*, 175(2).

Minibaş, T. (1996). Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu. *TODAIË: İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi*,(16),173-189.

Moore, J. B. (1989). *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri*. (çev. Alaeddin Şenel, Şirin Tekeli), Ankara: V Yayınları.

Nuriye Ulviye Mevlan Civelek: İlk Feminist Derginin Kurucusu. (2019). <https://m.bianet.org/bianet/kadin/206213-nuriye-ulviye-mevlan-civelek-ilk-feminist-derginin-kurucusu>, (erişim tarihi: 16.04.2020).

Oğhan, Ş. (2011, April 24). Milletvekili Olmak Ya Da Olmamak, İşte Bütün Mesele Bu. *Hürriyet*. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/milletvekili-olmak-ya-da-olmamak-iste-butun-mesele-bu-17623535>, (erişim tarihi: 03.06.2020).

Okutan, M. Ç., & Tekin, Y. (2015). *Türk Siyasal Hayatı*. Orion Yayınları.

Onay, M. (2013). Kadınların Siyaseti, Siyasetin Kadınları. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 100–110.

Özgişi, T. (2012). *Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosu*. (A. Özer & C. Tatal, Eds.), *TBMM Kültür ve Sanat Yayın Kurulu Yayınları* (153). Ankara: TBMM Basımevi.

Pareto, V. (1935). *The Mind And Society*, 4 Cilt, New York: Harcourt, Brace and Company, Arslan, M. (2015), (aktaran), Elit Teorisinin Doğuşu ve Kitle Korkusu, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi /*, 13(50), 76–95.

Pareto, V. (2010). *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü*, (çev. Merve Zeynep Doğan), (Doğu Batı). Ankara.

Samar, K. "Dünya'da En Çok Hangi Ülke Parlamentosunda Kadın Milletvekili Var ?", <https://tr.euronews.com/2015/03/22/ulke-ulke-kadin-parlamenter-sayisi>, (erişim tarihi: 23.03.2020).

Sancar, S. (2014). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*. (L. Cantek, Ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Şanlı, A. S. (2020). Kuramdan Eyleme Akademiden Aktif Siyasete: Behice Boran'ın Aydın Kimliği Üzerine Kuramsal Bir Değerlendirme. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 38, 19–38.

Savran, G. A. (2004). *Beden, Emek, Tarih*.

Sayın, A. (2007). *Kota El Kitabı "Geçici Özel Önlem Politikası:Kota."* Ankara: Kader Yayınları.

Şenel, A. (2017). *Siyasal Düşünceler Tarihi*.

Sesli, M., & Demir, Ş. (2010). Türk Siyasi Elitlerin Toplumsal Kökeni (1920 – 1950). *Akademik Bakış*, 1–30.

Şirin Pınarcıoğlu, N. (2017). Eril Siyasette Kadın Temsili (Mi ?), 7(1), 12–24.

Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik "Kadınların İnsan Hakları." (2007). İstanbul: İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi.

Tanör, B. (1995). *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)*. İstanbul: Der Yayınları.

Tekeli, Ş. (1989). Kadınlar Politikada Neden Yoklar ? *Kaktüs Dergisi*, 5(45), 18–26.

Terzi, A. (2012). Türk Siyaset Kültüründe Kadınların Rolü. *21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 1, 17–24.

Toprak, Z. (1988). Halk Fırkasından Önce Kurulan Parti Kadınlar Halk Fırkası. *Tarih ve Toplum*, 51, 158–159.

Toprak, Z. (1993). II. Meşrutiyet Döneminde Devlet, Aile ve Feminizm. In *Sosyo/Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, 1, s. 216–227. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Toprak, Z. (1998). Sabiha (Zekeriya) Sertel ve Türk Feminizmi. *Toplumsal Tarih*, 51, 7–14.

Toska, Z., & Çakır, S. (1992). *İstanbul Kütüphanelerinde Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası*. İstanbul: Metis Yayıncılık.

Turan, Ş. (1998). *Türk Devrim Tarihi Cilt 2*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Turhan, M. (1995). *Siyaset ve Anayasa*. Ankara: Gündoğan Yayınları.

Türküne, M. (2006). *Seçkinler ve Aydınlar* (Lotus Yayınları). Ankara.

Tuzak, M., & Balcı, M. (2017). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Nezihe Muhiddin Özelinde Türk Kadınlarının Siyasi Hakları İçin Mücadelesi. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Arastirmalari Dergisi*, 1(1), 43–51.

Waters, M. (2008). *Modern Sosyoloji Kuramları*. (Z. Cirhinlioğlu, Ed.). İstanbul: Gündoğan Yayınları.

Yaraman, A. (2015). *Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Yaylı, H., & Eroğlu, G. (2015). Yerel Katılım Bağlamında Türkiye'de Kadın Temsili. *International Journal of Science Culture and Sport*, 3(11), 504–524.

Zürcher, E. J. (2013). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. (B. Akkıyal, Ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.

EKLER

EK 1- Kadın Parlamenterlerin Parti Dağılımları (1996-2018)

Tablo 2: Kadın Parlamenterlerin Parti Dağılımı (1996-2018)

Parti Dağılımı	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
AKP	-	-	11 %45,8	30 %60	46 %58,2	41 %41,8	35 %42,7	53 %51,5
DSP	1 %7,7	7 %30,4	-	1 %2	-	-	-	-
CHP	2 %15,4	-	11 %45,8	9 %18	17 %21,5	21 %21,4	20 %24,4	17 %16,5
DYP	4 %30,8	3 %13	-	-	-	-	-	-
DTP	2 %15,4	-	-	-	-	-	-	-
MHP	-	2 %8,7	-	2 %4	3 %3,8	4 %4,1	3 %3,7	4 %3,9
BDP	-	-	-	2 %4	1 %1,3	-	-	-
ANAP	3 %23,1	2 %8,7	2 %8,3	-	-	-	-	-
FP	-	1 %4,3	-	-	-	-	-	-
ÖDP	-	2 %8,7	-	-	-	-	-	-
SP	-	1 %4,3	-	-	-	-	-	-
YTP	-	3 %13	-	-	-	-	-	-
HDP	-	-	-	-	9 %11,4	32 %32,7	23 %28	26 %25,2
DBP	-	-	-	-	1 %1,3	-	-	-
AP	-	-	-	-	1 %1,3	-	-	-
İYİ PARTİ	-	-	-	-	-	-	-	3 %2,9
BAĞIMSIZ	1 %7,7	2 %8,7	-	6 %12	1 %1,3	-	1 %1,2	-
TOPLAM	13 %100	23 %100	24 %100	50 %100	79 %100	98 %100	81 %100	103 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

EK 2- Kadın Parlamentelerin Meslek Dağılımı (1996-2018)

Tablo 5: Kadın Parlamentelerin Meslek Dağılımı (1996-2018)

Meslek	20. Dönem	21. Dönem	22. Dönem	23. Dönem	24. Dönem	25. Dönem	26. Dönem	27. Dönem
Mimar	1 %7,7	1 %4,3	-	3 %6	5 %6,3	4 %4,1	3 %3,7	1 %0,9
Ö. Üyesi	5 %38,5	4 %17,4	5 %20,8	8 %16	15 %18,9	7 %7,1	7 %8,6	10 %10
Doktor	1 %7,7	3 %13	1 %4,2	1 %2	4 %5,1	9 %9,2	7 %8,6	7 %7
Eczacı	1 %7,7	-	-	2 %4	5 %6,3	5 %5,1	3 %3,7	6 %6
Ekonomist	2 %15,4	2 %8,7	2 %8,3	3 %6	3 %3,8	1 %1	1 %1,2	1 %0,9
S. Meslek	3 %23	1 %4,3	2 %8,3	9 %18	11 %14	17 %17,2	12 %14,7	18 %18
Mühendis	-	2 %8,7	3 %12,5	8 %16	7 %8,9	8 %8,2	5 %6,2	8 %8
Avukat	-	3 %13	4 %16,7	9 %18	13 %16,5	22 %22,4	23 %28,4	29 %29
Diş Hekimi	-	2 %8,7	1 %4,2	-	-	2 %2	2 %2,5	1 %0,9
Yönetici	-	1 %4,3	3 %12,5	3 %6	6 %7,6	5 %5,1	2 %2,5	6 %6
Yazar	-	1 %4,3	-	-	-	2 %2	2 %2,5	1 %0,9
Öğretmen	-	3 %13	2 %8,3	1 %2	2 %2,5	1 %1	2 %2,5	5 %5
Gazeteci	-	-	1 %4,2	-	5 %6,3	7 %7,1	5 %6,2	3 %3
Aktivist	-	-	-	2 %4	1 %1,3	2 %2	2 %2,5	1 %0,9
Hemşire	-	-	-	1 %2	-	2 %2	2 %2,5	1 %0,9
Diplomat	-	-	-	-	2 %2,5	1 %1	1 %1,2	-
Psikolog	-	-	-	-	-	1 %1	1 %1,2	-
Sosyolog	-	-	-	-	-	2 %2	1 %1,2	3 %3
İşçi	-	-	-	-	-	-	-	1 %0,9
Yok	-	-	-	-	-	-	-	1 %0,9
Toplam	13 %100	23 %100	24 %100	50 %100	79 %100	98 %100	81 %100	103 %100

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.